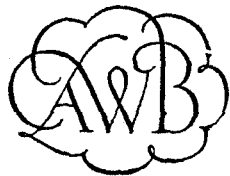

MR. A. ROOThAERTEN JAAP ROMIJN

EEN AVONDJE IN
MUSCADIN

Een mysterie in brieven

A.W. BRUNA & ZOON - UTRECHT

Voor Grietje Roothaert-Haselhoff Lich

De Weledelgestrengste Heer Mr A. Roothaert
Legerlaan 307
Deurne-Antwerpen

Utrecht, 27 November 1951

Zeer geachte Heer Roothaert,

Het zal U stellig niet verwonderen, een brief te ontvangen van iemand, die U totaal onbekend is. Als auteur met een groot lezerspubliek zal dat U wel eens meer overkomen. Maar wanneer ik U zeg, dat het niet mijn bedoeling is U te complimenteren met Uw laatste boek, eenvoudig omdat ik het niet heb gelezen, dan zal dit schrijven van een onbekende U wel iets vreemder voorkomen.

Het nare is, dat deze brief tot het eind toe wel enigszins raadselachtig moet *blijven*, ik zit er bepaald mee verlegen, moet ik U zeggen. Maar enfin, de zaak is deze: enige tijd geleden bezocht ik met mijn vriend de dierenarts Rem Koning, die, naar ik van hem begrepen heb, voor U geen onbekende is, te Antwerpen het nachtcabaret Muscadin. Dit bezoek heeft althans voor hem bijzonder onaangename gevolgen gehad, waarvan ik geloof dat ze nog wel eens veel pijnlijker zouden kunnen worden dan ze al zijn. De heer Koning maakt zich zeer bezorgd en ik maak het mij niet minder voor hem. Ik zou in deze affaire dan ook bijzonder graag iets willen *doen*.

De moeilijkheid is echter, dat ik daarvoor naar Antwerpen zou moeten reizen, waaraan de moeilijkheden van tijd, geld en deviezen verbonden zijn. Bovendien: ik weet eigenlijk niet hoe ik de zaak aan moet pakken, ik ben een leek op het gebied van de - nu, laat ik het kind bij de naam noemen - op het gebied van de misdaad.

Nu had ik gedacht, dat U, die een vriend bent van Rem, die in Antwerpen woont en het allicht door en door kent, en die bovendien detective-romans heeft geschreven, wellicht de helpende hand zult willen bieden. Nogmaals, ik besef dat dit schrijven een vreemde indruk op U moet maken. Niettemin zou ik het bijzonder op prijs stellen van U te mogen vernemen of U bereid bent op mijn verzoek in te gaan. U begrijpt, dit is een zaak van het meest strikte vertrouwen, maar ik geloof stellig in de geest van ons beider vriend te handelen wanneer ik U na Uw toezegging, waarop ik van harte hoop, van alle details van de zaak op de hoogte stel. Gaarne in afwachting van Uw gunstig antwoord,

met de meeste hoogachting,

J. ROMIJN

Utrecht, 11 December 1951

Zeer geachte Heer Roothaert,

Op 27 November j.l. schreef ik U over een aangelegenheid die mij bijzonder ter harte gaat en die zich, dat moet ik er helaas onmiddellijk bijvoegen, nog steeds even ernstig laat aanzien. Mag ik U dringend verzoeken, mijn brief spoedig te beantwoorden? Met zeer veel dank bij voorbaat,

hoogachtend,

J. ROMIJN

De Heer J. P. Romijn
Maliesingel 70
Utrecht

Deurne-Antwerpen, 13 December 1951

Zeer geachte Heer Romijn,

Inderdaad heeft Uw brief van 3 dezer een vreemde indruk op mij gemaakt. Ik moet U zeggen, dat ik zelfs aan een raar soort grap heb gedacht, neemt U mij dat maar niet kwalijk. Ik vond Uw brief vreemd om verschillende redenen. Ten eerste kan ik de heer Koning moeilijk een vriend van mij noemen. Weliswaar heb ik hem eens, jaren geleden, ontmoet op een diergeneeskundig congres en ik herinner mij wel, dat ik hem en zijn vrouw aardige mensen vond. Maar verder gaat de „vriendschap” toch werkelijk niet.

Voorts kan ik U mededelen, dat ook mijn tijd beperkt is. Ik werk op het ogenblik aan een nieuwe roman en laat mij daar liever niet uithalen. Trouwens, zo goed als U schijnt te veronderstellen ken ik Nachtelijk Antwerpen niet meer. Van mijn vroegere belangstelling voor wat men hier zo graag het „milieu” noemt, ben ik volkomen genezen. Sedert het verdwijnen van de Amerikaanse troepen is er zo goed als geen vertier meer geweest en als gevolg daarvan zijn gelegenheden als Uw „Muscadin” – op enkele uitzonderingen na – ware roversholen geworden wat de prijzen betreft. Ik ben er dan ook zo van vervreemd, dat ik zelden of nooit 's avonds in de stad kom; van de Muscadin heb ik zelfs nooit gehoord, ofschoon ik het zaakje misschien wel zal kennen. Deze nachtelijke dancings veranderen de laatste jaren gedurig van naam en van baas.

In tenslotte: een schrijver van detective-romans – wat mij

betreft, jeugdzonden, die mij hoegenaamd niet meer interesseren! – is nog lang geen detective, ik zou mij als detective bepaald dood-ongelukkig voelen. Wend U daarom liever tot een goed informatiekantoor: het research-bureau „Au Secours” schijnt hier een heel goed adres te zijn. Het is gevestigd: Martelaarslei 64.

Met gevoelens van hoogachting,

ROOTHAERT

Utrecht, 15 December 1951

Zeer geachte Heer Roothaert,

Vanmorgen Uw brief ontvangen, waarvoor ik U hartelijk dankzeg en waarop ik toch nog wel even zou willen terugkomen. Ik hoop, dat U mij niet al te lastig zult vinden.

Van het contact tussen U en de heer Koning heb ik mij dus een overdreven voorstelling gemaakt, maar dat ligt ook wel enigszins voor de hand. Mijn vriend is een groot bewonderaar van Uw werk, in het bijzonder van Doctor Vlimmen, welk boek hij zo ongeveer als zijn Bijbel beschouwt. Zelf heb ik het nooit gelezen, misschien juist omdat Rem het altijd erover heeft en ik ben altijd een beetje huiverig tegenover bestsellers. Waarmee ik overigens niet wil zeggen, dat Doctor Vlimmen geen uitstekend boek kan zijn.

Welnu, wanneer Rem het over Vlimmen heeft, krijg ik ook altijd te horen, dat hij U heel goed kent, dat U en hij zeer goed bevriend zijn. Maar dat heeft hij dan blijkbaar wat overdreven.

Hoe het zij, ik zou U de zaak toch wel uiteen willen zetten. Ik ben U erkentelijk voor de opgave van het informatiebureau, maar ik zou niet weten hoe we zo'n bureau, met al die deviezenmoeilijkheden die geheimhouding al bij voorbaat onmogelijk maken, zouden kunnen betalen. En kunt U zich voorstellen, dat ik liever niet vertrouwelijk schrijf aan mensen die ik zelfs niet bij name ken?

Nu bijna twee maanden geleden waren de heer Koning en ik een dag in Antwerpen, waar hij een collega bezoeken moest en ik, voor het dagblad waaraan ik verbonden ben, de beeldhouwtentoonstelling in Middelheim wilde bezichtigen. Om elf uur 's morgens kwamen we met Rem's auto aan en

we spraken af dat we elkaar omstreeks half zeven zouden treffen in de Rode Hoed, waar we mosselen zouden eten. Daarna zouden we terugrijden. Hadden we dat maar gedaan, dan zou er verder niets zijn voorgevallen. Maar toen we onze mosselen met witte wijn hadden gegeten, voelden we ons zo plezierig dat we niet onmiddellijk weg wilden rijden. Eigenlijk is het mijn schuld, dat we dat niet hebben gedaan, want ik stelde voor, ergens nog een borrel te gaan zoeken – U weet dat die niet zo gemakkelijk te vinden zijn in Antwerpen. En juist omdat we er niet in konden slagen, werd het later en later. We liepen wat kroegjes in het havenkwartier binnen, waar het op dat nog vroege uur leeg was en ongezellig en waar we alleen maar een Martini konden krijgen, en raakten helemaal uit de stemming. Rem wilde naar huis, maar ik wilde dóórzetten, juist door die tegenslagen. Op een gegeven moment kwamen we in een kroegje terecht, waar een heel aardig juffertje de muziek-automaat voor ons aanzette en bij ons kwam zitten. We praatten een poosje, maar daarna wisten we eigenlijk niet wat er verder gebeuren moest. „En nu gaan we naar huis, g.v.d.,” zei Rem toen we weer buiten stonden en ik was het eigenlijk wel met hem eens. Maar dat heeft er allemaal eigenlijk niets mee te maken, ik schrijf het alleen om U duidelijk te maken dat ik mij wel verantwoordelijk moet voelen voor hetgeen mijn vriend later, door die avond in Antwerpen, is overkomen.

Het kostte hem enige moeite om de weg naar het centrum en naar Nederland terug te vinden en we kwamen door allerlei straten en straatjes, waar Antwerpse dames voor de ramen zaten. Nu, dat was helemaal onze bedoeling niet, maar toen we op een hel verlicht pleintje kwamen, zei ik

plotseling „stop” – en Rem stopte. Ik had de ingang van een cabaretje gezien, dat mij – ik weet nu werkelijk niet meer waarom – bijzonder aantrekkelijk voorkwam. U schreef reeds, dat U Muscadin niet kent. Het is op de Leytensplaats, of Leiplaats, ik weet niet precies hoe het daar heet. Er zijn veel meer van die dingen daar, maar Muscadin valt wel op, omdat de gevel, een kwasi-Moors geval, wit gekalkt is. De ingang ligt in een diepe nis, rood verlicht. Aan weerskanten van die nis hangt tegen de gevel een vitrine vol foto's van de meisjes die binnen optreden.

„Lijkt je dat niet aardig?” vroeg ik.

„Nee”, zei Rem, „een echte nep-tent, dat zie je zo”.

U zoudt Rem moeten kennen om te begrijpen waarom we toen toch naar binnen gegaan zijn. U weet, hoe hij eruit ziet: een boom van een kerel met een enorm stemgeluid, een echte veearts, zo te zien. Maar hij is bijzonder zwak wanneer het geldt een ander een genoeg te doen. Lastig voor hem, en ook wel eens voor zijn vrouw, maar het is zijn bijzondere charme.

We gingen dus naar binnen en het viel ons zo op het eerste gezicht niet tegen. Een smal, langgerekt geval, maar heel netjes ingericht. Achterin een dansvloertje en langs de muren zitjes met roodleren banken. Toen we binnenkwamen was er juist een „nummer” aan de gang, vier meisjes, naakter dan in Parijs, voerden een exotische griezeldans uit.

„Bestellen?” vroeg Rem, toen we aan de bar waren gaan zitten. „Je kunt je nog bedenken. Maar dat wordt erin verrekend.” En hij wees op de naakte meisjes.

„Eentje dan”, zei ik en voorzichtigheidshalve namen we weer een Martini, hoewel ik geen Martini meer zien kon.

Het nummer was intussen afgelopen, het licht ging op en

even later kwam naast ons aan de bar een meisje zitten. Laat ik U maar direct vertellen dat mijn hele verhaal om dat meisje draait, Grete Miller – of eigenlijk Müller, maar dat klinkt haar te Duits – een meisje van omstreeks twintig, dat daar optreedt en flessen champagne bestelt voor de klanten. Ze zat dus aan de bar en manoeuvreerde zo'n beetje verlegen met een onaangestoken sigaret. „Toe jongen”, zei Rem, en hij porde mij in de ribben, „gedraag je netjes, anders doe ik het.”

Ik haalde mijn aansteker tevoorschijn en gaf haar vuur. Ze dankte heel charmant met een buiginkje, zwiingend. Daarna wandelde ze weg en ging op een stoel bij een van de tafeltjes zitten, zonder dat ze nog naar ons keek, maar wel met het gezicht naar ons toe.

Het zal nodig zijn dat ik U haar beschrijf. Ze is, zoals ik al schreef, twintig jaar of iets ouder. Ze droeg toen, op die avond, een heel eenvoudig bruin japonnetje, aan de hals gesloten met een groen sjaaltje. Ze is tamelijk klein, met een volmaakt figuurtje dat we later, toen ze danste, ook zonder dat japonnetje konden bewonderen. Haar gezicht – ja, vanuit mijn herinnering zou ik dat moeilijk nauwkeurig kunnen beschrijven, maar de algemene indruk was: gaaf, mooi, en plezierig, gezellig. Heel levendige ogen, maar niet brutaal, en weelderig, glanzend, roodbruin haar – geverfd zei ze later.

„Jongen”, zei Rem, „zie je niet dat ze zit te wachten? Dans met haar, dat is de bedoeling.”

„Nee”, zei ik, niet zozeer omdat ik het hem meer dan mezelf gunde, maar eenvoudig omdat ik alles behalve een Draufgänger ben, „nu is het jouw beurt.”

„Onzin”, zei hij en gaf me een van zijn formidabele stompen.

Ik ging naar het meisje toe en ze stond op, legde haar hand op mijn schouder en liet zich rustig meevoeren naar het vloertje.

Toen ik een gesprek met haar wilde beginnen, merkte ik dat ze geen Nederlands verstond. Frans lukte ook niet, of in ieder geval niet goed. Ik vroeg wat ze dan wel sprak en dat bleek Duits te zijn, maar van Duitse nationaliteit was ze „glücklicherweise” toch niet, ze was een echte française uit Metz, waar ze als „Solotänzerin” aan het „Stadttheater” verbonden was. „Leider sollte sie Familienumstände wegen” om geld te verdienen tijdelijk in cabarets optreden, maar „völlig nackt” danste ze niet, o nee, voor geen goud.

Ze zei het allemaal met enige trots en nog steeds kan ik niet twijfelen aan haar oprechtheid.

Typerend voor de persoonlijkheid van Grete Müller, zoals ik haar nog steeds zie, is het feit dat ik verrukkelijk met haar gedanst heb. Ik ben een middelmatig, nee, een slecht danser. Het gaat wat beter als ik gedronken heb, maar ook dan wordt er toch heel wat tegemoetkomendheid en vaardigheid geëist van mijn partnerin. Nu, met Grete Müller heb ik daar hoegenaamd niets van gemerkt. Klaarblijkelijk was ze zozeer bereid mij terwille te zijn, dat het leek of ik leidde, niet zij.

Toen de muziek zweeg, nam ze mij mee naar een van de rode banken, ging zitten en klopte met haar handje op het leer naast zich: „Setzen Sie sich hier. Wissen Sie, ich bin ganz glücklich, weil Sie Deutsch reden.”

„Ich auch fühle mich glücklich, Grete”, zei ik en werkelijk, ik voelde mij gelukkig, volmaakt gelukkig.

Ze had dorst gekregen, zei ze, en ik begreep dat ze nu pas goed begon aan haar beroepsbezigheden. Toch zei ze het

weer zo spontaan en natuurlijk, dat het scheen alsof ze doodsimpel een plezierig avondje organiseerde.

Rem, die een poosje alleen aan de bar had gezeten, was intussen verdwenen, blijkbaar op zoek naar een goedkopere drinkgelegenheid en mij het genoegen van mijn dure gezelschap latend. Zelf had ik echter nauwelijks franken over en ik zei haar dan ook dat ik mij onmogelijk aan de champagne kon wagen. Ik dacht dat dit wel het begin van het eind zou zijn, maar nee, ze begreep het volkomen: wij Hollanders tobden nu eenmaal met die ellendige deviezen, nietwaar? Of er dan een flesje wijn af kon, of een half flesje wijn desnoods? O, ze had het helemaal niet begrepen op die „steinreiche Leute”, die de champagne maar lieten stromen. Ze was zelf immers ook arm? En ze vond het heerlijk, zo samen, champagne of geen champagne.

Nu, hoewel het er waarschijnlijk niet af zou kunnen, bestelde ik dan ons half flesje wijn. Daarna dansten we weer, ze keuvelde honderd-uit en ik vond het heerlijk om naar haar te luisteren. Over een half uurtje, zei ze, moest ze voor het laatst optreden, die nacht. Ik bleef toch nog wel zo lang? Ze zou het heel, heel erg prettig vinden als ik haar „Katzen-tanz” zien kon, dat was het beste wat hier gegeven werd, al zei ze het zelf. Die andere meisjes – „ach, na ja” – maar nee, zij voelde zich ècht „Künstlerin”.

Voor het hare werd nog een ander nummer ten beste gegeven en inderdaad, veel „Kunst” kwam daaraan niet te pas, de leiding van het zaakje had klaarblijkelijk meer naar fraaie figuurtjes gezocht dan naar dansvaardigheid.

Grete spaarde haar kritiek niet en ook over de meisjes zelf had ze niet veel goeds te vertellen. „Nur die Blonde, die Yvonne”, die was een schat en met haar woonde ze dan ook samen.

Toen na het ballet-je het licht opgegaan was, zei ze plotseling: „Du – want tot die vertrouwelijkheid was het al gekomen – Du, sitzt dein Freund nicht da am Bar?“ Inderdaad, Rem was teruggekomen en wachtte geduldig, met consideratie voor het amusement dat ik mij had verschaft, op het moment dat ik hem opmerken en mij de noodzaak van onze terugtocht herinneren zou. Het was al diep in de nacht geworden en beiden hadden we die dag dringende werkzaamheden. Maar Grete stond erop dat ik haar „Katzentanz“ zien zou. „Kon mijn vriend niet even bij ons komen zitten? Hoe heette hij? Rem? Komischer Name.“

In het volgende ogenblik riep ze hem en wees met een grappig-bevelend gebaartje dat hij naast haar moest komen zitten.

Rem trok een bedenkelijk gezicht, maar kwam toch aan-slenteren en zette zich naast Grete op een puntje van de rode bank.

„Bist du mir böse?“ vroeg ze en stak haar arm door de zijne.

Ik merk dat ik U een te lange brief schrijf. Misschien is alles wat ik U schreef wel van belang in verband met hetgeen er later gebeurde, maar ik heb nu toch geen gelegenheid mijn verhaal te vervolgen. Daarom, in 't kort, alleen nog dit: Twee weken later reisde Rem opnieuw naar Antwerpen, speciaal voor Grete – ze hadden dat afgesproken. Een paar dagen voor hij zou komen ontving hij een briefje van haar, waarin ze hem vroeg een klein pakje voor haar te halen bij een tijdschriften-kiosk te Utrecht en dit voor haar mee te brengen. Hij heeft dat gedaan, zonder te weten wat het pakje bevatte – hij weet dat trouwens nog niet.

Weer drie dagen later werd mijn vriend op het Utrechtse

hoofdbureau van politie ontboden en daar verhoord. Eind November werd hij opnieuw in verhoor genomen – en opnieuw vrijgelaten, zonder dat hij te weten kwam wat er nu eigenlijk in het pakje gezeten had. Dat hij verdacht blijft, lijkt wel zeker en ik schreef U dan ook al, dat wij beiden ons zeer bezorgd voelen. Nog afgezien van de geldmoeilijkheden lijkt het ons niet gewenst om een van beiden naar Antwerpen te komen. Hier zou een buitenstaander een onderzoek moeten instellen, het een of andere aanknopingspunt moeten vinden. Nogmaals doe ik een dringend beroep op U. Zo spoedig mogelijk schrijf ik U nader.

Met vriendelijke groet en de meeste hoogachting,

J. ROMIJN

Deurne-Antwerpen, 18 December 1951

Zeer geachte Heer Romijn,

Gisteren zag ik in een tweedehandszaak een boekje liggen, zo te zien een dichtbundeltje, maar het bevatte proza en het was geschreven door Jaap Romijn. In de veronderstelling, dat U dat bent, heb ik het aangeschaft. Duur was het niet: drie hele franken, dus binnen het bereik van de beurs eens schrijvers. Ik heb het gelezen ook: het lijkt mij een jeugdwerkje, maar ik vond er veel aardige dingen in en het meeste plezier heb ik beleefd aan de avonturen van Maarten Vroom. Dit stukje doet mij denken aan het oplaten van kleurige literaire zeepbellen, iets dat ik zeer moeilijk vind en dat mij wel nooit zal afgaan.

De ontdekking dat we collega's zijn betekende voor mij een verrassing en deed mij Uw lange brief van de 15de, waar ik maar vluchtig doorheen gesjeesd was, nog eens lezen, nu met veel meer belangstelling. Wij zijn nu eenmaal onderworpen aan de macht van het vooroordeel.

De sfeer van de Muscadin hebt U zeer goed weergegeven, maar louter als proces-verbaal beschouwd, vertelt Uw brieven alleen, dat U die avond het meisje Miller of Müller buitengewoon charmant hebt gevonden, en dat is tot daartoe. Nu echter, na ruim twee maanden en na hetgeen er verder gebeurd is, schijnt U nog steeds zó onder de invloed te zijn van het nette gezichtje en de lieve maniertjes, dat U eenvoudig niet kunt toestaan, dat zij achteraf toch een beetje louche zou blijken te zijn, of misschien wel heel erg louche. Van iemand die zulk een beheerst en zacht-ironisch proza heeft gepubliceerd, verbaast mij dat eerlijk gezegd wel een beetje, temeer

nu ik op het omslag van Uw boekje heb gelezen, dat U geboren is in het jaar 1912.

Welnu, als buitenstaander zou ik willen zeggen, dat het schatje U en de heer Koning voor de gek heeft gehouden en dat zij Uw vriend heeft misbruikt om een pakje verboden waar over de grens te smokkelen. Iedereen zal dit vrij duidelijk voorkomen en ik zou niet weten hoe ik U verder zou kunnen helpen. Dat lijkt me trouwens ook geheel overbodig; Uw vriend kan immers alles rustig aan de bevoegde instanties overlaten, hij heeft niets ernstigs op zijn geweten. Dat hij een pakje heeft gesmokkeld, waarvan hij niet wist wat er in zat, kan hem misschien een kleine boete kosten, maar verder zal hij toch wel vrijuit gaan. In ieder geval is „misdad”, waarvan U sprak in Uw eerste brief, wel een zeer groot woord voor zo'n luttele zaak. En als U het mij niet kwalijk neemt: ik meen van hier af te voelen, dat de angstige zorgen, die de heren zich maken, voor een groot deel zijn te herleiden tot een ietwat kinderlijke nieuwsgierigheid naar de inhoud van dat drommelse pakje. Hierbij wil ik graag toegeven, dat ik waarschijnlijk wel even benieuwd zou zijn, indien het mij was overkomen.

U en de heer Koning het beste toewensend, verblijf ik met vriendelijke groeten,

Hoogachtend,

ROOTHAERT

Deurne-Antwerpen, 19 December 1951

Zeer geachte Heer Romijn,

Na mijn brief van gisteren, waarvan ik onder ons gezegd hoopte, dat het de laatste over deze aangelegenheid zou zijn, heb ik U toch wat nieuws te melden.

Gisterenavond was ik bij uitzondering in de stad om een lezing bij te wonen van Karel Jonckheere, die zeer boeiend en geestig wist te vertellen van zijn reis door Congo en Zuid-Afrika. Hubert Lampo was er ook en na afloop bleven wij in de foyer zitten tot ruim 11 uur. Bij het weggaan bleek, dat de heren een andere kant uit moesten en zo wandelde ik alleen naar de tram voor Deurne. Het was in de oude stad en toevallig zag ik aan het eind van een zijstraat het woord „Muscadin” in rose neon-letters. Het is inderdaad op Leytensplaats en ik was er ettelijke keren geweest, vóór de oorlog, toen het nog „Marrakech” heette in overeenstemming met de Moorsachtige pui.

Waren het mijn twee glazen trappisten, of was ik zelf ook al aangestoken door de kinderlijke nieuwsgierigheid, die ik U in mijn vorige brief heb verweeten? In ieder geval vond ik, dat ik maar even binnen moest lopen. Zo vlot als ik het hier neerschrijf, gebeurde het echter niet, want zoiets is ook voor mij een hele onderneming. Weliswaar heb ik in die twintig jaren heel wat van deze spelonken bezocht, ook de allergste, maar dan steeds onder de goede hoede van mijn vrouw. Aldus gechaperonneerd, wordt een man overal met rust gelaten en kan hij het dwaze gedoe in vrede en veiligheid bestuderen. Maar de zeldzame keren dat ik er enkel met loslopende mannen geweest ben, was het in één woord afschuwelijk. Behalve in de dancings waar het zeer vol was – wat

toen nog voorkwam – hadden wij onverpoosd af te rekenen met keiharde bedelaressen, die ons geen ogenblik respijt gunden. Wanneer wij maar even aan ons glas hadden genipt, was dat van deze dames al leeg en begon het schaamteloos gedrein opnieuw. Misschien bestaat er een soort heren, die zoiets dol-gezellig vinden . . . Daar komt nog bij, dat het toen, althans naar Hollandse begrippen, nog te betalen was. Hoe het nu is, hebt U ongetwijfeld die avond zelf wel onder-vonden!

Met meer aplomb dan ik verantwoord kon, marcheerde ik recht naar de bar, bestelde een Martini uit de blauwe fles en keek het zaaltje rond. Er was wel enig bezoek, maar lang niet genoeg om alle bar-engelen bezig te houden, zodat ik mij op het ergste moest voorbereiden. Uw Fräulein Müller kon ik in geen van de aanwezige meisjes herkennen; er was geen enkel kapsel in acajou-kleur te bespeuren. Wel kwam er onverwijd een andere jonge dame op mij aandienen, de eeuwige sigaret al in de hand. Toch leek het mij geen on-sympathiek meisje, of jonge vrouw eigenlijk, want ze zal zeker dertig zijn geweest. Haar grootste aantrekkelijkheid was haar sterk en gezond uiterlijk, eigenlijk iets onverwachts in deze omgeving. Ze had een fors gezicht met een krachtige gebogen neus, fraaie schouders, eveneens nogal formidabel, en daarbij een zeer gave en blanke huid, passend bij de licht-blonde, bijna witte haren, die over haar schouders golfden. Ik besloot de oude truc van het vuur-vragen niet af te wacht-en en keek prettig verrast op: „Bonsoir, Yvonne! Et com-ment ça va?”

Het was inderdaad de Yvonne waarover U schreef; in ieder geval zei ze niet, dat ze anders heette. Heel even keek ze ver-baasd en probeerde zich kennelijk mijn gezicht te herinne-

ren, maar zij herstelde zich even snel: een klant moet natuurlijk altijd herkend worden! Dus ze gaf mij als een oude kennis de hand en zei op de juiste, zoete-verwijtende toon, dat ze mij al een hele poos niet gezien had. Van de ene bluf in de andere stappend, vroeg ik maar meteen of haar „bonne copine” Grete Miller er vanavond niet was, en dáárom is het nu juist dat ik U schrijf. Wie weet is het voor U van belang haar reactie te vernemen: ze schrok zeer hevig en verbleekte onder haar verf, om het volgend moment te blozen zoals alleen blondines het kunnen. En het lieve jodelstemmetje van daarjuist was opeens wat hees geworden, toen zij stamelde, dat zij geen Grete Müller kende. Let wel: ze sprak de naam uit op zijn Frans, dus ongeveer als „Mulair”, ofschoon ik duidelijk genoeg had gezegd: „Milair”. Een ogenblik zat zij nog te staren, een beetje glazig zelfs, stond dan op van de bar, mompelde iets van „excusez” en verdween in het souterrain langs het smalle marmeren trapje naast het podium van de muziek.

Kijk, zoiets zal een „echte” (ik bedoel een papieren) detective niet overkomen; hij zou staandebeens een of ander listig middel hebben uitgedacht om het meisje te dwingen bij hem te blijven. Maar een amateur als ik was zèlf uit het lood geslagen door dit onverwacht effect.

Vergeefs wachtte ik enkele minuten op haar terugkomst en toen ik in een der spiegels zag, dat een andere schoonheid aanstalten maakte om mij te besluipen, rekende ik af en liep de hele pijpenla weer door naar de uitgang.

En hier valt nog een merkwaardig incident te boeken. Misschien is het van geen betekenis, maar op het moment-zelf kwam het mij pikant voor, om niet te zeggen verdacht. Terwijl ik daar liep voelde ik opeens tussen mijn schouderbladen

het bekende gekriebel, dat mij altijd dwingt tot omkijken. Dit is niets bijzonders: heel veel mensen hebben dat, wanneer zij strak en intens worden nagestaard. Probeer het maar eens in een zaal, kijk onafgebroken en met geconcentreerde aandacht naar het achterhoofd van een willekeurige persoon en vaak genoeg zal de proef gelukken, vooral bij vrouwen. Vroeg of laat zullen zij omkijken in Uw richting. Hierbij is het natuurlijk nodig, dat de mensen niet al te zeer in beslag genomen worden door iets anders, of liever nog: dat zij zich een beetje zitten te vervelen. In een kerk gaat het heel goed, zegt men. Wat ervan zij, de ondervinding heeft mij geleerd, dat ik er zeer vatbaar voor ben.

Om de tegenpartij te verschalken wachtte ik met omkijken tot ik het verchromde handvat van de buitendeur beet had en ik mij op onschuldige manier een kwartslag kon om-draaien. Nog onder de indruk van Yvonne's haastige af-tocht, keek ik snel naar het trapje, waarlangs zij verdwenen was, ik verwachtte zeker, dat zij het zou zijn. Maar het was een man, waarvan ik alleen de kop zag, juist boven de oppervlakte van de vloer, en nog precies voordat hij wegdook, kon ik zien, dat hij me gespannen nakeek.

De afstand was vrij lang, als U weet, en het licht gedempt. Ik kan alleen zeggen, dat het een donker type was, met zeer glimmend haar en een duidelijk begin van „Geheimrats-ecken”.

- De portier schoot toe om de deur voor mij open te houden, salueerde als voor een vorst en wenste mij met de van ouds bekende nadruk goedenavond. Ik gaf hem zijn vijf frank en vroeg nog eens of dat danseresje, Grete Miller alweer vertrokken was. Met een gebaar van hulpeloosheid zuchtte hij: „Och mijnheer, u moet het niet kwalijk nemen: ik kan al

dat suikergoed niet uit mekaar houden.” Hij was een man van mijn leeftijd en ik vroeg mij af of ik nog ooit zo wijs zou worden als hij.

Voortwandeland, kwam ik tot de volgende parafrazen: Yvonne schrok, omdat ik de naam Grete Miller noemde, en des te meer omdat het haar op het zelfde moment duidelijk werd, dat ik haar nooit gezien had. Enkel in het bezit van haar naam en haar blonde signalement was ik er op af gestuurd, ik was dus van de politie, òf ik behoorde tot een andere gevaarlijke tegenpartij. Dit was zo verontrustend, dat zij een klant – en nog wel zo’n toeschietelijke! – in de steek liet: een grove beroepsfout. Zij vond het nodig onverwijld de man met het geöliede haar te verwittigen, zij moet mij ook aan hem hebben aangewezen of tenminste aangeduid. En dat deze man zo verschrikt zijn hoofd wegtrok, was wel-sprekend genoeg. Er moet inderdaad iets bijzonders aan de hand zijn met Grete Miller en haar naaste omgeving. Ik meende, dat ik U een en ander moest laten weten.

Met vriendelijke groeten,

ROOTHAERT

Utrecht, 20 December 1951

Zeer geachte Heer Roothaert,

In mijn vorige brief aan U heb ik mijn verhaal over het meisje Grete af moeten breken, maar het lijkt mij wel van belang, dat U weet wat er ook verder in die nacht nog gebeurd is. Eigenlijk is het in weinig woorden gezegd: Grete is op Rem verliefd geworden. Ja, dat klinkt misschien overdreven voor wat U, die ons geen van drieën kent, hoogstens als een nachtelijke bevestiging beschouwen zult, maar ik formuleer het met opzet zo om nogmaals de oprechtheid, de – mag ik het zeggen? – de *onschuld* van het meisje uit te doen komen.

Rem en ik zaten dus op die bank met het meisje tussen ons in en ik voelde al spoedig, met een tikje jaloezie moet ik zeggen, maar toch nog meer met verwondering, dat haar belangstelling zich volledig van mij naar hem had verplaatst. Uit wat ze zei en deed maakte ik ook op dat het een ander soort belangstelling was. „Gròsz bist du”, zei ze bijvoorbeeld en dan klonk daar iets in van de neiging van vele vrouwen om zich slaafs aan de man van hun keuze te onderwerpen. En wanneer ze haar handje even legde op een van zijn monumentale dijen sprak ook het gebaar waarmee ze dat deed boekdelen. Toen een van de kellners kwam zeggen, dat het haar beurt was om op te komen, nam ze daar nauwelijks notitie van en toen hij opnieuw verscheen snauwde ze hem af met een felheid, die ik van haar nog niet kende. Rem onderging haar belangstelling een tikje onverschillig in het begin, maar allengs met een verwondering die zich uitte in vragende blikken naar mij.

Maar toen Grete tenslotte gegaan was, na ons de belofte te hebben afgeperst dat we tijdens haar „Katzentanz” niet zou-

den verdwijnen, bleek wel dat haar affectie hoegenaamd geen indruk op hem gemaakt had. „Laten we nu in godsnaam gaan”, zei hij.

„Nee”, antwoordde ik, „dat zou onaardig zijn, daar is ze te lief voor. Overigens, een mooi nummer ben jij. Dat stuurt mij erop uit en neemt dan later zelf de buit in ontvangst. Schoft!”

„Hèè?” Zijn wenkbrauwen rezen omhoog in wat bij hem iets van een driedubbel vergroot babygezicht heeft.

Het licht was uitgegaan en de pianist speelde iets priegeligs op de hoge toetsen. Dan verschenen met kinderachtige sprongetjes en graaiende armgebaartjes één voor één de vier meisjes, zwarte kousen tot aan de navel, blote borstjes, zwart kapje met katten-oren over de haren.

En dan, op een glissando van de violist, gleed Grete voor de andere meisje langs, van wie ze zich onderscheidde door haar zwarte b.h.-tje. En door de manier waarop ze danste, want werkelijk, ze danste *goed*. Het was maar een triviaal gevalletje, maar bleef het gedribbel en het wuiven-met-de-handjes van de meisjes op de achtergrond flauw en onnozel. Grete's dansen was fel en raak, er ging werkelijk een suggestie van katachtigheid van uit. Ze danste voortdurend naar ons toe en keek ons met een ernstig gezichtje beurtelings aan. „Verdomme”, zei Rem, „dat meisje danst goed”.

„Dat zal waar zijn”, antwoordde ik, alsof niet zij, maar ik hem daarvan had willen overtuigen.

Het dansje was spoedig uit en een minuut of tien later verscheen Grete weer in haar bruin-met-gele japonnetje. „Na, war es gut?” vroeg ze zelfbewust.

„Vorzüglich, liefje”, antwoordde Rem in zijn geradbraakt Duits, blijkbaar intuïtief erkennend dat de vraag in de eerste

plaats voor hem was bedoeld. Hij legde nu ook een hand om haar schouder. Ze lachte, legde even haar hand op mijn knie en zei: „Arme Japp”.

Toen kwam het moment dat Grete weg mocht en wij wilden afrekenen. Dat moment werd de schrik van die nacht: de weinige franken die we nog hadden bleken volkomen ontoereikend voor hetgeen ons voor de paar glazen wijn en vermouth, die we besteld hadden, in rekening werd gebracht. Het was een *krankzinnig* bedrag waarvoor we, na veel pijnlijk geharrewar, tenslotte mijn zilveren horloge in onderpand gaven.

Ik hóór U lachen, maar ik kan toch niet toegeven dat het meisje ons had „genomen”. De afrekening ging langs haar heen als iets wat mensen nu eenmaal kan overkomen, maar wat overigens vrij onbelangrijk was, en ze arrangeerde alvast een eterijtje in een laat – of vroeg – geopende gelegenheid daar in de buurt. Daar werden dan, onder haar gelukkig en onvermoeibaar gekeuvel, nog wat losse franken opge maakt.

Later, voor de deur van haar woning, vond op de voorbank van Rem’s auto nog een, van haar kant, hartstochtelijk afscheid plaats. Bescheidenheidshalve ging ik maar even op het trottoir wandelen.

Op weg naar Nederland vroeg ik Rem: „Ben je verliefd?” „Geen spóór”, zei hij. „Maar ze is wel een liefje. Ik geloof toch wel dat ik het doe.”

„Wát doe je?”

„Nou, ze vroeg of ik vandaag over twee weken terugkwam. Ik moet trouwens toch je horloge gaan halen.”

De avondpost bracht mij zojuist Uw brief van 18 dezer. Dank voor Uw vriendelijke woorden over dat verhalen-

bundeltje. Het wordt werkelijk tijd dat ik ook eens iets van U ga lezen; Rem heeft Vlimmens in soorten, daarvan moet hij er mij maar eens een cadeau doen.

Bent U er, na het bovenstaande, van overtuigd, dat Grete een „fatsoenlijk” meisje is? Heus, ik geloof wel dat ik de juiste kijk op haar heb, en Rem is helemáál niet geïmponeerd. Maar haar „onkreukbaarheid” maakt de zaak juist zo raadselachtig en . . . misschien ernstiger dan U het ziet. Hoor ik nog van U?

Met vriendelijke groet en de meeste hoogachting

JAAP ROMIJN

Utrecht, 21 December 1951

Zeer geachte Heer Roothaert,

Uw ervaring met Yvonne – want afgaande op Uw beschrijving moet U inderdaad met haar gesproken hebben – is wel heel vreemd. O, alles is vreemd wat zich afspeelt in verband met dat pakje en op gevaar af dat U mij inconsequent en bangelijk zult vinden, vraag ik mij dan ook af of wij er ons verder nog wel mee moeten bemoeien. Wèl vind ik het erg plezierig, dat ik U heb geschreven en dat U zich ervoor interesseert. U bent namelijk de enige die van onze moeilijkheden op de hoogte is, Rem noch ik hebben er met onze vrouwen over gesproken en mijn vriend heeft ook zijn twee bezoeken aan de politie kunnen verheimelijken. Maar juist al die geheimzinnigheid maakt ons nerveus en daarom is het prettig althans iemand in vertrouwen te kunnen nemen, ook al zou dat niet het resultaat mogen opleveren dat ik oorspronkelijk ervan heb verwacht.

Alles is vreemd wat zich afspeelt in verband met dat pakje, schreef ik, en inderdaad, we hebben ook hier weer iets heel wonderlijks beleefd, waarvan Rem bepaald overstuur is. Op mijn aanraden is hij namelijk eens gaan informeren bij de kiosk waar hij indertijd dat pakje in ontvangst heeft genomen. Dat was de A.S.B.-kiosk in de Burgemeester Reigerstraat, hier in Utrecht. Door middel van die kiosken worden wel eens meer boodschappen overgebracht, maar ik meende, dat de man die daar zit, zich toch nog wel zou herinneren van wie hij het pakketje in ontvangst had genomen.

Rem herkende de man onmiddellijk als degene die het hem overhandigd had en hij vroeg dan ook of de man nog wist van wie hij het pakje destijds – om nauwkeurig te zijn: het

was op 3 November j.l. – ontvangen had. Maar de man, iemand op jaren, gepensionneerd ambtenaar of zo, keek heel verwonderd en zei pertinent, dat hij Rem nooit een pakje gegeven had.

„Kom”, zei mijn vriend. „Het was op een Zaterdag, het regende dat het goot en u was juist bezig Uw uitstalling binnen te halen.”

„Dat kan wel zijn, meneer, maar ik zie U vandaag voor het eerst en een pakje heb ik u nooit gegeven.”

„Maar man, ik heb je nog twee kwartjes fooi gegeven.”

De kioskhouders deed nu alsof Rem er niet meer was, hij scharrelde onder zijn toonbankje en mompelde zo'n beetje voor zich heen: „Ja, ja, en die zouden u nu terug willen hebben”.

Rem werd woest, maar hij hield zich in en vroeg, nu aan het twijfelen gebracht of hij in November niet een andere verkoper voor had gehad: „Bent u hier eigenlijk nieuw?”

De man keek weer op en zei verontwaardigd: „Nieuw, meneer? Ik zit hier al meer dan zes jaar, de hele buurt kent me”.

„Heeft u dan soms een vervanger, iemand die verkoopt als u er niet bent?”

„Nee meneer, ik ben hier altijd en wanneer ik er niet ben, wanneer ik naar de bazen moet, sluit ik de tent.”

„O”, zei Rem. „Dan heb ik me misschien toch vergist. Dank u wel.”

„Niets te danken,” zei de verkoper sarcastisch en toen Rem wegliep: „De nieuwe Havank, meneer?”

's Avonds, op mijn kamer, deed Rem mij het hele verhaal. „Jaap”, zei hij, „we worden aan alle kanten bedonderd, of – wat denk je – verbeeld ik het me, van dat pakje? Ik ben toch niet zo'n idioot, ik ben toch – of zou je denken...”

Hij deed zo wonderlijk, dat ik door zijn panick bijna werd aangestoken. Maar ik zei: „Nee, als je ervan overtuigd bent, dat het dezelfde vent was, moet hem door wie hem het pakje gegeven heeft, op het hart gedrukt zijn dat hij met niemand erover praten zou. Dat bewijst alleen maar weer dat je niet met kleine jongens te maken gehad hebt. Maar voor alle zekerheid zou ik het kantoor van de A.S.B. nog eens bellen.” Wat ik zei kalmeerde Rem wel enigszins. Al werd de zaak er dan ook niet minder ernstig door, hij besepte tenminste weer dat we met reële feiten te doen hadden, hoe geheimzinnig die dan ook mochten zijn.

De volgende dag heeft hij inderdaad de A.S.B. opgebeld. Men bevestigde daar wat de kioskhouders gezegd had, namelijk dat deze man al een jaar of zes op hetzelfde punt van de stad zat en dat hij bij afwezigheid niet door een ander vervangen werd. Maar men deelde ook mee, dat het kioskhouders verboden was om boodschappen door te geven. Dat dit nooit werd gedaan kon men vanzelfsprekend niet garanderen en mochten er klachten zijn dan zou de directie deze met genoegen in behandeling nemen. „O nee”, zei Rem, dat was niet nodig, het betrof slechts een informatie.

Dat verbod zet de zaak overigens weer eens op losse schroeven, we blijven in de duisternis tasten. Wat dunkt u, zou het niet beter zijn om alles maar op zijn beloop te laten? U ziet, ik word al even onzeker als Rem, dit is wel iets wat iemand op de zenuwen gaat. Ik zou u dankbaar zijn voor een berichtje. Gaarne in afwachting, met vriendelijke groet,

Hoogachtend,

JAAP ROMIJN

Deurne-Antwerpen, 24 December 1951

Zeer geachte Heer Romijn,

Natuurlijk. Eerst laat ik me tegen mijn „goesting” betrekken in wat een pietluttig voorval lijkt, en zodra het een beetje avontuurlijk belooft te worden, krijgen de heren kippenkoorts en willen er liever niets meer van horen.

Ik begrijp niet veel van al die zenuwen. De heer Koning leek mij destijds volstrekt geen overgevoelige jongeling, zeker niet iemand, die zijn hoofd verliest, wanneer de politie hem enkele vragen stelt over een pakje, waarmee hij nauwelijks iets te maken heeft. Bovendien is hij nu al geruime tijd met rust gelaten.

Het pakje moet, naar ik veronderstel, aan de grens in beslag genomen zijn door de marechaussee en niet door de douane, want deze laatste zou hem de inhoud wel onder de neus gehouden hebben. Cocaïne of een aanverwant artikel, waaraan U ongetwijfeld ook gedacht hebt zonder het grote woord te durven uitspreken, is het zeer zeker *niet* geweest. Dan had heel het land er van getuit en onze vriend Koning was ter plaatse gearresteerd, des te gereeder omdat een dierenarts de hand kan leggen op allerlei vergiften, die een gewoon mens niet zo gemakkelijk in zijn bezit krijgt. Het flauwe uitvluchtje, dat hij niet wist wat hij bij zich had, zou men stellig niet hebben aanvaard. Nu doet men dat blijkbaar wel. So what?! Wenst U, dat ik mij nog langer met Uw avontuurtje bezigheid? Dan zou ik eerst wat meer moeten weten over de gebeurtenissen aan de grens, over de ontmoetingen met de politie en over het pakje zelf, want ook dit is van belang. Was het groot of klein, licht of zwaar, hard of zacht? Op mijn geheimhouding kunt U rekenen.

Nu de kioskhouder. Hoe het tegenwoordig is, weet ik niet, maar vóór de oorlog was het algemeen bekend, dat alle Amsterdamse kiosken „poste-restante” speelden, niet het minst voor heimelijke liefdesparen. Dagelijks kon men in de kleine advertenties van De Telegraaf lezen: „schrijf aan die-en-die kiosk” of „brief ligt in kiosk”. Thans verneem ik voor het eerst, dat deze boodschappendienst verboden is voor de kioskhouders van de A.S.B. En we zijn stomverbaasd, neen: ten einde raad, nu de man van de Burgemeester Reigerstraat gladweg ontkent ooit een pakje afgegeven te hebben. Kom-kom! Wat is er menselijkerwijze berekend gebeurd? De heer Koning had nog niet goed gezegd, dat hij niet wist wat er in het pakje zat, of de politie vroeg hoe hij er aan was gekomen. Heeft hij toen gezegd: „dat gaat je geen bliksem aan”, of woorden van gelijke strekking? Hij moet wel met zijn kiosk voor de dag zijn gekomen, anders had het er anders gestoven. Toen de kioskhouder aangesproken werd, dacht hij aan zijn baantje en was niet te verporren, zó hard konden ze niet schreeuwen en dreigen. Een koel heerschap overigens, dat ben ik met U eens. Naar aanleiding hiervan werd Koning voor de tweede maal ondervraagd. Beide partijen bleven op hun stuk en aangezien Uw vriend niet in alle plechtigheid met de kioskhouder werd geconfronteerd, mogen we aannemen, dat de politie geen al te groot belang hecht aan de zaak, ofwel in gemoede overtuigd is, dat onze dierenarts te goeder trouw is geweest en alles heeft gezegd wat hij wist. Eerstdaags ontmoet ik een bevriende politiemans van Antwerpen, die mij waarschijnlijk wat meer kan vertellen van de Muscadin. Als U er nog belang in stelt, zal ik U de resultaten mededelen.

Vriendelijke groeten,

ROOTHAERT

Utrecht, 28 December 1951

Zeer geachte Heer Roothaert,

U houdt ervan, de puntjes op de i te zetten, daarin bent U dan toch meer detective dan ik, die bovendien de koelbloedigheid schijn te missen om aan hachelijke situaties het hoofd te bieden. Maar nu, na de Kerstdagen, rustig doorgebracht met veel boeken, schaam ik me wel een beetje voor de agitatie, die ik in mijn vorige brief doorschemeren liet – overigens niet alleen *mijn* agitatie, maar vooral die van mijn vriend Rem. Geen overgevoelige jongeling? Nu, dat zou ik niet direct willen bevestigen, maar enfin, U zult hem misschien nog wel eens met al zijn deugden, aantrekkelijkheden en eigenaardigheden leren kennen; op dit ogenblik doen ze er minder toe. Hoofdzaak is, dat ook hij de dingen nu wat nuchterder ziet. Ik ga dus graag op Uw vriendelijk aanbod in wat betreft eventuele mededelingen van Uw politiemann. Van mij krijgt U dan te horen wat U nog weten moet.

Ik moet eerst nog even terugkomen op Uw brief van 19 December en wel op de passage waarin U schreef over de kop van een man, die U verschijnen zag nadat Yvonne verdwenen was. Toen ik dat las, herinnerde ik mij een incidentje dat zich op de bewuste avond met Grete Müller heeft voorgedaan; ik vergat het U nog te schrijven in mijn vorige brief. Toen ik met Grete zat te praten, kwam er, nog voordat Rem terug was gekomen, op een gegeven moment een man op haar af die zich – vrij onbeschoft, zonder zich tegenover mij te excuseren – over het tafeltje heenboog en met de hand op Grete's schouder en zijn hoofd vertrouwelijk bij het hare, begon te fluisteren. Ik kon niet verstaan wat hij zei, maar toen hij even gesproken had, zei Grete hardop en blijkbaar

geprikkelde: „Non!” Even later weer: „Non! Non!” en ten slotte in haar eigen taal: „Lasz doch. Geh weg, du!”

Ik veronderstelde dat het iemand was die haar een voorstel deed voor die nacht en hield me tegenover Grete dan ook of er niets was gebeurd; trouwens, ook Grete gedroeg zich zo. Maar ik vraag me nu af, of die man niet dezelfde geweest is als het individu waarvan U de kop zag verschijnen. Uw beschrijving schijnt in ieder geval wel te kloppen: ik herinner me een soort Rudolf Forster in het karikaturale, het ploertige. Een grote vent, fatterig gekleed, forse, zwarte snor, dunnend haar, zorgvuldig over zijn schedel geplakt. Een mooie jongen in zijn tijd en, me dunkt, voor sommige vrouwen nog wel aantrekkelijk. Op mij maakte hij een bijzonder ongunstige indruk en heus niet alleen vanwege Grete's reactie. Achteraf moet mijn veronderstelling, namelijk dat hij toenadering zocht, toch niet juist geweest zijn. Toen hij affiet van Grete deed hij dat allermint als een geslagen hond: hij zette een hoge borst en keek haar nog even aan op een „herrische” manier, alsof hij zeggen wou: „Wacht maar, ik krijg je nog wel wanneer we alleen zijn.” Misschien zal het de moeite waard zijn na te gaan hoe 's mans verhouding is tot de meisjes. En nu Uw brief van 24 dezer, die blijk geeft van enige, overigens begrijpelijke, misvattingen. Het pakje is aan de grens helemaal niet ontdekt. Rem had het eenvoudig in zijn broekzak, waar hij het met enige moeite in kon krijgen. De afmetingen waren ongeveer $15 \times 10 \times 5$ cm en het voelde aan als een doosje, dat enigszins meegaf, wanneer er in werd geknepen; zwaar was het niet. Het doosje kan natuurlijk zelf ook weer kleine pakjes bevat hebben, maar Rem heeft het niet zó uitvoerig betast, dat hij verder ook maar iets over de inhoud zou kunnen zeggen.

Toen mijn vriend het later in Antwerpen aan Grete gaf dankte ze hem heel hartelijk, maar toch zonder veel opwinding, en stopte ze het zonder het geopend te hebben in haar handtas. Nieuwsgierig naar de inhoud is hij pas geworden, nadat de politie hem ondervraagd had.

Rem en Grete zijn die avond niet meer in Muscadin geweest. Grete had, wie weet met hoeveel moeite, een avondje vrij gekregen en ze gingen eerst naar een bioscoop, daarna naar een dansgelegenheid. Rem bekende me, dat hij eigenlijk niet had geweten wat hij met het meisje moest doen. Ze was werkelijk smoorverliefd, maar voor hem was zijn tocht naar Antwerpen alleen maar een vriendelijkheid geweest, die hij hoe langer hoe meer betreurde. Na hun vertrek uit de danstent, om een uur of twee, heeft hij nog een heel pijnlijk uurtje met haar gehad: afscheid op iedere straathoek en het meisje diep bedroefd dat hij weg moest, zó vroeg al. Maar tenslotte heeft hij haar dan toch afgezet bij haar huisdeur, na een zeer vage afspraak, die hij zeker niet nakomen zal.

Bijzonderheden hebben zich op die tweede tocht van Rem naar Antwerpen dus niet voorgedaan en belangwekkender voor U is dan ook zijn contact met de politie. Op 16 November, dus drie weken nadat we in Antwerpen geweest waren, verscheen er een politie-agent bij Rem aan de deur, die hem beleefd verzocht, die dag om twee uur even op het hoofdbureau te komen. Dat leek niet zo ongewoon, want mijn vriend wordt vaak opgeroepen in zaken van dierenmishandeling, vleesvergiftiging en dergelijke. Hij informeerde naar wie hij moest vragen, maar dat kon de agent hem niet zeggen. Het was echter bekend dat Rem komen zou.

Toen hij zich om twee uur meldde bleek de dienstdoende politieman inderdaad van zijn komst op de hoogte. Door de

telefoon deelde hij aan een „meneer Reder” mee dat de heer Koning er voor hem was. „Ja meneer, zeker meneer”, antwoordde de agent op hetgeen de heer Reder zei en daarna vroeg hij Rem hem te volgen.

Mijn vriend werd gebracht in een vertrek, waar achter een bureau tegenover de deur een beambte in burger zat, die hij niet kende. In een hoek van hetzelfde vertrek zat een tweede man in burger, die een brief of proces-verbaal tikte. De heer Reder kwam achter zijn bureau vandaan, stelde zich keurig netjes aan Rem voor en liet hem plaats nemen in een fauteuil. Het was blijkbaar zijn bedoeling Rem op zijn gemak te stellen, want ook zelf ging hij in een gemakkelijke stoel zitten en hij begon:

„Het spijt me dat ik U even uit Uw bezigheden heb moeten halen, dokter, maar ik heb reden om aan te nemen, dat u belangrijke inlichtingen zult kunnen verstrekken in een zaakje dat wij op het ogenblik onderhanden hebben.”

Rem veronderstelde natuurlijk nog steeds, dat die inlichtingen in betrekking tot zijn vak zouden staan en hij wist dan ook niet wat hij hoorde toen de heer Reder plotseling op een heel andere toon de vraag op hem afvuurde:

„Vertelt u mij eens, wat zat er in het doosje dat U op 5 November naar Antwerpen gesmokkeld hebt?”

Het werd nog steeds op dezelfde toon van gemoedelijkheid gezegd en de zin van de vraag was Rem dan ook zo onduidelijk, dat hij eenvoudig niet begreep waarover de man het had. Hij antwoordde:

„Gesmokkeld? Ik heb niets gesmokkeld.”

„Kom, dokter, toen U op 5 November naar Antwerpen ging, heeft U toch een doosje meegenomen?”

Toen begreep Rem plotseling dat hij van het een of ander

verdacht werd. „Ik kreeg een kleur als vuur”, vertelde hij mij, „en ik stotterde afschuwelijk toen ik haastig zei:

„O . . . ja, natuurlijk, ik heb een pakje meegenomen. Maar dat was niets bijzonders.”

„O niet? Wat zat er dan in, in dat pakje?”

De man bleef rustig en beleefd, maar Rem had nu toch het gevoel dat hij verhoord werd.

„Dat weet ik niet”, zei hij, en vertelde dan het hele verhaal, zoals ik het U al geschreven heb.

„Juist”, zei de heer Reder, toen hij uitgesproken was. „Het was dus een onschuldige vriendendienst, maar ik zou toch wel kunnen opmerken, dat U bijzonder goed van vertrouwen bent, nietwaar? En in ieder geval heeft U een vergrijp begaan, door iets – wie weet wat – over de grens mee te nemen zonder het aan te geven bij de douane.”

„Ja, het spijt me ontzettend”, zei Rem beteuterd. „Maar wat zat er dan eigenlijk in, in dat pakje, weet de politie dat en hoe weet ze dat dan?”

Maar de heer Reder hield zich op de vlakte. Hij dankte Rem, omdat hij gekomen was en zei te hopen dat hij hem niet meer zou behoeven lastig te vallen.

Dat eerste verhoor had ons eer nieuwsgierig dan bezorgd gemaakt, maar heel anders werd het toen Rem ruim een week later opnieuw werd opgeroepen. Of opgeroepen – hij werd van huis gehaald door een rechercheur en men liet hem op het hoofdbureau minstens een uur wachten in een klein, kaal vertrekje. De man die hem ondervroeg, een ander dan de heer Reder, een klein mannetje met vinnige oogjes, toonde bovendien in zijn optreden een achterdocht en een vijandigheid die Rem bijzonder nerveus maakten. Nadat hij op norske toon naar Rem's personalia had gevraagd, las hij het

proces-verbaal van het eerste verhoor op. „Blijft u daarbij?” vroeg hij tenslotte.

„Jazeker, meneer”, antwoordde Rem.

„U bent dierenarts, nietwaar, U beschouwt Uzelf als intellectueel. Maar als hoedanig ziet u eigenlijk de politie, als een troep ezels?”

Als Rem in beweging komt, kan hij heel fel zijn en hierna sprong hij dan ook op en bulderde: „Wel g.v.d., wie geeft u het recht mij voor leugenaar uit te maken! Laat ik me daarvoor hiernaartoe sleuren, om beledigd te worden door zo'n... zo'n... Bonjour meneer, ik heb wel andere dingen te doen!” Hij stapte regelrecht naar de deur, maar ook de bijzitter was opgesprongen en hield hem, rustig een hand op zijn schouder, tegen, terwijl het mannetje met z'n hoge stem sierpte: „Ga zitten, meneer. Is het u soms niet duidelijk dat u onder arrest bent?”

Nu, dat woord koelde Rem wel enigszins af. Inderdaad had hij zich totnutoe niet gerealiseerd dat hij als een verdachte beschouwd werd, die ook als zodanig behandeld zou worden. Intussen was ook het recherche-mannetje wat kalmer geworden. Hij zei:

„Nu, vertelt u eens rustig, wat u tot dusver voor de politie verzwegen hebt.”

Maar zoals vanzelf spreekt, kwamen ze niet verder met elkaar. Tenslotte werd Rem wel vrijgelaten, maar hij diende zich ter beschikking te houden en dat gebod is nog altijd van kracht gebleven.

Hebben we nu van die twee verhoren en dat gebod wat u noemt de kippenkoorts gekregen? Tja, in nuchtere ogenblikken moeten we onszelf bekennen dat er **eigenlijk** niets is voorgevallen waarover we ons ongerust behoeven te ma-

ken, de politie moet het maar uitzoeken en ze zal het wel doen ook. Maar u moet niet vergeten dat we oorlog en bezetting meegemaakt hebben, die hier in Nederland wel een tikje anders verlopen zijn dan in België. Een optreden als van dat tweede recherche-mannetje brengt iemand onmiddellijk weer in die sfeer van onzekerheid, waarin hem, schuldig of niet, letterlijk alles kon overkomen. Rem is destijds tot driemaal toe op het nippertje de dans ontsprongen en zelf heb ik jaren achtereen in een vage angst geleefd omdat een voormalig ambtenares van de voogdijraad een meisje van onbekende herkomst en met een vervalst persoonsbewijs aan de hoede van mijn vrouw en mij toevertrouwd had. Ziet u, in normale omstandigheden kan men zich op het ogenblik wel weer voorstellen, dat zich in onze rechtsstaat geen gruwelgeschiedenissen voor zullen doen, maar overkomt iemand iets zoals dat wat ons overkomen is, ja, dan heeft men weer deel aan die angst, die hier tijdens de oorlog bij miljoenen geheerst heeft en die ook nu nog moet heersen bij miljoenen elders.

O ja, die kiosk, dat geval dient nog even toegelicht. Het verband tussen Rem's tweede verhoor en een eventuele loochening van de kioskhouders is niet duidelijk. Rem heeft onmiddellijk meegedeeld waar hij het pakje in ontvangst had genomen en de recherche nam er rustig kennis van en kwam er de tweede maal niet op terug. Het moet dus een bekend feit geweest zijn. Maar waarom ontkende de kioskhouders zo strak en stijf tegenover Rem? Ziet u, dat is weer een van die raadselachtigheden waardoor men zou kunnen denken dat er nog anderen aan het werk zijn dan de politie. Laat ik eens resumeren:

Rem komt op 23 October te Antwerpen in het cabaret Mus-

cadin in aanraking met een meisje uit Metz, volgens hem en mij van on-verdacht allooi. Dat meisje nodigt hem uit twee weken later in Antwerpen terug te komen en verzoekt hem enkele dagen voor zijn komst – de brief was gedateerd op 1 November – een pakje op te halen bij een Utrechtse kiosk en dit voor haar mee te brengen. Hij overhandigt het haar op 5 November te Antwerpen.

Op 8 en op 26 November werd Rem in verband met dit feit door de Utrechtse politie verhoord. Hij deed naar waarheid verslag, doch bleef kennelijk van ernstiger feiten verdacht en moest zich ter beschikking van de politie houden.

Op 18 December bezocht de heer Roothaert Muscadin en stelde vast dat Grete Miller niet zichtbaar aanwezig was. Bij haar vriendin Yvonne bracht hij schrik teweeg toen hij naar Grete vroeg. Yvonne verdween en – door haar gewaarschuwd? – kwam een manspersoon de heer Roothaert opnemen, een manspersoon die wellicht identiek was met degenen die Grete op de avond van 23 October in Muscadin toesprak en door haar werd afgesnauwd.

Op 19 December spreekt Rem de kioskhouders aan, die ontkent hem ooit te hebben gezien en ooit een pakje overhandigd te hebben. Niettemin moet de politie ervan op de hoogte zijn dat hij dit pakje aan Rem heeft gegeven.

Achter al deze punten rijst de vraag: Waarom? Maar de politie laat zich niet uitvragen, zodat er in Antwerpen – misschien – meer te informeren zal zijn dan hier. Ik houd enige hoop gevestigd op Uw politie-agent.

Maar ik wil deze, nu al zoveelste brief aan U niet in het criminele besluiten! Uit Uw schrijven van de 19de maakte ik op dat U bevriend bent met Hubert Lampo. Tijdens de Kerstdagen las ik juist zijn nieuwe boek, „Idomeneia en de

Kentaur", dat hij schreef in samenwerking met Ben van Eysselstein, die hem wel op een bijzonder gelukkige manier heeft „opgevangen". Ik vind dit een zeer geslaagd voorbeeld van literaire collaboratie en als geheel een allerbekoorlijkst boek. Heeft U het gelezen? Beide auteurs transponeren hedendaagse toestanden en verhoudingen in het historische en mythologische Griekenland en hun hoofdmotief is de liefde tussen man en vrouw, waarover zij er verschillende opvattingen op na houden, minder verschillend overigens dan ze schijnen te menen.

En dan ben ik nu eindelijk ook begonnen aan „Doctor Vlimmen". Laat ik eerlijk zijn: aanvankelijk met enige huivering voor de „bestseller". Maar voorzover ik het nu al beoordelen kan: het is een verbazend *levend* boek, levend door de spontane en toch zekere manier waarop het gecomponeerd is en door de scherpe weergave van huiselijke, vaktechnische en psychologische details. „Kleinmalerei?" Misschien, maar wat doet dat er toe wanneer uit de details zulk een compleet en overtuigend mens te voorschijn komt als Vlimmen. Hij is helemaal geen belangrijk mens, die Vlimmen, maar hij is juist *iets* zuiverder dan de meesten. En dat dunkt mij dan ook een van de geheimen van het succes van dit boek: dat Vlimmen een mens van gelijke beweging is als de doorsnee-lezer en ook nog juist zijn „ideaal" kan zijn. Hij doet me een beetje aan Rem Koning denken.

Met hartelijke groet,

Uw

JAAP ROMIJN

Deurne-Antwerpen, 30 December 1951

Zeer geachte Heer Romijn,

Er is belangrijk nieuws!

Ik heb hier in de buurt een landelijke stamkroeg, geschikt eindpunt voor mijn wandelingen met de honden. In de loop der jaren heb ik daar vele vrienden gewonnen, waaronder Marcel Vleminckx, zwager van de baas. Marcel is „kwartieragent” van de Stad Antwerpen, een intelligent en beschaafd man.

Zijn functie is in de grotere Nederlandse steden niet bekend, geloof ik. Antwerpen is verdeeld in genummerde wijken, waarvan de oudste niet alleen administratieve, maar ook historisch-gegroeide en zelfs folkloristische eenheden vormen. Zo ligt de alleroudste stadskern met het befaamde Schipperskwartier in de Eerste Wijk. Elk van deze kwartieren heeft zijn eigen politie-bureau met commissaris en verdere bemanning, waaronder de fameuze kwartieragent. Deze doet in de regel geen straatdienst, heeft hoofdzakelijk administratief werk en komt het meest in directe aanraking met de bewoners. Hij bezorgt allerlei formulieren, vult ze in voor mensen die er geen weg mee weten en wordt op allerlei inlichtingen uitgezonden. Van hem wordt dan ook verondersteld, dat hij in zijn domein iedereen kent en alles weet wat voor de politie de moeite waard kan zijn. Marcel doet dit werk al jaren en van hem heb ik menig interessant verhaal kunnen opsteken.

Toen ik dezer dagen op de plattegrond van Antwerpen een straat moest zoeken, zag ik toevallig dat de Leytensplaats gelegen was in de wijk van Marcel Vleminckx en beter kon ik het niet treffen.

Ik ontmoette hem op de zwoele namiddag van Kerstmis in het café. Hij is groot, dicht bij de vijftig, een onvriendelijke, goeie kerel, met felle ogen en een strak gezicht, piekfijn en ijselijk proper in zijn burgerkleren, zoals dat wel meer het geval is met mensen die in hun gewone doen een uniform dragen. Daarbij bewaart hij onder alle omstandigheden de kalme waardigheid van een hoog, kerkelijk dignitaris. En voor een amateur zonder enige scholing schildert hij lang niet onverdienstelijk.

Er waren wel wat mensen in de gelagkamer, boeren en havenarbeiders, ietwat aan de luidruchtige kant, maar gelukkig zat Marcel alleen aan een klein tafeltje en las de krant met een uitdrukking of hij een verdacht geurtje meende te ruiken. Het duurde een poosje voor ik alle handen had gedrukt vanwege het Kerstfeest. Men kwam uitvoerig overeen, dat het meer op Pasen leek dan op Kerstmis: 'n mens liep er begod bij te zweten en een beetje vorst zou heel wat plezanter zijn dan zulk een „plat” weer.

Toen ik al babbelend op Marcel aandrentelde, legde hij de krant neer en nam zijn zware bril af, zoals een bisschop het zou doen. Wij dronken elkaars gezondheid en na wat inleidende praatjes zei ik, met het beschermende airtje dat er zo goed bij past, weer een schoon verhaal te hebben gehoord van een paar Hollanders, die de weg niet wisten en met enkele losse franken bij zich verzeild waren geraakt in een dancing van de Leytensplaats, Muscadin of zoiets...

Verder hoefde ik niet te gaan; het was de eerste keer raak. Hij trok een vermoeid gezicht en zei, dat hij een hoop gezaag aan zijn hoofd had gehad over een danseuse van dat kot, die op schok was gegaan zonder adres achter te laten.

O, dat leek mij interessant en ik ging er voor recht zitten.

Verder aandringen was niet nodig; hij weet, dat ik met vertelsels aan de kost kom en graag naar hem luister. „Toch geen geval van handel in blanke slavinnen?“, vroeg ik voor de grap.

Hij trok de schouders op en hoopte van niet. Als naar gewoonte zou uiteindelijk wel blijken, dat het poesken er heimelijk uitgemuisd was naar Parijs of Nice, in gezelschap van een rijke bambocheur. Wat ervan zij, bij de burgemeester was een brief aangekomen uit Metz, van mensen die zonder nieuws waren over hun dochter, een jong ding nog, dat laatstelijk had gewerkt in de Muscadin. Dus een karweitje voor de kwartieragent.

Tegen drie uur was hij in de Muscadin gekomen, waar ze nog aan 't stofzuigen waren en het duurde een tijdje voordat hij de baas te pakken kreeg. Eindelijk verscheen mijnheer dan, haastig en vriendelijk en met duizend excuses, maar zo gauw de naam Müller, Marguerite genoemd werd, stak hij de paraplu op en was schrikkelijk slecht op zijn gemak. Wist alleen dat die juffrouw zonder enige waarschuwing verdwenen was. Een schandaal de zaak zo in de steek te laten! En niet alleen de zaak, maar vooral haar kameraden van de troep waarin zij werkte. Die andere artiestjes waren woedend en bij hèn kwam die dame niet meer binnen, dat was afgelopen, fini!

Enzovoort, het bekende gezwets in de ruimte, dat Marcel altijd te horen kreeg van lui, die in het nauw zaten en probeerden de aandacht af te leiden. Om hem op de proef te stellen vroeg Marcel waar het meisje gewoond had, ofschoon hij dat al wist, want Grete-Marguerite had zich, zo het hoorde, braaf laten inschrijven bij de Vreemdelingendienst. Maar waarachtig, de cher patron méénde toevallig eens te hebben

gehoord, dat het meisje zou gewoond hebben in dat-en-dat hotelletje vlakbij, en wel samen met een vriendin, ook een danseuse, Yvonne, dacht hij dat ze heette, en die zou er misschien wat meer van kunnen vertellen. Want hij bemoeide zich met deze dames – hij gebruikte een ander woord – zo min mogelijk, had er zonder dat al last genoeg van.

Als goed kwartieragent wist Marcel natuurlijk met wie hij te doen had: een Tsjech, tijdens de oorlog via Frankrijk als kellner in het land gekomen en sedert de bevrijding exploitant van Muscadin, waar hij had geprofiteerd van de Amerikaanse periode.

Waarschijnlijk zat hij nu te teren op deze gouden tijd, in afwachting van de volgende bezetting, want de laatste jaren waren heel niet vet geweest. Belangrijke wrijving met de politie had zich niet voorgedaan, wel was het haar bekend hoe wreedaardig hij de onnozelen dorst te villen. Overigens leek hij niet beter of slechter dan zijn soortgenoten. Het was dus louter voor het gemak en om alles op de letter nauwkeurig te kunnen noteren, dat Marcel om de indentiteitskaart vroeg en daar begon de vent ronduit te bibberen! Of het dan beslist nodig was, dat zijn naam werd vernoemd in deze zaak, stotterde hij nog... „Ja, dat was wel een beetje vreemd”, vond Marcel.

„Ik dacht óók, dat de mannen van dat stieltje over het algemeen niet zo bibberig waren”, zei ik.

Och, ze wilden allemaal graag goede vrienden blijven met de politie, ze waren immers veel te kwetsbaar. Als er een het te bont maakte, kon elk gewenst ogenblik zijn kot gesloten worden wegens het overtreden van de drankwet, want dat was daar een dagelijkse zonde. Daarom was dat volkje uitermate voorzichtig en bang voor schandalen. Maar hier, bij dit

exemplaar, was het gesidder een beetje overdreven voor de simpele inlichting, die hem gevraagd werd. En gewoonlijk hielden die heren, bij wat zij ook op hun kerfstok mochten hebben, zich zó gerust en onschuldig, dat ge hun de absolute zoudt geven zonder biecht.

Niet ver van daar lag het logement en toen hij binnenstapte, zag daar de madame óók al kans om te schrikken van de wijkagent. Ze stond namelijk met grote ogen te luisteren aan de telefoon, maar toen zij Marcel zag, zei ze gauw: „Au revoir! Au revoir!” en verbrak de verbinding. Het was een geforceerd einde aan het gesprek, want de stem van de andere kant klonk nog zwak, maar zeer gejaagd uit het apparaat, terwijl zij het van haar oor nam en neerlegde.

Marcel wist, dat hij hier te doen had met brave mensen, wier goede naam sinds jaren was gevestigd, zo zelfs, dat vreemdelingen, die verlegen waren om een goedkoop onderdak, door de politie naar hier werden verwezen. Men wist dat de mensen er niet afgestroopt werden en toch fatsoenlijk bediend. Maar dit achterbaks gedoe stak hem toch een beetje en hij zei: „Ge moet niet afbreken, madame, ik heb de tijd. En *die van de Muscadin* was nog niet uitgepraat, als ik het goed gehoord heb”.

De arme ziel was zo verbijsterd, dat zij zelfs geen poging deed hem tegen te spreken. Wel, zó schrikkelijk verdacht was het nu ook niet; Marcel meende het zeer goed te begrijpen. De Yvonne, die hij hebben moest, was natuurlijk niet „in regel” met de Vreemdelingendienst, wat haar een proces verbaal kon kosten. Zij moest dus gauw gewaarschuwd worden dat er politie op komst was. Kon zij zich nog bijtijds uit de voeten maken en uit eigen beweging naar het bureau gaan om haar verblijf aan te geven, dan zou zij wellicht de

boete nog kunnen ontgaan. Dat was op zichzelf wel sympathiek en dat kon hem dan ook niets schelen, hij was geen bloedzuiger. Toch nam hij nu geen risico meer en hij vroeg of madame zo vriendelijk wou zijn hem de kamer te wijzen van Yvonne uit de Muscadin. En zij voldeed aan zijn verzoek „als een opgejaagd kiekeken”.

Yvonne was blijkbaar niet gewaarschuwd en riep op zijn eerste kloppen al dadelijk en zelfs vrolijk: „Entrez!” Maar op haar was de uitwerking van zijn onverwachte verschijning zeker niet geringer. Hij zelf was ook wat verbaasd door haar heldere, sportieve verschijning en vooral door haar ordelijke omgeving. De andere keren, dat hij vrouwvolk van dit soort op het nest had moeten verrassen, was hij er meer vies van geworden dan wat anders. Ze was nog maar kort geleden opgestaan, want ze legde juist de spreid over het bed, maar haar haar was al gekamd en ze droeg een lange, smetteloze kamerjas, dicht tot aan de kin. Het goedkope kamertje was niet, gelijk meestal, een uitdragerswinkel waar je over allerlei intieme kledingstukken moest heen stappen; alles was netjes gerangschikt en er hingen zelfs geen rare luchtjes.

Zijn volgende verrassing was, dat zij „regelmatig” was ingeschreven in het vreemdelingenregister: Anna Kabalabotsky of iets wat erop trok, van Poolse nationaliteit. Op zijn vraag had zij, geheel verdwaasd en zonder een woord te kunnen zeggen, het bewijs uit haar tas gehaald.

Hij had dus misgerekend en dit maakte een groot verschil. Nu begon het een beetje verdacht te worden, want ook dit wijfke, dat er toch zo vrunk en gehard uitzag, stelde zich aan, of haar laatste uur geslagen was. Aanvankelijk wist zij niets, niet meer dan de baas van de Muscadin. Grete Müller was

plotseling vertrokken en geen van de collega's wist waar ze zou kunnen zitten. En zó bevriend waren zij helemaal niet geweest, wel hadden zij hier samen een grote, dubbele kamer gehad, maar dat was meer te doen geweest voor de gezelligheid en vooral omdat het wat voordeliger uitkwam. Dat kind was zeer gesloten en had zo goed als nooit gesproken over haar persoonlijke aangelegenheden.

Marcel had haar toen eens goed aangekeken en ter illustratie trok hij een gezicht om kinderen naar bed te jagen. Als zij voortging met alle inlichtingen te weigeren, zou hij op de gang wachten tot zij gekleed was om mee naar het bureau te gaan. Daarop kwamen er zowaar tranen in de ogen en werd zij wat mededeelzamer.

Kort samengevat kwam hij te weten, dat Grete op Dinsdagmiddag de zesde November zeer opgewonden uit de stad was gekomen. Zij moest met de eerstvolgende trein naar Metz; er was een telegram gekomen, dat haar moeder gevaarlijk ziek was. Samen hadden zij in vliegende haast haar koffers gepakt en zij was ermee weggereden in een taxi. Ze zou dadelijk bij aankomst schrijven wat ervan was, maar had geen taal of teken meer gegeven. En dat telegram had zij verzonden; noch hier noch in Muscadin was er een aangekomen... Hij moest er elk detail uittrekken. Er waren toch brieven uit Metz aangekomen, van haar ouders?

Nieuwe schrik en: o-ja, dat was waar ook. Die zou Madame wel bewaard hebben.

Marcel werd kwaad: Maar zij was toch een denkend wezen, geen stuk vee, mon Dieu! Wat dacht zij, toen bleek, dat haar kameraadje helemaal niet in Metz was aangekomen? Een kind van een en twintig jaar! Nam zij dat op als een bagatel, niet de moeite waard er één moment bij stil te staan?

Yvonne trok toen de schouders op als over een alledaags voorvalletje. Zij dacht wat iedereen dacht: Grete had alles in de steek gelaten voor een rijke minnaar en dorst het voorlopig niet aan haar ouders te laten weten. Het kind zat nog vol illusies en wilde waarschijnlijk wachten tot zij haar prinselijk huwelijk konannonceren, la pauvre sotte . . .

In het begin had Marcel er precies eender over gedacht, maar nu klopte het toch niet zo goed meer met alle schrik-en-beven, waarmee hij deze middag overal was ontvangen. Heel wat normaler zou zijn geweest, dat men had gegrijnsd, of wijs het hoofd geschud, of dubbelzinnige grapjes gemaakt over deze idylle.

Verder dan maar: Had Yvonne geen idee—? Neen, Yvonne had ab-so-luut geen idee, zij had er genoeg haar hoofd over gebroken. Met de beste wil kon zij niemand vinden met wie Grete ook maar op enigszins vertrouwelijke voet was geweest in de tijd dat zij hier had gewerkt. Het enige wat zij kon bedenken was een of andere man, die Grete vroeger in Frankrijk of elders al had gekend en die opeens in Antwerpen was komen opdagen. Als zij iets wist, zou zij het zeggen: je vous le jure! Neen, Grete Müller had hier niets achtergelaten, buiten een restje toiletpoeder en een paar geladderde nylonkousen.

Deze werden vlug maar netjes voor hem ingepakt en hiermee was de zaak voorlopig bekeken. Madame wist nog te bevestigen, dat er die laatste dag geen telegram was gekomen. Het hotelregister klopte tot in de puntjes; de dames waren op de juiste datum ingeschreven en onder de echte namen. De brieven uit Metz, die hij in beslag nam, waren zo te zien niet aangeroerd. Hij schreef zijn rapport en dit zou, althans voorlopig, het einde zijn geweest van zijn gedwongen be-

langstelling. Maar de volgende dagen kwam het geval hem telkens opnieuw door het hoofd spelen!

Marcel was uitvoerig en gewichtig over dit fenomeen. Ja, als groen agentje had hij wel eens slecht geslapen van zulke drama's, maar dat was gauw afgelopen geweest. Bij de politie moest je zo snel mogelijk ongevoelig worden of ontslag nemen en daar werd trouwens op allerlei manier aan gewerkt. Toen hij nog maar enkele dagen de uniform droeg, zat hij in de wacht zeer geëxalteerd te dromen van zijn verloofde, hij wilde gedichten voor haar maken, grote schilderijen, standbeelden! Tot de deur openvloog en er een oudere agent binnenkwam, die een pakje bloederig krantenpapier over de tafel zwierde. Er rolde een jonge vrouwenhand uit, afgereden door een tram, en het ding – even goed kon het HAAR hand zijn geweest! – gleed op zijn schoot, tot groot plezier van heel de bende. Weinig had het gescheeld of hij was gaan braken. . . . Maar dat was lang geleden; de jongere generatie van de politie was niet zo brutaal meer, volgens de ouderen zelfs wat te veel aan de zachte kant. . .

Dit alles om mij ervan te overtuigen hoe vreemd het was, dat dit banaal gevalletje hem niet wou loslaten. Na zo'n onheilspellende inleiding sprak het van zelf dat zijn voorgevoel gelijk moest krijgen. En laat ik er dadelijk aan toevoegen, dat de sombere kijk, die U beiden steeds op de zaak hebt gehad, eveneens dreigt te worden verwezenlijkt. Het spijt me voor Uw vriend Koning, maar ik vrees, dat er van hier nog wat narigheid voor hem onderweg is.

Ik zal er een korte pijn van maken. Geen week later vroeg de politie van Metz via de Interpol om een diepgaand onderzoek; men vermoedde een misdrijf of een ongeluk. Hiermee werd de zaak, die tot nu toe had bestaan in het beantwoor-

den van een particuliere brief, opeens ijselijk officieel. Allen uit de onmiddellijke omgeving van Grete Müller werden op het bureau ontboden en verhoord door de commissaris, geassisteerd door Marcel. Iedereen verwees naar Yvonne en ofschoon nog steeds weerbarstig, wist zij zich eindelijk te herinneren, dat het verdwenen meisje de laatste dagen onrustig en gejaagd was geweest en vooral „distracte”, maar over haar zorgen had zij zich niet willen uitlaten. En nu schoot liet Yvonne ook te binnen, dat Grete op de vijfde November (dat was een vrije dag, want 's Maandags is de Muscadin evenals meer van die gelegenheden gesloten) een ontmoeting moest hebben gehad met een of twee Hollanders, die een paar weken tevoren een halve nacht hadden doorgebracht in de Muscadin, waar Grete zich beroepshalve met de heren had beziggehouden. Op het scheiden van de markt bleek, dat zij het gelag niet konden betalen, en na veel geharrewar had één van hen een horloge in pand gegeven. Volgens afspraak met Grete zouden zij, of tenminste één van beiden, het op die bewuste Maandag komen inlossen. En inderdaad was zij in de vroege avond aan de zaak geweest met het geld. De maitresse van de baas had haar het horloge meegegeven en bij het uitlaten nog juist gezien, dat Grete in een auto stapte, die een paar huizen verder stond te wachten. Het was al donker en een signalement van de wagen kon niet gegeven worden.

Wèl echter een duidelijke beschrijving van de twee Nederlanders! Heel het personeel had uren tijd gehad hen op te nemen. Zij hadden trouwens nogal de aandacht getrokken en vooral hun vertrek was bepaald boeiend geweest. . .
Hier dacht ik met schrik aan mijn inleidend praatje over de twee landgenoten, die met enkele franken op zak in de Mus-

cadin waren beland, en om alle gevaar te bezweren was ik gemeen genoeg om aan Marcel te vragen, of hij nog wist hoe zij er uit zagen; wie weet waren het dezelfde lui, waar ik het daarstraks over had! En ik grinnikte al in het vooruitzicht op een goede grap.

O, Marcel wist het nog precies, wel tien keer had hij deze signalementen moeten neerschrijven in het proces-verbaal. De een was een grote, struise kerel van omstreeks veertig jaar, een „hercule” met een gezonde buitenkleur. Enzovoort; wij weten allebei hoe Koning er uit ziet en voor zoveel hij me nog voor de geest staat, klopte het precies. De ander was ongeveer even oud, maar zag er lang niet zo voorspoedig uit: ook nogal groot, maar aan de magere kant, met een smal, zeer bleek en scherp gezicht. Hij begon van voren al wat kaal te worden, zodat zijn voorhoofd enorm hoog leek en zijn gezicht des te langer. Het meest opvallend waren zijn zeer lichte, bijna kleurloze ogen, een scherp contrast met zijn vrij donkere haren en wenkbrauwen. Op een van deze meisjes, een Franse, had hij de indruk gemaakt van een leraar en zij hadden hem die avond onder elkaar dan ook „le Professeur” genoemd. Beiden waren los en ongedwongen, maar correct gekleed.

„O neen, Marcel”, haastte ik mij te zeggen, „dan zijn het heel andere geweest. Die van mij waren kleine mannekens en veel jonger.”

Nu zat ik in spanning, of Yvonne nog gewag zou hebben gemaakt van mijn bezoek aan de Muscadin en ik vroeg of het hiermee afgelopen was. Ja, dat wou zeggen: de processen-verbaal waren ingeleverd en het parket had de zaak in handen gegeven van de Gerechtelijke Politie.

Oei-oei! Met die heren valt niet te spotten; zij zijn specialis-

ten in zware misdrijven, als moord, en dergelijke, zij halen de onderste steen boven. De verdwijning van het meisje Müller wordt dus zeer ernstig opgenomen.

Tot zover had ik dit verhaal reeds geschreven, toen ik zo juist Uw brief van de 28ste ontving. Welnu: ik ben advocaat geweest, hoewel geen gróót advocaat. Toch durf ik zeggen, dat ook de grootste van het land de heer Koning nu zou adviseren *de bui niet af te wachten*. In Nederland weten de autoriteiten (welke het ook zijn mogen) van het pakje en van zijn ontmoetingen met de vermiste. Uw brief is vaag op dit punt, maar ik meen te mogen aannemen, dat hij de naam Grete Müller ook heeft genoemd.

Als U en de heer Koning mij machtigen, ben ik bereid voor hem op te treden om de zaak aan deze kant van de grens in het reine te brengen. Ik hoef daarbij haast geen mond open te doen, want alles staat op papier, zij het dan niet bepaald in de geliefde procureursstijl van het proces-verbaal. In het andere geval is het schier onvermijdelijk, dat hij binnenkort in zijn eigen omgeving aangesproken zal worden en dan meer als „verdachte” behandeld, met alle bijkomende ergernissen en zenuwspanningen.

Volledigheidshalve moet ik er nog dit aan toevoegen. Ik schreef: „welke autoriteiten het ook mogen zijn”. Uw beschrijving brengt mij namelijk op het idee, dat Koning niet te doen heeft gehad met gewone politie, maar met mannen van de Veiligheidsdienst, waarover kort geleden in Nederland zo'n vrolijke rel is geweest. Op last van de Officier van Justitie, die dan een wenk heeft gehad van het Departement, kunnen deze heren in belangrijke gevallen wel op een politiebureau terecht en gebruik maken van de diensten der normale politie, van wie zij zich overigens geheel afzijdig

houden. Als het erg in hun kraam te pas komt, zijn zij in staat (en zelfs gerechtigd) de geschiedenis van het pakje en de naam Grete Müller voor de politie geheim te houden, zodat Koning in dat geval een klein kansje zou hebben, dat men hem eenvoudig niet vindt. Als, als, als...

Tenslotte zal een fatsoenlijk man als de heer Koning toch bereid zijn de politie te helpen bij het zoeken naar een jong meisje, dat hij bovendien nog zo charmant heeft gevonden? Maar ja, er zijn wellicht andere factoren in het spel en ik kan zijn huiselijke omstandigheden niet beoordelen. Is Mevrouw Koning erg jaloers en kwaaddenkend? Destijds maakte zij op mij die indruk zeker niet.

Op Uw litteraire beschouwingen kom ik later wel eens terug, want ik vrees dat U er op 't ogenblik niet voor in de stemming zult zijn. Het *is* inderdaad een probleem! Maar ik zou er toch niet te lang over mijmeren, anders zijn de documenten al in Nederland aangekomen en staan de champetters bij Dokter Koning op de stoep, vóór U tot een besluit bent gekomen.

Met vriendelijke groeten,

ROOTHAERT

Utrecht, 1 Januari 1952

Zeer geachte Heer Roothaert,

Laat ik beginnen met U een gelukkig 1952 te wensen, ja, laat ik daar vooral mee beginnen, want wie in moeilijkheden verkeert zoals wij, Rem en ik, is allicht geneigd om in de eerste plaats aan zichzelf te denken. Ik heb dat gemerkt, gisteravond, *Oudejaarsavond*. Mijn volgens Uw wijkagent weinig voorspoedig gelaat moet nog eens zo lang als anders geweest zijn, zelfs de kleinste neefjes en nichtjes viel dat op. Nee, het lukte mij niet om er van mijn kant veel van te maken, van die *Oudejaarsavond* en ten einde raad heb ik het toen maar op een drinken gezet – tot ik op een vrij onhebbelijke manier in bed tuimelde. Toen ik diep in de ochtend opstond vond ik onder de Nieuwjaarswensen Uw even interessante als onheilspellende brief. Géén aangenaam wakker worden. Maar nuchter bekeken toch ook niet zonder beemoedigende aspecten. Uw aanbod om de zaak in handen te nemen stel ik zeer, zeer op prijs. Hartelijk dank!

Ook voor Uw advies om „de bui niet af te wachten”, dank ik U. Het zal stellig opgevolgd moeten worden. De vraag is alleen: hoe? Mijn vriend heeft voor de politie eigenlijk niets achtergehouden, de politie zelf heeft zich geheimzinniger gedragen dan hij. Vanavond hoop ik met Rem te overleggen, hoe of wat en U hoort dan weer spoedig nader.

Met hartelijke groet,

J A A P R O M I J N

Utrecht, 2 Januari 1952

Zeer geachte Heer Roothaert,

Na overleg met mijn vriend heb ik mij hedenmorgen in het hol van de leeuw gewaagd – nu ja, leeuw, de man in kwestie heeft eigenlijk meer van een snorrende kater. Die man is de heer Bruynzeel, commissaris Bruynzeel, hoofd van de afdeling Algemene Dienst van het Utrechts politiecorps. Ik ken hem doordat ik hem eens een vertelling heb laten nazien, waarin ik een diefstal en het daaropvolgend politie-onderzoek beschreef. Ik houd ervan dat die dingen „technisch” in orde zijn. Op een heel vriendelijke manier heeft hij me toen op een paar foutjes gewezen en het contact werd opnieuw aangeknoopt toen hij zelf een boekje over de Wegenverkeerswet geschreven had, dat hij mij verzocht stylistisch te kuisen. Oppervlakkig contact dus, maar beter wat dan niets, meenden we, Rem en ik.

Vanmorgen heb ik hem dus in zijn bureau opgezocht en ik vertelde hem in korte trekken, maar overigens nauwkeurig genoeg wat U en ik weten. Daarna vroeg ik wat hij meende dat ons te doen stond. Hij antwoordde:

„Tja, dit is een zaak die mij niet aangaat, waarvan ik niets afweet en waarin ik mij ook niet mag mengen; het betreft niet mijn afdeling, dat zult u wel begrepen hebben. Maar louter als particulier kan ik u en de heer Koning – de dierenarts, niet? ja, ja, hij heeft ook wel eens iets voor de politie gedaan als ik het wel heb – laat eens zien. . . De eerste keer is Uw vriend verhoord door Hoofdinspecteur Reder van onze afdeling Recherche – een politiezaak dus – de tweede maal, af te gaan op Uw beschrijving, en nogmaals, als particulier meen ik u dat wel te mogen vertellen, door een ambtenaar

van de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Dat wil dus zeggen: een kwestie van politiek. . .”

Het hoge woord Binnenlandse Veiligheidsdienst, dat dus Uw vermoedens bevestigt, scheen hem zelf schichtig te maken en ik moest bijna lachen toen hij opnieuw voor de dag kwam met zijn:

„Ik vertel u dat natuurlijk als particulier. . .” En plotseling met een tikje wantrouwen: „Ik vertrouw u volkomen, we kennen elkaar te goed. . .”

„Natuurlijk, natuurlijk”, zei ik, en ik besepte dat ik een hele prestatie verricht had door een politieman aan het praten te krijgen, hoe weinig hij dan ook al zeggen kon. Ik vroeg:

„Dus èn de politie èn de Veiligheidsdienst kunnen zich voor dezelfde zaak interesseren?”

„Natuurlijk, theoretisch zeker. Stel er is een moord gepleegd of een diefstal – dat gaat vanzelfsprekend de politie aan. Maar beide misdrijven kunnen van het werk van een tegen de Staat gerichte organisatie zijn – dan gaat de B.V.D. er zich voor interesseren. De B.V.D. kan ook de hulp van de politie inroepen wanneer ze die nodig heeft en misschien is dat het geval geweest in de zaak van uw vriend.”

„Het kan ook omgekeerd geweest zijn, de politie kan de B.V.D. er bij gehaald hebben.”

„Zeker, dat zei ik al. . .”

Ik had even de aanvechting, hem te vragen of hij nu maar eens gauw bij zijn collega's wilde informeren hoe de vork eigenlijk in de steel zat, maar inplaats daarvan vroeg ik:

„Wat dunkt u van de raad van de heer Roothaert” – want ik had hem ook van onze briefwisseling en van uw ontdekkingen in Antwerpen verteld – „wat dunkt u, is het gewenst dat Koning en ik ons nu in verband met de verdwijning van

het meisje eigener beweging tot de recherche wenden?"

„Dat hangt ervan af. Heeft de heer Koning dingen verzwegen?"

„Nee, eigenlijk niet, maar hij zou zijn verklaringen misschien kunnen aanvullen." Ik dacht aan het incidentje tussen Grete en het louche heerschap.

„In ieder geval", zei de commissaris, „zouden aanvullende verklaringen van u en de heer Koning wel een goede indruk wekken. Ja, ik zou u dat wel aanbevelen."

Nu, daar bleef het dan bij. Veel wijzer was ik niet geworden, maar het gaf toch een prettig gevoel iemand van de politie in vertrouwen genomen te hebben. Ik nam me voor, zo spoedig mogelijk samen met Rem naar de recherche te gaan. Ik deed nog meer, vanmorgen. Op weg naar huis kwam ik langs de kiosk in de Burgemeester Reigerstraat, die me al een week of twee dwars had gezeten. Kom, dacht ik, ik zal die man ook nog maar eens aan de tand voelen, baat het niet - enzovoorts. Om hem gunstig te stemmen kocht ik een duur Engels vrouwenblad en na een babbeltje over het weer begon ik voorzichtig:

„Een vriend van mij vroeg u laatst over een pakje, dat hij hier..."

De man verstrakte onmiddellijk, maar zijn onvriendelijkheid scheen niet bepaald tot mij gericht, toen hij zei:

„God, meneer, dat pakje, hou erover op. Narigheid! Eerst de politie en dan mijn directie... flau-we kùl!"

Ik wist even niet wat ik hoorde, maar ik slaagde er toch nog in, langs mijn neus weg te vragen:

„Tja, ja... maar wie had het u dan gegeven?"

„Weet ik het, meneer? een vent met een snor."

„Een snor? Werkelijk?"

Nu, hij was niet zo zeker van die snor, maar ik vond het toch wel typisch – ik dacht aan onze Rudolf Forster, dat begrijpt u wel.

Die kiosk-affaire is dus dood-eenvoudig opgelost. Tegenover Rem was het mannetje wantrouwend geweest, of alleen maar humeurig, maar ik had bij voorbaat zijn sympathie gewekt door mijn dure krantje en hij kwam tegenover mij voor de onplezierige waarheid uit: een politieverhoor vanwege een onnozel pakketje en een uitbrander van de directie op de koop toe. Maar die snor mogen we toch wel in de oren knopen, misschien hebben we de politie dan toch nog iets bijzonders te vertellen. Ik voel me, nu ik dit schrijf, toch weer een stuk plezieriger dan gisteren.

Zojuist moest ik ophouden met schrijven omdat Rem op kwam lopen. Voordat ik verslag van mijn ervaringen uitbrengen kon, kwam hij alweer met een opgewonden verhaal voor de dag. „God, Jaap”, zei hij, „ik geloof dat ik gevolgd word, ik word bespionneerd, ze houden ons huis in de gaten.”

Nòg nuchter door het geval met de kioskhouders, wilde ik daar niet onmiddellijk aan. Ik zei:

„Rustig, rustig. Wat is er precies aan de hand, word je gevolgd, word je bespionneerd of wordt jullie huis in de gaten gehouden?”

Het bleek dan dat Rem verscheidene malen achtereen dezelfde man in het portiek van de Rijkskweekschool in de Maliebaan had zien staan, waar hij recht tegenover woont.

„Hoeveel keer wel?” vroeg ik.

„Nou, het is me gisteren pas opgevallen. Gistermorgen stond hij er toen ik uitreed en 's middags stond hij er ook.

Trouwens, we kunnen hem vanuit de zitkamer zien staan. Trees vroeg gisteravond al: waarom ben je toch weer zo onrustig? je loopt voortdurend naar de ramen.”

In dit verband iets over onze „huiselijke omstandigheden”, waarop U speculeerde in Uw laatste brief. Rem noch ik hebben onze bezoeken aan Antwerpen voor onze vrouwen verheimelijkt, onze huwelijken zijn „te goed” dan dat we voor zulke dingen niet zouden uitkomen. Tussen onze huiselijke omstandigheden is overigens wel enig verschil. Trees, Rem z’n vrouw, is ook zelf nogal op avonturen gesteld, ja, ze is geneigd om zich in zo’n Antwerpse escapade te verknuteren – alsof ze het zelf meegemaakt had. Maar Ris, mijn echtgenote, heeft er eigenlijk weinig begrip voor, ze „neemt” zulke dingen eenvoudig alleen maar, omdat ze op mij, en ook op Trees en Rem, zo gesteld is. Ze speelt mee om „de kinderen” een genoeg te doen, om zo te zeggen. Maar twee dingen zijn er, waarvan we Ris en Trees moeilijk nauwkeurig op de hoogte konden brengen. Dat is in de eerste plaats het aanzienlijk bedrag aan kostbaar huishoudgeld dat we er in Antwerpen bij ingeschoten zijn – dat zal nog wel eens op de proppen komen wanneer het zo’n beetje is aangezuiverd, nù kunnen we het onszelf nog nauwelijks vergeven! – en in de tweede plaats de criminele nasleep van de affaire. Daarmee jagen we de vrouwen toch liever niet de stuipen op het lijf, voorlopig hebben we genoeg aan ons zelf.

Maar een tikje gedwongen zijn door dat laatste de verhoudingen toch wel. De vrouwen merken vanzelfsprekend onze onrust en onze vertrouwelijke gesprekken op en vooral Trees, die minder leeft in haar eigen wereld dan Ris, moet nu langzamerhand toch wel onraad speuren. Te eniger tijd

zullen we dan ook wel met onze bekentenissen voor de dag moeten komen.

Maar laat ik terugkomen op het verhaal van Rem. De bewuste „spion” heeft gisteravond urenlang voor zijn huis gestaan. Vanmorgen zag hij hem niet, maar vanmiddag, toen Rem thuiskwam en ook voordat hij naar mij toe kwam, stond de man er weer. Mijn vriend reed de overkant van de Maliebaan om het individu op te nemen en hij beschreef hem – ja, als iemand van wie eigenlijk weinig te zeggen valt. Lichtgroene, Engelse regenjas, zoals iedereen ze draagt, grijze hoed, regelmatig, enigszins grauw gezicht, bril zonder randen of met randen van wit metaal. Middelbare leeftijd, middelmatig lang. Het kon een rechercheur zijn, maar ook iemand met een minder gunstige broodwinning.

Ik stelde Rem enigszins gerust – U merkt het, ik ben doorgaans ietsje meer bij mijn positieven dan hij, ik merk het zelf ook – door mijn verhalen over Bruynzeel en het kiosk-mantje en sprak met hem af, dat we morgen samen naar de recherche zullen gaan. Daar kunnen we het dan ook hebben over die wachtpost in de Maliebaan. Ik moet nu stoppen en doe deze brief op de bus vóór de lichten van half negen. Vanavond een Bruckner-concert te verslaan. Of ik dáár nu het geduld voor heb?...

Met hartelijke groet,

J A A P R O M I J N

Deurne-Antwerpen, 2 Januari 1952

Amice Romijn,

Voor ik het vergeet: mijn beste wensen voor het Nieuwe Jaar! En nu mijn vorige brief nog niet koud is, zult U wel begrijpen, dat er ook iets anders aan de hand is.

Want onze goede Marcel Vleminckx, simpel kwartieragent, heeft de bollebozen van de Gerechtelijke Politie wat hij noemt „de broek afgedaan”. U zult het kinderlijk eenvoudig noemen, misschien ook meer geluk dan wijsheid, maar je moet op het idee komen! Vele raadselen blijven immers onopgelost juist doordat zij veel te eenvoudig zijn. Hiervan heeft Poe, naar U zich zult herinneren, een diepgaand bewijs geleverd in zijn novelle „The Purloined Letter”. Maar laat ik beginnen bij het begin.

Gisteren trof ik Marcel weer in „Het Moleken” en nauwelijks waren alle heilwensen achter de rug, of hij begon al met de broek van de Gerechtelijke Politie te zwaaien.

Het geval „Müller Marguerite” had hem, naar we weten, meer bezig gehouden dan verklaarbaar was voor een politicus met 25 dienstjaren in een woelig kwartier van de stad Antwerpen. Hij vertelde nu, dat hij tijdens zijn eerste onderzoek ook de pin-up-foto's van Grete Müller, die in de vitrine van de Muscadin hadden gehangen, in beslag had genomen en eens goed bekeken. Zijn obsessie was er nog sterker door geworden, of obsessie... Dat was misschien een te groot woord. Hij wou het vergelijken met dit: wekenlang kon je over straat lopen en duizenden gezichten zien, die je niets zegden, en opeens viel één bepaalde physionomie je zo sterk op, dat zij je maanden later nog even duidelijk voor ogen stond. Wel, zo'n gezicht had dat meisje, tenminste op de

foto's. En gaandeweg begon hij zowaar te geloven, dat hij haar kende, ja zelfs dat zij op deze of gene manier „iets van hèm" was.

Hier lachte Marcel zuurzoet en zei wel eens gelezen te hebben, dat er voor mannen van bij de vijftig ook een critieke leeftijd bestond.

Hij was op het dwaze idee gekomen, toen hij Donderdag na Kerstmis bij de ingang van de Middenstatie een taxi zag stoppen. Er stapte een jongedame uit en een porteur schoot toe om zich meester te maken van haar koffers. . .

Hij vond zich belachelijk, te dom om te helpen donderen. De zaak was al een dag of tien in handen van de Gerechtelijke Politie en ging hem dus geen sikkepit meer aan. En wat betekende dit éne verloren schaap bij al die duizenden: de vermisten in de oorlog, de onvindbaren achter het IJzeren Gordijn, de ontvoerde Griekse kinderen? Maar het was of hij móést en hij dééd het. . .

„. . . and, when you are old, you won 't be sorry", citeerde ik bij mezelf. Ik had namelijk juist „The Judge's Story" van Charles Morgan nog eens gelezen.

Met behulp van een kalendertje vergewiste hij zich eerst nog eens van de juiste datum, de Dinsdag waarop het meisje verdwenen was. Dan stapte hij, met een gezicht of hij zeker was van zijn zaak, de Bewaarplaats van Reisgoed binnen en vroeg aan de twee functionarissen of er niet enkele koffers stonden, die op de zesde November in bewaring gegeven waren. En alles leek nog heel gewoon, toen een van hen antwoordde, dat het de drie valiezen konden zijn, daar achter in de hoek, want die stonden er al zo lang. . . Maar toen Marcel haar naamkaartjes zag, met het adres in Metz, kon hij het opeens niet meer geloven. Hij stond er compleet bij te

duizelen, hij zag dat de bewaarder de briefjes, die onder de deksels waren geschoven, openvouwde en hoorde heel uit de verte zeggen, dat het „clair” was: de zesde November! Nu zou hij niet weinig in zijn schik moeten zijn met deze goede beurt, maar neen. Het eerste dat door zijn hoofd schoot was de vraag, wat er kon overgebleven zijn van een koket juffrouwke, dat al die tijd niet had omgekeken naar heur kleren en opschik. En meteen voelde hij zich zo moe, dat hij zich als een oud ventje naar de telefooncel moest slepen.

De koffers werden natuurlijk in beslag genomen en Marcel was de held van de dag. Terwijl hij zijn proces-verbaal schreef, werd hij zelfs aan de telefoon geroepen, want de Commissaris van de Gerechtelijke Politie was sportief genoeg hem persoonlijk te willen feliciteren. Maar hij had er geen plezier aan beleefd. Veel liever was hem geweest, dat hij de koffers helemaal niet had ontdekt. . .

Een dichter, een veearts, een kwartieragent. . . Ik begin zoetsjesaan te geloven aan de onfeilbare charme van Grete Müller. Marcel, die een schildersoog heeft, verbeeldt zich, alleen reeds na het zien van haar foto's, dat hij haar kent en dat zij hem na is. In de beeldende kunsten spreekt men bij deze aandoening wel van het „bovenpersoonlijke” in een portret of willekeurige figuur. Doet deze betovering zich voor in de kunst, dan zeker ook in natura. Een betere verklaring kan ik niet vinden. Aan vulgair sex-appeal alléén kan ik nu niet goed meer geloven, zeker niet ten aanzien van Marcel, en ook uit hetgeen U over het meisje schreef – U voelde zich enkele ogenblikken „volmaakt gelukkig” – maak ik op, dat Uw emotie eveneens meer van esthetische dan van amoureuze aard is geweest.

Laat ik het voorlopig hier maar op houden en terugkeren tot **de** inderdaad griezelige vondst van Marcel. Er valt maar één conclusie te trekken. *Als* Grete Müller nog leeft, moet zij reeds op de dag van haar vertrek van haar vrijheid zijn beroofd. Van het eeuwige mysterie „Vrouw” weten we immers toch wel zóveel, dat het meisje niet vrijwillig en met één slag afstand kan gedaan hebben van heel haar reserve aan kleding en uitrusting.

Het ziet er zwart uit.

Zodra ik Uw antwoord op mijn vorige brief heb ontvangen, zal ik mij – desgevallend – onverwijld en door tussenkomst van Marcel met de Gerechtelijke Politie in verbinding stellen

Vriendelijke groeten,

ROOThAERT

Deurne-Antwerpen, 4 Januari 1952

Amice Romijn,

Hedenmorgen heb ik Marcel Vleminckx opgezocht in zijn bureau. Ik vond, dat hem de eer toekwam onze onthullingen in te leiden bij de Gerechtelijke Politie en „de relatie aan te brengen”. Voor het gemak liet ik hem al Uw brieven en mijn doorslagen in de juiste volgorde lezen. Zo las hij ook zijn eigen persoonsbeschrijving, voorkomende in mijn brief van 30 December, wat natuurlijk niet mijn bedoeling was geweest. Maar hij vond, dat hij er nog al convenabel afkwam. Alleen had hij zich nooit voor een bisschop versleten; dat moest hij eens aan zijn vrouw vertellen. En och nee, hij zag er geen bezwaar in, dat alles zo aan de Gerechtelijke Politie werd overgelegd. Terwijl hij dit zei, kreeg hij een kleur, van plezier, geloof ik.

Dan ging hij even weg om te telefoneren en kwam terug met de boodschap, dat ik met veel genoegen verwacht werd; zij wisten daar al met wie zij te doen hadden. Of ik maar wilde vragen naar Mijnheer Beuckelaer, dan werd ik direct toegelaten. En bij het afscheid zei hij nog, dat ik daar misschien wel iets meer zou te weten komen; hij zou het dan wel van mij horen. Dus de zaak houdt hem nog steeds vast.

Van daar naar het Paleis van Justitie, waar de heren zeer statig zijn gehuisvest op de eerste verdieping van de Zuidelijke vleugel. En nu kan er veel kwaad verteld worden van Vlimmen, maar hij heeft ook zijn voordelen. Ik zag niets dan glundere gezichten bij die grimmige Gerechtelijke Politie en weer kreeg ik er enig idee van hoe de clown Groc zich moet gevoeld hebben, wanneer hij in zijn vrije tijd ergens werd herkend.

De heer Beuckelaer bleek commissaris te zijn (een van de zovvecl, onder een hoofd-commissaris) vooraan in de veertig en een verwoed lezer, naar hij zelf zei. Geruime tijd scheen de zaak Grete Müller niet te bestaan en had hij alleen aandacht voor mijn schrijfsels. Het beroerde is, dat ik wel nooit zal leren wat voor gezicht ik moet trekken bij zulke ontboezemingen. Eindelijk kon ik hem dan ons dossier overhandigen – weet U dat het al ruim 40 blaadjes zijn? – en hij tastte gretig toe, temeer omdat ik hem liet weten, dat U ook schrijver was en dat het geheel al aardig begon te lijken op de eerste hoofdstukken van een detective-roman.

Wel, dat was iets nieuws voor hem: een litterair proces-verbaal!

Om de tijd te korten was hij zo hoffelijk mij enkele nummers van Le Soir Illustré te geven, maar ik vermaakte mij beter met zijn gezicht te bespieden om er de indrukken van ons geschrijf op af te lezen. Zo schudde hij wijs het hoofd over Uw verslag van het avondje in Muscadin en knorde goedkeurend bij mijn sceptische replieken. Maar even later scheen hij toch gepakt te worden door het verhaal, want heel zijn mimiek beperkte zich verder tot een half open mond en grote ogen. Toen hij alles gelezen had, staarde hij enkele ogenblikken peinzend uit het venster en ik dacht dat we nu tot de zaak zouden komen. Maar hij was blijkbaar nog niet aan het eind van zijn litteraire bespiegelingen, want hij zei: „Eigenaardig, dat romanschrijvers zelfs in hun brieven het uiterlijk van een mens niet ongemoeid kunnen laten”.

„Iemands uiterlijk is dan ook zeer belangrijk”, meende ik te mogen opmerken.

„Ja, in de eerste plaats voor ons. . . Ik ben benieuwd hoe u mij nu gaat beschrijven.”

„Dat is gauw gezegd: u zou heel goed kunnen doorgaan voor een Fries.” Hij was namelijk groot, blank en blond naar de matgele kant. Daarbij sprak hij zuiver Nederlands, maar zonder een spoor van gedwongenheid en zijn stem had het klare timbre, dat mij aan het Noorden deed denken.

En nu liet hij verrast zijn hand op de schrijftafel vallen: „Et voilà! Mijn moeder heet Scheltema en is geboortig van Bolsward!”

Groot plezier. Maar ten slotte moesten we het toch óók eens over de zaak hebben. Ja, hij vond het heel goed, dat de heren Koning en Romijn de Hollandse politie gingen inlichten. Voor zover het onderzoek uitwees, waren zij, of één van hen, de laatste mannen, met wie de vermiste in aanraking was geweest en dat was natuurlijk een spoor, dat gevolgd moest worden. De signalementen waren al naar Den Haag opgestuurd, maar nu was het eigenlijk al niet meer nodig, dus een hoop werk en zoek minder. Maar het was voor hem ook een nieuwe teleurstelling; hij kon slecht geloven, dat een eerbare veearts uit Utrecht even naar Antwerpen was gekomen om een danseresje uit Metz te verdonkeremannen. . . . En de Veiligheidsdienst was er dus mee gemoeid. . . . Als het een belangrijke zaak was, waarin het hard tegen hard ging tussen vijandige mogendheden, was alles mogelijk. Zo was er bijvoorbeeld in 1930 op klaarlichte dag in het hartje van Parijs een Czaristische generaal opgelicht en de Sûreté had nooit ook maar het flauwste spoor van hem kunnen vinden. En laatst nog die twee ambtenaren van het Foreign Office. Hun portretten waren in duizenden exemplaren verspreid en alle grenswachten van West-Europa hadden maandenlang naar hen uitgekeken, vergeefs. Die agenten en spionnen uit het Oosten diensden voor niets terug en zij

beschikten over middelen, oneindig veel groter dan die van onze politie. Geregeld lagen er in Antwerpen vrachtschepen uit communistische landen aan de wal en die gezagvoerders hadden maar twee dingen te doen: die heren blindelings gehoorzamen en Maul halten. Nu was het natuurlijk niet zeer plausibel, dat zo'n jonge giechel erg belangrijk of gevaarlijk zou geweest zijn voor een van beide partijen, maar het kind kon er even onwetend tussen geraakt zijn als de veearts Koning met zijn pakje. En zodra er iets verkeerd dreigde te lopen, nam dat geboefte het zekere voor het onzekere: liquideren! Maar op 't ogenblik waren wij nog steeds aan 't rond tasten in het ijle en zó tragisch behoefde dit geval niet direct te zijn. Toch leek het hem wel zeer toevallig, dat de patron van de Muscadin een Tsjech was en die zenuwachtige vriendin, Yvonne of Anna, die opeens geen vriendin meer wilde zijn, een Poolse. En à propos, de baas van de dancing hield er geen snor op na. En de man, die mij zo nieuwsgierig had nagekeken was waarschijnlijk ook niet de patron geweest, want die zat nog goed in zijn haar en was niet zo krieckzwart. In ieder geval zouden wij nu eens gauw gaan uitkijken naar de zogenaamde Rudolf Forster. Kon ik nog een nadere beschrijving geven?

Neen, ik moest mij bepalen tot zeer zwart, sluik en glimmend haar, dat al aardig aan 't minderen was. De snor kon ik noch bevestigen, noch ontkennen, want de vent was nauwelijks met zijn neus boven de vloer gekomen en als de bliksem weggedoken.

„Een beroerde zaak is het!”, riep hij dan met een plotselinge stemverheffing, waarvan ik bijna overeind kwam. Ik ben helemaal niet schrikachtig, maar het kwam dan ook zeer onverwacht. Tot hiertoe was hij zeer vriendelijk en goedlachs

geweest, maar ver van emotioneel, een onverstoorbare burger met weinig gebaren en een rustige, effen stem. En ook nu, bij deze woedende uitval, stond zijn gezicht nog even onbewogen. Het lag alleen aan zijn krakende stem. Er zijn van die onverwachte geluiden, die hard op je zenuwen slaan, en dit was er een. In de gauwte moest ik even denken aan de indruk, die zo'n salvo wel moest maken op mensen, die met een zeer kwaad geweten op mijn plaats hadden gezeten. Intussen praatte hij weer in alle bedaardheid verder. De koffers van het meisje waren haarfijn nagekeken, losgetornd en om zo te zeggen microscopisch onderzocht, zonder dat het ook maar de geringste aanwijzing had opgeleverd. Tussen haakjes: dat was inderdaad een knap stukje werk geweest van mijn vriend Vleminckx, een frappant staaltje van intuïtie. En wist ik wat voor de Gerechtelijke Politie nu het gevolg zou zijn van die gelukkige vondst?

„Ja”, zei ik. „Nu gaat u bij alle volgende verdwijningen eerst naar de bewaarplaatsen van bagage. En nóóit zult u er nog iets vinden.”

„Precies”, lachte hij. „Zoiets gebeurt maar één keer.”

Met dat al had die vondst de zaak nog minder begrijpelijk gemaakt dan zij al was. Als we nu eens heel dwaze optimisten wilden zijn, zouden we kunnen zeggen: het is een escapade met een rijke man. Bij een reis per trein, per boot, of per auto was haar bagage dan zeker meegenomen. Blijft dus over een luchtreis en wel – om in de juiste stijl te blijven – naar het Zuiden. Al die koffers in het vliegtuig waren onnodige ballast; de kleren, die zij in dat zoete klimaat nodig had, zouden ze ginds wel aanschaffen en dan volgens de allernieuwste voorjaarsmode. Nu zaten er in die koffers inderdaad nog al wat danskostuums, die ze voorlopig kon missen,

maar ook een hoop andere dingen, die een meisje zo maar niet prijsgeeft: souveniertjes, brieven (waar niemand wijzer van werd), een poëzie-album, familieportretten en zo meer. En ook al geloofden we niet aan zo'n sprookje, theoretisch zou het mogelijk zijn, máár... In geen enkele luchthaven van West-Europa was haar naam geboekt en met haar naam kon zij niet geknoeid hebben, want bij een luchtreis moesten de paspoorten voor de dag komen. Dus die kans was vrijwel nul... Zelfmoord? In de Schelde gesprongen? Dat zou op dezelfde dag gebeurd moeten zijn, anders had zij toch minstens één koffer nodig gehad voor de volgende nacht of nachten in een ander hotel. Nu had zij ondanks alle haast toch met enig overleg gepakt, want in het kleinste van de valiezen zat al wat zij onmiddellijk nodig had: nachtgoed, muiltjes, toiletgeroi, schoonheidsmiddelen en de hygiënische accessoires, die een goedverzorgde vrouw niet kan missen. Dit was dan ook zijn grote bezwaar geweest tegen de theorie van het vliegtuig: dat koffertje had zij zeker meegenomen!... Dus zelfmoord op de dag van haar vertrek. Waarom dan eerst heel haar inboedel naar het station gesleept?... Vermoord? Met geweld ontvoerd? Dan hadden de daders in haar handtasje het ontvangbewijs voor haar bagage gevonden. Zou daar volgens hen niet het een of ander in gezeten kunnen hebben, dat hen zou verraden? Maar de koffers waren al die tijd met rust gelaten. Dit zou doen vermoeden, dat er tussen de daders en hun slachtoffer tevoren geen enkel persoonlijk contact was geweest en dan werd het moeilijk. De Vampier van Dusseldorp vermoordde lukraak mensen, die hij niet kende en die toevallig ergens kwamen aanwandelen. Het had dan ook zeer lang geduurd, vóór hij kon worden gegrepen, en dan nog maar alleen, omdat hij uit over-

moed anonieme brieven ging schrijven aan de politie... Dus geen voorafgaand contact? Dan gleden we vanzelf weer in de richting van een politieke, internationale zaak... Maar wat dacht ik ervan, had ik een andere oplossing?

„Zij acht zich in groot gevaar en houdt zich eenvoudig schuil”, probeerde ik.

„Zonder het allernodigste aan bagage?”

„Juist omdat zij zich zo ernstig bedreigd voelt, durft zij niet meer bij haar koffers te komen. Toen zij haar boeltje in bewaring gaf, heeft zij gezien, of alleen maar gedacht, dat zij bespionneerd en gevolgd werd. Met veel moeite heeft zij zich toen van haar belagers weten los te maken. Hoeveel hiervan verbeelding of werkelijkheid is, laat ik in het midden. In ieder geval is zij ervan overtuigd, dat de hal van het station bewaakt wordt.”

„Heel goed. Maar dan stuurt zij iemand anders. Iedere porteur of taxicollis bezorgt voor enkele franken haar spullen aan huis.”

„Mèt haar achtervolgers aan zijn hielen, althans in haar gedachtengang. We nemen immers aan, dat zij dóódsbang is, misschien ook niet zonder reden.”

„En ze wendt zich niet tot de politie?”

Nu moest ik even lachen: „Zojuist hebt u met voorbeelden aangetoond, dat er machten bestaan, waartegen de politie niet is opgewassen.”

„Ja, dat is zo... Maar nu redeneert u meer als een advocaat dan als een detective.”

„Daar hebt u weer gelijk in. Maar het is zeer waarschijnlijk, dat zij haar angsten, hoe reëel ook, niet kan gronden op aannemelijke feiten. Daarmee wordt alles wat zij aan de politie zou willen vertellen onzin, hallucinaties, vervolgingswaan!

Ze zou de vriendelijke raad krijgen maar eens gauw naar een dokter te gaan."

Het volgend ogenblik viel mijn kaartenhuis in elkaar. Hij trok de wenkbrauwen op en vroeg: „U weet toch, dat haar naam en signalement zijn omgeroepen door de radio? En dat er een oproep is verschenen in de pers, met een afdrukje van haar portret?"

Lieve hemel, dat was me helemaal ontgaan. Nu moet U weten, dat ik maar een belabberd krantenlezer ben. Ik patrouilleer met een vluchtig oog langs de grote koppen en lees het weinige, dat mij misschien zou kunnen boeien. En zo'n erg mooi portret houd ik ongezien voor een of andere dure Rio Rita, die mij niet aangaat, of voor een advertentie van tandpasta. . .

En aan deze publiciteit kon hij nog toevoegen, dat al wat maar iets op hotel of logement geleek, was uitgekamd. Het meisje kon naar schatting twee of drie duizend frank bezeten hebben, toen zij wegging, meer zeker niet, want zij stuurde regelmatig geld naar huis. Haar vader was een sukkelig timmermansbaasje met een groot gezin en zij was de oudste. . . Had ik nog een andere mogelijkheid?

Nu werd het moeilijk. In de omgeving, waar zij zich schuil hield, zouden allicht betere krantenlezers dan ik worden aangetroffen. Toch deed ik nog een poging, al was het meer een uitvluchtje dan een oplossing:

„Ingezetenen, goed-befaaamde mensen, die geen aandacht trekken en die *overtuigd* zijn van haar benarde positie, hebben zich over haar ontfermd. En zij nemen geen enkel risico. Zij is daar in een normaal gezin, in ieder geval in vrouwelijk gezelschap en zij steekt geen neus buiten de deur. Dan kan zij haar toilet-artikelen en andere tralala voorlopig wel missen."

Nu dacht ik, dat hij wel weer een grote knots gereed zou hebben om ook deze hypothese neer te slaan. Maar hij zat een hele poos na te denken.

„Ze nemen . . . geen enkel . . . risico”, herhaalde hij dan voor zich heen. „Ja, daar zit wat in! Natuurlijk lijkt het dan onmenselijk, dat zij haar ouders in ongerustheid laat, maar wat het zwaarst is, moet het zwaarst wegen . . .”

„Bovendien”, onderbrak ik, „kunnen de ouders intussen al lang op de hoogte zijn gebracht. En in het belang van haar veiligheid gaan zij voort dezelfde rol te spelen.”

Hij schudde het hoofd. „Vorige week was haar vader hier en het was een akelige ontmoeting, dat verzeker ik u. Nee, dat was geen komedie . . . Maar ik denk nog aan iets anders. Als het meisje bij vrienden ondergedoken is, zou daarmee ook de zenuwachtigheid van onze Yvonne zijn verklaard. Zij is altijd even weerbarstig geweest en heeft alles gedaan om . . . de boot af te houden, zeggen ze in Holland. Ook de agent Vleminckx ergerde zich over haar verregaande onverschilligheid, las ik daar juist. Waarom zou zij zich ook druk maken, als ze weet dat het meisje in veiligheid is? Haar enige zorg is, dat zij zich verspreekt en door de mand valt. Volgens de andere danseresjes waren die twee zeer dik bevriend en zij begrepen niet, waarom Yvonne nu opeens deed alsof zij helemaal niet zo intiem zou zijn geweest. In dit systeem past ook, dat zij schrok, toen u in de Muscadin naar Grete Müller vroeg . . . Waarachtig, u hebt me weer hoop gegeven! Maar dit is dan ook de laatste strohalm.”

Het kwam me voor, dat hij ook al onder de betovering van Grete Müller was geraakt. Nu of nooit, dacht ik en vroeg: „Hebt u haar foto's bij de hand? Na al wat ik ervan

heb moeten horen, ben ik bepaald nieuwsgierig geworden.”
O, met genoegen! Uit een kast haalde hij drie vergrotingen. Een ervan vertoonde haar in het kattencostuum, met twee rosetten van zwarte kant op de buste geplakt. Nu ben ik natuurlijk tevoren al beïnvloed, maar ook zonder dat zou ik gezegd hebben, dat zij inderdaad een hoofd met karakter heeft, zeer levend en aantrekkelijk en vol innerlijke spanning. In ieder geval een gezicht, dat men niet zo gauw vergeet.

In deze geest liet ik mij ook uit ten gerieve van de heer Beuckelaer en hij sprong me met ongewone geestdrift bij. Ja, en het sympathieke was, dat hij niets dan goeds over haar te horen had gekregen tijdens al die ondervragingen. Ze leefde zeer zuinig en ondersteunde haar ouders zo veel ze kon. Wel was ze een tikje verwaand en bazig, maar welk opvallend mooi meisje was dat niet? En ze was erg zeker van zichzelf, ze zou zich niet laten bevuilen door haar minder stichtelijke omgeving; o neen! Haar enige doel was zoveel mogelijk geld te verdienen op de minst onfatsoenlijke manier. Ook was zij niet zo maar een huppelaarster, die je gewoonlijk in die gelegenheden aantreft en die het voldoende vindt haar blote lekkernijen te laten zien: ze was met hart en ziel danseres en nog wel een met talent.

Hiermee zijn dus Uw gewaagde beweringen officieel en bij ambtsedig proces-verbaal bevestigd. Hoed af voor de intuïtie van deze dichter!

Tenslotte vertelde hij nog, dat hij nu ernstig werk ging maken van een plannetje, dat al eerder bij hem opgekomen was, maar dan uit meer sombere overwegingen. Kijk eens, hier in Antwerpen woonde een landgenoot van mij, een zekere heer Bosman, afkomstig uit Maastricht.

„Daar heb ik van gehoord”, zei ik. „Is dat niet een pende-
laar?”

Ja, zo zou ik het kunnen noemen, maar die mijnheer was volstrekt geen charlatan! Een serieus en vrij belangrijk zakenman, die er helemaal niet mee te koop liep en liever met rust gelaten werd, hij had wel andere dingen aan zijn hoofd. Even goed had hij de politie al enkele keren op een verrassende manier het juiste spoor gewezen. Zo had hij bijvoorbeeld boven een grote kaart van Antwerpen en omgeving uitgependeld, waar het lijk van een vermoord kind moest gevonden worden, en het werd daar ook gevonden, op een plaats waar zij anders nooit aan gedacht zouden hebben.

Welnu, tot voor enkele ogenblikken wou de heer Beuckelaer dit middel aanwenden om haar lijk te vinden, nu had hij weer wat hoop, dat hij haar op deze manier gezond en wel zou laten opduiken. Hij zou een afspraak zien te maken met de heer Bosman, die nu enkele dagen op reis was. Zou ik er iets voor voelen om er dan samen heen te gaan? Het zou Mijnheer Bosman ongetwijfeld een plezier doen mij eens te ontmoeten, want hij was ook een bewonderaar . . .

U begrijpt, dat ik er met beide voeten insprong. Hij deed mij uitgeleide tot aan de trap en wij spraken af, dat ik alle nieuws uit Holland dadelijk aan hem zou doorgeven, dan had hij het eerder en in sommige opzichten uitvoeriger dan langs de ambtelijke weg. Dus tot genoegen en tot een dezer dagen, zodra de heer Bosman ons zou kunnen ontvangen.

Het wordt nu wel zeer spannend, ook in Utrecht. Ik ben benieuwd hoe lang die man het nog volhoudt, daar aan de overkant van de Maliebaan.

Hartelijke groeten,

ROOTHAERT

Utrecht, 6 Januari 1952

Waarde Heer Roothaert,

Ik heb even gewacht met U onze laatste ervaringen mede te delen, niet alleen omdat ik het de laatste dagen bijzonder druk heb gehad, maar ook om te vermijden dat onze brieven elkaar opnieuw zouden kruisen. Uw brieven van 2 en 4 dezer heb ik ontvangen – en ze zijn niet weinig interessant! En een tikje luguber ook: Grete dood? Hoe verschrikkelijk zou dat zijn, maar om de een of andere reden kan ik er niet aan geloven. Ik hoop van harte dat Uw pendelaar haar levend en wel zal ontdekken.

Dit schrijvende merk ik overigens, dat die ontdekking mij in de eerste plaats om onszelf, vanwege de moeilijkheden van Rem en mij zou plezieren. Het meisje Grete, en haar allicht veel ernstiger moeilijkheden, is in mijn denken en overwegen helemaal op de achtergrond geraakt. Ik merkte het ook, toen ik las in Uw brieven, welk een indruk alleen haar portret reeds op mensen als Marcel Vleminckx en de heer Beuckelaar maakte. En ik, zelfs met de grootste moeite kan ik mij haar gezicht niet meer voor de geest halen, laat staan dat ik de geluksstemming die haar nabijheid veroorzaakte, in mijn herinnering zou kunnen terugroepen. Gevoelserosie zou men zoiets kunnen noemen en het is een verschijnsel dat mij, wanneer ik het bij mijzelf opmerk, bijzonder dwars zit. Vergeef mij deze persoonlijke ontboezemingen, maar tussen U en mij is nu eenmaal een zekere vertrouwelijkheid ontstaan, en behalve dwars zit dit mij hóóg. Al jarenlang loop ik rond met de gedachte aan een roman, waarin ik rekenschap zou moeten afleggen van de gevoelens die mij te eniger tijd hebben beziel – ja, beziel? daarom zal het dan juist moeten

gaan. Het gaat erom in ieder boek, ieder kunstwerk, ieder leven, dat werkelijk menselijk heten mag. Met ontsteltenis merk ik soms mijn eigen „onmenselijkheid” op.

Maar kom, laat ik U niet „doorzagen”, er zijn urgenter zaken dan ongeschreven gebleven boeken. Donderdag j.l. zijn Rem en ik op bezoek geweest bij de recherche. Een heel geschikte aanleiding daarvoor scheen „de man in het portiek”, die door Rem nog verscheidene malen is opgemerkt en wiens physionomie hij nu tot in de finesses beschrijven kan. We hadden een afspraak gemaakt voor vroeg in de middag met de heer Reder, die joviaal-weg deed of zijn neus bloedde. Hij vroeg:

„En, waarmee kan ik de heren van dienst zijn?”

„U zult zich herinneren, meneer Reder”, zei Rem zuurzoet, „dat u mij onlangs ondervraagd heeft in verband met een pakje, dat ik naar Antwerpen had meegenomen”.

„Zeker, zeker, natuurlijk.” Hij liet het klinken alsof hij het maar een onbenullige geschiedenis vond en ik moest denken aan de B.V.D., ik kreeg de indruk dat het geval voor hem eigenlijk geen betekenis meer bezat. Rem was dan ook lichtelijk van zijn stuk en hij stotterde toen hij zei:

„De heer Romijn hier is te weten gekomen, dat het meisje Müller, het meisje waaraan ik het pakje gegeven heb, spoorloos verdwenen is.”

„Wàt zegt u?” Zijn belangstelling was nu toch gewekt en ik begreep, dat hij minder wist dan wij, dat de hele zaak niet de politie aanging maar, waarschijnlijk, de B.V.D. De B.V.D. had blijkbaar alleen in een enkel detail van de diensten der politie gebruik gemaakt.

„Ja”, zei ik, om ons nu maar snel van hem af te maken, „een kennis van mij in Antwerpen, die ik over dat merkwaardige

geval met het pakje geschreven had, heeft dat ontdekt. Vind u niet, dat we het ook moeten vertellen aan uw collega, die de heer Koning de tweede maal ondervraagd heeft?"

„Mijn collega? O, ja, zeker, dat zal hem wel interesseren. Maar hij is niet hier. Wacht eens" – hij keek op zijn agenda-blok – „morgen is hij hier wel. U zoudt het om een uur of drie kunnen proberen. Goed, heren, laten we dat afspreken. En vraagt u dan naar de heer Van Egdome."

Een beetje schutterig stond hij op van achter zijn bureau en met een tamelijk ongemotiveerd „dank-u-wel, heren" liet hij ons uit.

„Waarom hebben we het nu eigenlijk niet over die schildwacht gehad?" vroeg Rem toen we in zijn volkswagen zaten.

„Ach kom, die man weet nergens van", antwoordde ik.

„Dit is een politieke geschiedenis, waarmee de politie zich helemaal niet bemoeit."

Nu, het vinnige mannetje Van Egdome – zéér onsympathiek: kleine, scherpe oogjes, dunne, nasale stem, klein, borstelig snorretje – wist in ieder geval meer.

De mededeling dat Grete verdwenen was, schokte hem allerm minst. Hij zei: „Juist, ja, de heer Roothaert heeft dat uitgevonden, nietwaar?"

Ik besefte ineens, dat de man van alles helemaal op de hoogte was. Wanneer hij enig inzicht bezat, zou hij ook begrijpen dat Rem en ik volkomen te goeder trouw waren. Ik voelde me zeldzaam opgelucht en ik waagde het, luchtig te vragen: „U verdacht de heer Koning destijds van het een en ander en u zei hem dat hij zich ter beschikking moest houden. Is dat nog altijd van kracht?"

„De heer Koning, u, iedereen, is altijd „ter beschikking",

meneer Romijn, ook zonder dat daarop de aandacht gevestigd wordt. Maar of ik de heer Koning van iets verdenk? Nee, ik verdenk de heer Koning niet. . .” Hij zei het op een manier alsof het hem speet en hij voegde eraan toe: „Maar de heer Koning heeft zich aan een ernstig vergrijp schuldig gemaakt, hij heeft een pakje over de grens gesmokkeld. . .” Dat laatste wisten we nu wel en Rem en ik keken elkaar verheugd aan. Er viel heel wat van ons af in die ene minuut. Toch gingen we allerminst verheugd naar huis. Toen het B.V.D.-mannetje ons de deur uit wilde loodsen, vroeg ik nog:

„Maar waarom laat u mijn vriend dan eigenlijk schaduwen?”

„Schaduwen?”

„Ja”, zei ik, „er staat nu al weken lang een agent in burger tegenover zijn huis”.

De man was oprecht verbaasd. „Onmogelijk”, mompelde hij en hij bleef peinzend staan. Daarna informeerde hij uitvoerig naar alle bijzonderheden: signalement, wanneer het begonnen was, of Rem hem ook elders dan in de Maliebaan had gezien, enzovoorts.

„Belt u onmiddellijk het hoofdbureau op, zodra u de man weer ziet”, zei hij. „Vraag naar Van Egdome, of naar Rijkssen, wanneer ik er niet mocht zijn. U praat hier met niemand over, ook niet met uw vrouw.”

Van opluchting was bij ons nu geen sprake meer. Het knarsen in Rem's wagentje als in een versleten koffiemolen, toen hij onbeheerst inschakelde, en nog eens extra geïrriteerd vloekte hij zichzelf daarom uit.

„Neem mij even mee naar je huis”, zei ik, „dan kunnen we zien of die vent er staat”.

„Nee”, antwoordde hij, „om deze tijd, ik denk het niet.”

Maar je kunt gerust meerijden.”

„O nee, zet me dan thuis maar af.”

„Ik maak me sterk”, kwam hij plotseling voor de dag, „ik maak me sterk, dat die schrijverij van jou aan Roothaert die lui wantrouwig gemaakt heeft, dat ze mij nu” . . . Hij schakelde zo onbehouwen dat de motor afsloeg. Hij vloekte weer en besloot: „Je móet geen slapende honden wakker maken”.

Het was te dwaas dan dat ik boos op hem kon worden en ik zei rustig:

„Je bent volkómen gek. Ten eerste was jij het, die vroeg of ik Roothaert wou schrijven – en ten tweede: wie anders dan die politiemensen zou kunnen weten dat Roothaert en ik correspondentie voeren?”

„Nou”, zei hij, „Roothaert is er zich toch mee gaan bemoeien?”

„Jawel, maar dat is iets anders, daarmee zou hij hoogstens op zichzelf de aandacht gevestigd kunnen hebben van . . . nu ja, van wie eigenlijk?”

„Juist, van wie!” Rang, hij schakelde over, voor het laatst, want we zwierden de brug over het Maliesingel over en hij stopte knarsend voor mijn huis.

Ik heb dit gesprek weergegeven, niet omdat het U enig gegeven zou kunnen verschaffen, maar alleen om te doen uitkomen in welk een stemming Koning verkeerde door de wetenschap tot de figuren in een onopgelost mysterie te moeten behoren. Overigens draaide hij bij toen we nog even in zijn auto'tje bleven praten. Wat kon hem gebeuren? Wat kon hem die man in de Maliebaan schelen? Zou hij niet alles maar rustig aan de politie en de B.V.D. overlaten?

Hij was het tenslotte met alles volkomen eens en ik kreeg

een vriendschappelijke klap van zijn berenklaauw op mijn schouder toen ik mijn plaats naast hem verliet om naar binnen te gaan.

Dat was Vrijdag. 's Avonds laat belde ik Rem op, om te horen of hij „die man” nog gezien had, maar dat bleek niet het geval. Vanmorgen belde Rem mij en vertelde, dat hij de man Zaterdagavond in het portiek had zien staan, toen hij om elf uur van een patiënt kwam. Hij had het hoofdbureau opgebeld en eerst gevraagd naar Van Egdom, daarna naar de heer Rijkse. Beiden waren afwezig. „Is het dringend?” had de dienstdoende politieman gevraagd.

„Ja, zeer dringend.”

„Wacht u een ogenblik.”

Rem had daarna iemand aan de lijn gekregen, die op de hoogte bleek en Rem voor zijn mededeling bedankte.

Toen Rem onmiddellijk daarna door de gordijnen gluurde, bleek de man aan de overkant verdwenen te zijn. Weer wat later werd er gebeld door de politie- of B.V.D.-man, die Rem aan de telefoon had gehad. „Niets te zien”, zei hij.

„Stond hij in dat portiek?”

„Telefoneert u in ieder geval zodra u hem weer mocht zien.”

Zo staan de zaken op het ogenblik.

Met hartelijke groet,

JAAP ROMIJN

Deurne-Antwerpen, 8 Januari 1952

Amice Romijn,

Na een telefonische afspraak trof ik gisteren de heer Beuckelaer om 11 uur in Café des Arts, waar we ruimschoots tijd hadden voor een filter, alvorens naar het kantoor te gaan van de heer Bosman op de Tabaksvest.

Over de koffie vertelde hij dat er weinig nieuws was. Hij had nog een onderhoud gehad met Anna-Yvonne en haar bij die gelegenheid naar het hoofd geslingerd, dat zij heel goed wist, waar Grete Müller gebleven was. Als gewoonlijk was zij zeer geschrokken, maar zij had het onmiddellijk ontkend met een heftigheid, die haast overtuigend was.

Dat zij verschrikt zou zijn weggelopen voor een mijnheer, die naar Grete Müller had gevraagd, kon zij zich met geen mensenmogelijkheid herinneren. Er hadden zo veel heren naar Grete gevraagd. En in die tijd had zij last gehad van buikkrampen, misschien was zij daarom gauw even weg moeten . . .

Een goed antwoord, waartegen weinig in te brengen was: bij een aanval van koliek kan een mens er zeer ontdaan uitzien . . .

Dan had hij vastgesteld, dat niemand anders dan zij Grete had horen spreken van het gefingeerde telegram, noch de logementhouder, noch de madame. Voor dit versleten foefje hadden we dus alleen het woord van de blonde Poolse.

En de man met de snor zou al vóór Kerstmis naar Parijs zijn vertrokken, waar hij thuishoorde. Zijn naam zou zijn Alexander Melnik (met een kleine, omgekeerde accent circumflexe op de e). Hij was een landgenoot en oppervlakkige kennis van de baas van Muscadin, jaren geleden voor het eerst

ontmoet in het Parijse café, waar de uitgeweken Tsjechen elkaar pleegden te ontmoeten. Melnik was eigenlijk meer een cliënt dan een kennis, zouden we moeten geloven, en hij had ruim twee maanden rondgereisd in België en Holland om als reiziger (pardon: als *Réprésentant Général*) van een Franse fabriek vulpenhouders aan de man te brengen, van die heel goedkope met een balpunt, prulleboel, volgens de baas, kamelot. . . Ja, hij had werkelijk monsters laten zien, in alle kleuren van de regenboog, en de patron had er zelfs een cadeau gekregen, voilà, een witte nog wel, en mijnheer de commissaris mocht hem met genoegen houden, als hij er belang in stelde.

Veel zaaks was het inderdaad niet. Er stond niet eens een merk op en wat je er mee schreef, leek meer op een verzameling vliegenstrontjes dan op letters, maar het ding was dan ook spotgoedkoop.

Hier dacht ik aan het pakje van de heer Koning: een dozijn of zo van die monsters zou heel goed passen in een doosje van 15 centimeter lengte en de andere maten, die U opgaf! Maar zou onze B.V.D. dan al die koude drukte hebben gemaakt over een bundeltje miserabele vulpenhouders van een paar frank het stuk? Dat zou toch al te komiek zijn! . . .

De heer Beuckelaer had blijkbaar ook aan het pakje gedacht, want hij was nog eens teruggekomen op de Hollandse reizen van deze zakenman. De patron – zijn naam is Czeslas – kon er natuurlijk niet op zweren, maar het leek toch zeer waarschijnlijk, want de man was zeer uitvoerig geweest over de voordelige prijzen in Nederland: wat je betaalde voor een goed diner, wat voor logies, enzovoort, tot in centen nauwkeurig opgesomd, met het equivalent in Belgisch geld erbij. En hij was een dag of zes-zeven hier niet te zien geweest,

toen hij met die verhalen terugkwam. Trouwens, in die twee maanden zou hij ook een paar maal voor enkele dagen naar huis zijn gereisd, dat wil zeggen naar Frankrijk. In welk Antwerps hotel hij had gelogeed, kon Czeslas niet zeggen, hij had er niet naar gevraagd en Melnik had alleen zeer terloops gesproken van „mijn hotel” zonder meer . . .

Enfin, dat werd op 't ogenblik uitgezocht. Daarop waren enkele van de meisjes, die zich nogal mededeelzaam hadden getoond, nog eens ondervraagd. Zij hadden inderdaad de indruk, dat de patron niet zeer gesteld was geweest op de reiziger in vulpenhouders. O, vriendelijk genoeg, maar een beetje opgelucht na elk hartelijk afscheid en een verveeld gezicht, wanneer een van de jonge dames beneden kwam zeggen, dat „Monsieur Alex” er was en naar de patron had gevraagd. En een gewone cliënt was hij zeker niet geweest; voor hem golden de prijzen van een normaal café en de patron offereerde hem bij tijd en wijlen zelf een glas. Ook hadden zij lange gesprekken gehad, beneden, in het zogenaamde bureau, een kamertje aan de achterkant van het sous-terrain, waar de baas zijn papieren bewaarde en zijn boeken bijhield. De twee spraken altijd Tsjechisch; de meisjes konden er tenminste geen syllabe van verstaan . . .

Monsieur Alex en Grete Müller? Oh-la-là! „Coup de foudre” op het eerste gezicht. Hij had alleen ogen voor Grete, de anderen zag hij niet staan. Aanvankelijk leek zij wel wat vereerd, ofschoon zij hem achter zijn rug voor de gek hield. Hij had allerlei attenties, kwam zelfs aanzetten met bloemen en snoepjes, maar het duurde niet lang of zij begon zich beledigd te voelen door zijn opdringerigheid, zij was een veel te grote dame voor zo'n Pa Snor. (Zij noemden hem „le Père Moustache”). En op zeker ogenblik hadden de meisjes

onder elkaar uitgemaakt, dat hij zijn bedoelingen wat al te zeer moest hebben gebruuskeerd, want van die dag af wilde zij niets meer met hem te doen hebben en behandelde hem als een lastig insect. Met het gevolg, dat hij zich nog sterker „allumeerde” . . .

O, zeker, hij was zeer teleurgesteld geweest, toen hij hoorde van haar vertrek, en telkens wanneer hij kwam, was zijn eerste vraag of er nog geen nieuws was van Grete. En toen bekend werd, dat zij verdwenen was, knarste hij om zo te zeggen de tanden van wanhoop . . .

Nu werd Czeslas nog eens aangesproken naar aanleiding van de lange gesprekken in het kantoortje en de andere bijzonderheden, die hij verzwegen had. De man was al zeer in de war en tijdens dit verhoor kwam het tot een nerveuze uitbarsting . . .

Ja, natuurlijk had Melnik veel nieuws te vertellen over wederzijdse kennissen van de Tsjechische kolonie in Parijs en ook een massa geruchten uit het vaderland . . .

Waarom hij niet veel moest hebben van Melnik?

Wel, de emigranten uit communistische landen hadden redenen genoeg om voorzichtig te zijn. Door het simpele feit, dat zij in het buitenland woonden, werden zij zonder uitzondering door hun eigen regeringen verdacht van staatsvijandige activiteit en voortdurend bespionneerd. Op al die consulaten en ambassades werden kaartsystemen aangehouden waarin de kleinste bagatellen werden genoteerd. Het ergste was, dat zij hun beste Tsjechische vrienden niet meer konden vertrouwen. Daar waren voorbeelden genoeg van. Want wist mijnheer de commissaris hoe daarginds het systeem van verklikking was opgebouwd? Nu dan, op één nacht werden honderden mensen, die wat betekenden en die er niet com-

munistisch genoeg uitzagen, zakenlieden, leraren, dokters, juristen en zo meer, van hun bed gelicht en weggevoerd. Waarheen, kwam de familie niet eens te weten. En al wat de gevangenen van de geheime politie te horen kregen was: „U zult automatisch worden vrijgelaten, wanneer uw groep aan de beurt is”. Dat duurde maanden, tot heel hun moed gebroken was, en dan werden zij eindelijk verhoord. Daarbij werden in de meeste gevallen hun onvriendelijke uitlatingen jegens het regiem woordelijk voorgelezen, een aanleiding om nog eens extra op hun zenuwen te werken. Dan weer opgesloten of overgeplaatst met onbekende bestemming. En te langen laatste werden zij dan voor de keuze gesteld: zij konden dadelijk naar huis, op voorwaarde dat zij binnen drie maanden drie kennissen aanbrachten, die tegen het gouvernement ageerden of er alleen maar op scholden, met opgave van de juiste bewoordingen. Bij weigering zouden zij gedeporteerd worden naar uranium-mijnen en bij nalatigheid opnieuw gearresteerd. . .

In het begin van de communistische dictatuur kwamen vrienden en kennissen veel bij elkaar om eens lekker hun gal uit te spuwen over het Russische regiem en zijn handlangers, precies zoals de mensen het hier deden onder de Duitse bezetting. Er waren al gauw verhalen over verklikking, maar die werden nog niet ernstig opgenomen. „Wij” konden elkaar immers veel te goed vertrouwen! Er waren zelfs grappenmakers, die bij het afscheid zeiden: „Vergeet niet, dat jullie óók wat gezegd hebben!” Dit grapje was een tijd lang algemeen in trek geweest, maar al gauw was het bittere ernst geworden. Nu werd er in 't geheel niet meer over politiek gesproken en mensen, die vrijgekomen waren uit een concentratiekamp, dorst men zelfs niet meer te ontmoeten, al

waren zij nog zulke goede vrienden geweest . . . En hiermee was alle verzet onmogelijk geworden: niemand was te vertrouwen, dus iedereen stond alleen en bleef alleen.

„Ik wil graag aannemen”, had de heer Beuckelaer gezegd, „dat het leven daarginds voor tegenstanders van de regering niet aangenaam zal zijn. Maar hier . . .”

De patron was hem zeer opgewonden in de rede gevallen. Hier?! Hier ging het voor de emigranten precies dezelfde kant uit. Behalve dan voor de gelukkigen, die niets hadden achtergelaten in het vaderland. Maar zij, die nog naaste bloedverwanten hadden, moesten hier in dit vrije land even voorzichtig zijn als de mensen daarginds! Want alles wat zij ondernamen tegen de belangen van de communisten, zou gewroken worden op hun familieleden. Zijn broer, die in Parijs werkte en beter op de hoogte was dan hij, had hem ernstig gewaarschuwd: er waren al verscheidene voorbeelden gesteld! Zo waren er door bedreigingen tegen achtergebleven betrekkingen ook al in het buitenland verklikkers geronseld. Het was de reinste chantage! En zijn broer had hem op het hart gedrukt om vooral voorzichtig te zijn met Tsjechen, die zo heerlijk konden schelden op de communisten. Tien tegen een, dat zij op je afgezonden waren om stomiteiten bij je uit te lokken . . . En daarom was Czeslas helemaal niet in zijn schik geweest met de vele bezoeken en confidenties van die Melnik! En als mijnheer de commissaris dan nog wist, dat daarginds nog twee jongere zusters van hem woonden en dat zijn oude moeder nog leefde, tenminste dat hoopte hij . . .

En hier was de ruige baas van de nachtkroeg opeens uitgebarsten in een huilbui. Als een schooljongen . . .

Toen hij met een glaasje water tot bedaren was gebracht,

vroeg Beuckelaer, of die Melnik ook op hem enige dwang had willen uitoefenen.

De patron stak wanhopig de handen in de lucht. Was het redelijk zoiets te vragen? Het was nu niet het geval, maar als het zo was, zou hij het dan kunnen zeggen en zijn leven in gevaar brengen?

Na-na-na, kalmeerde de commissaris. Als het zó verschrikkelijk was, zouden we in Parijs en hier en overal dagelijks moeten struikelen over dooie Polen, Hongaren, Tsjechen enzovoort. En dat was toch niet het geval, wel?

Neen, maar de slachtoffers lieten dan ook geen lijk achter, zij verdwenen heel onverwacht en nooit werd ernogiets van hen gehoord. Hij zou er zo tien op zijn vingers kunnen aftellen, mensen die hij goed had gekend. En er werd nauwelijks naar hen gezocht door de Franse politie; het waren immers maar Tsjechen! Voor het gemak nam de Sûreté ook maar al te graag aan, dat zij communisten waren, geheime agenten en plotseling teruggeroepen of naar elders gezonden in dienst van hun regeringen. . .

En daar straks had hij gesproken van de gelukkigen, de emigranten, die niets meer te verliezen hadden achter het IJzeren Gordijn. Dat waren de dapperen, niet? de woestelingen, die openlijk propaganda maakten, opruiden en van alles wilden organiseren. Maar ook zij waren de laatste tijden erg kalm geworden, voor zover zij nog niet in alle kalmte waren verdwenen. Ja, als het niet anders kon, werden zij met grof geweld geliquideerd. Twee jaar vóór de laatste oorlog werd in de drukste straat van Rotterdam een voorman van de vrije Oekraïners eenvoudig opgeblazen door de helse machine, die een G.P.O.-agent hem, na anderhalf jaar van geduldige voorbereiding, in handen had weten te spelen. Het ding was

niet groter geweest dan een dikke enveloppe, maar tot ver in de omtrek waren alle ruiten kapot. . . Zoiets was een zeldzaamheid; ze hielden niet van lijken op straat, dat was ave-rechtse propaganda. In de regel gingen ze veel fijner te werk. Een enkele keer hadden zij nog tegenslag, zoals in New-York, waar een vrouw uit de zoveelste verdieping van het Rus-sisch consulaat was gesprongen, voor haar plezier natuurlijk, Dat was een klein, maar lelijk foutje geweest. Zij hadden dat venster moeten barrikaderen, dan had die dame niet zo'n opschudding verwekt, integendeel, de wereld had haar naam nooit gekend. . . En wat hadden die geheime agenten hier te vrezen? Als de politie hen op het spoor kwam, verdwenen zij eenvoudig in hun ambassade of consulaat en waren onvindbaar. . .

Aan het slot van deze tirade werd de patron verzocht eer-lijk te zeggen wat hij dacht van Melnik.

Ja, wat kon hij denken? Misschien was Melnik een eerlijk man; het tegendeel was niet gebleken. Hij schimpte wel op de communisten, of neen, schimpen was het eigenlijk niet direct, wel was hij onuitputtelijk in ijsingwekkende verha-len. Zo was Jan al enkele maanden verdwenen, 's morgens gewoon, met alleen een pakje boterhammen bij zich, naar zijn werk gegaan en niet meer thuis gekomen. De vader van Piet was in Praag gearresteerd en kort daarna doodgeschoten bij een poging tot ontvluchten, zoals dat heette. Een andere, nogal bekende figuur, zo'n dappere woesteling, had sedert kort de naam, dat hij een verklikker was; men had hem ge-zien in zeer verdacht gezelschap. Enzovoort, enzovoort, er kwam geen eind aan; het was om krankzinnig te worden! . . De gewaarschuwde Czeslas had deze openhartigheid wel wat verdacht gevonden en zich zorgvuldig op de vlakte gehou-

den, want zó vertrouwelijk waren zij vroeger nooit geweest, zij kenden elkaar slechts van enkele ontmoetingen in Café des Victoires, het rendez-vous van de Tsjechen, waar het overigens volgens Melnik de laatste tijden zeer stil was geworden. . . Van de andere kant had de man herhaaldelijk verzekerd, dat hij zich niet meer bemoeide met politiek, het was hem te gevaarlijk geworden, en hij was zelfs zo vriendelijk geweest de patron aan te raden hetzelfde te doen. . .

Dat hij zo dikwijls in Muscadin kwam, zou op zichzelf verontrustend zijn geweest, maar ja, dat was gemakkelijk te verklaren: hij was immers stapelgek geworden op dat meisje Müller. En van haar verdwijning was hij erg onder de indruk geweest. Komedie? Wie zal het zeggen? In ieder geval had hij dan zijn rol zeer goed gespeeld. . .

Kortom, na al wat de patron had moeten horen en nu er waarachtig uit zijn eigen zaak ook al iemand werd vermist, kon hij voor niemand meer instaan, zeker niet voor Melnik, ofschoon hij niets bepaalds tegen de man kon aanvoeren. En wie kon hij uiteindelijk nog vertrouwen, nu de zaken zo stonden? Hij wilde mijnheer de commissaris niet beledigen, maar wie garandeerde hem, dat mijnheer zelf niet in verbinding stond met de communisten?

Zo ver was het dus gekomen met de baas van Muscadin. . . Mijnheer de commissaris verzocht hem vriendelijk er geen volslagen zothuis van te willen maken en zond hem zijnsweegs, na hem plechtig verzekerd te hebben, dat niets van dit alles zou gepubliceerd worden.

„Tja”, zei Beuckelaer: „Dat alles is natuurlijk sterk overdreven. Maar in de politiek van die Oostelijke staten komt het alleen aan op resultaten. Als we Czeslas kunnen geloven,

moet er dus onder die emigranten een ware paniek heersen. Of die nu vanzelf ontstaan is door hun eigen onderlinge bangmakerij, of stelselmatig aangekweekt door hun regeringen, is van geen belang. De paniek bestaat en is een groot voordeel voor het regiem. Als onze Czeslas een tegenstander is, zal de Tsjechische Volksrepubliek nu niet veel last meer van hem hebben; hij ziet overal de boeman en durft niet eens meer met zijn landgenoten om te gaan. En zo zullen de meesten wel zijn. Als ik chef was van de Tsjechische agenten in het buitenland, zou ik al mijn handlangers opdracht geven zo veel mogelijk gruwelverhalen rond te strooien. Nu hebben we hier een Melnik gehad, die dat juist deed, ofschoon hij zelf zei, dat het gevaarlijk was. . . In dit verband staat die snor me ook niet aan. Iedereen, die hem gezien heeft, spreekt van de snor, de danseresjes maken er een bijnaam van en houden hem ermee voor de gek, wat hij onvermijdelijk moet gemerkt hebben. En een verliefde jongeling wil toch op zijn voordeligst voor de dag komen, nietwaar? Die snor overdondert heel zijn uiterlijk; de rest wordt verwaarloosd. Alleen de heer Romijn keek wat verder en sprak van een mislukte Rudolf Forster met te weinig haar. Als hij nu werkelijk een agent zou zijn, waarom loopt hij dan met zo'n brutaal signalement rond?"

„Om het op een critiek moment te kunnen wegscheren”, dacht ik.

„Juist. En iedereen is zó blindgestaard op die snor, dat Melnik een aardige kans heeft te worden voorbijgelopen. In ieder geval geeft het bij alle navraag de grootste verwarring. Wegscheren kan hij maar één keer, hij doet het in uiterste noodzaak, of op bevel, maar níet voor de mooie ogen van Grete Müller. . . Misschien een beetje ver gezocht, maar toch

een punt in zijn nadeel. . . Ik wacht nu op nieuws van de Franse Sûreté, of zij daar iets meer van hem weten en of zij hem kunnen vinden. En die Czeslas zou wel eens gelijk kunnen hebben: als Melnik een belangrijke figuur is in deze zaak, mogen we vrezen dat hij nooit wordt gevonden. Vinden ze hem wel, dan is daarmee al bijna bewezen, dat we niets aan hem hebben. Alles in de veronderstelling, dat de verdwijning van het meisje een politieke zaak is, wat we nog niet zeker weten.”

Dit laatste was voor mij de aanleiding hem inzage te geven van Uw laatste brief.

Ja, nu vond hij wel, dat het erg begon te lijken op zo'n soort zaak. De heer Koning werd dus bespied buiten weten van de Nederlandse politie. Hij en Grete hadden het pakje gehanteerd. De kioskhouders was waarschijnlijk van geen betekenis. Het was te hopen, dat de Utrechtse politie die vent bij zijn kladden zou pakken. . .

Zo was het bijna half twaalf geworden, het uur van de afspraak met de heer Bosman. Volgens de naamplaat aan de gevel was hij groothandelaar in film- en fototoestellen en al hun benodigdheden. De inwendige behuizing van het kantoor zag er welvarend en goed verzorgd uit, evenals hij zelf. Hij was een en al zangerige, Limburgse hartelijkheid, een jeugdige grijsaard van 45 jaar, met welig blauwwit haar, een gezellig, rood gezicht en een welgedaan buikje, dus volstrekt geen fakir-type. Hij verontschuldigde zich omdat hij mij op het kantoor ontving, inplaats van aan huis: zijn vrouw was fel tegen al dat gependel en hier was hij tenminste vrij man. Daarop schonk hij ons de droogste sherry, die ik ooit heb geproefd, iets heel bijzonders, olieachtig van uitzicht, maar ijl als een voorjaarsbriesje op de tong, gevolgd door een

gloed waarvan je haar zou gaan krullen. In Maastricht weten ze wat goed is, en dat zei ik dan ook . . .

De heer Beuckelaer had een pakje bij zich, dat nu de achtergelaten nylonkousen van Grete Müller bleek te bevatten, voorts haar drie grote portretten en een lange kartonnen rol met een royale kaart van Antwerpen. Deze werd uitgespreid over een grote tafel in een vertrek naast het privé-kantoor, terwijl Beuckelaer kort uiteenzette, waar het over ging. De achtergelaten bagage deed vermoeden, dat het meisje – dood of levend – nog in of nabij de stad zou kunnen zijn.

De heer Bosman ging zitten en staarde geruime tijd zwijgend op de foto's. Dan nam hij de kousen krampachtig in de vuist en kneep de ogen stijf dicht. De verandering van zijn gezicht was frappant; ik had niet geloofd, dat iemand met zo'n hoge kleur zó bleek kon worden. Het was bepaald verontrustend en nu begreep ik, waarom Mevrouw Bosman niet van deze kunsten hield. Hij zat zwaar te ademen en een paar maal schudde hij wrevelig het hoofd. Dan stond hij snel op, haalde met driftige gebaren uit een kast een soort miniatuur schietlood en hield het boven de kaart, die Beuckelaer en ik aan weerskanten neer hielden. Hij zocht eerst boven het midden van de stad en beschreef langzaam een spiraal, die zich al gauw uitzette tot over de linkeroever van de Schelde. Zo kwam hij tot een rondgang langs de voorsteden. Ik begon al te vrezen, dat het op niets zou uitlopen. De kringen werden nu zeer groot, zij overschreden de grenzen der bebouwde agglomeratie en bereikten reeds het Antwerp Stadion, de „Hel van Deurne”, niet ver van mijn huis. En juist boven deze streek bleef hij aarzelen, hield op met de grote omhalen en begon in kleinere cirkels te zoeken, tot hij stil hield boven het Albert-kanaal, waarvan hij het beloop

langzaam volgde in de richting van Wijnegem . . . Ik kreeg hartkloppingen, ik wist, dat dit pand van het kanaal een uitgezochte gelegenheid was voor zelfmoordenaars, en in de twaalf jaar dat ik in die buurt woon, zijn er al heel wat lijken uit opgehaald . . . Al die tijd hadden wij ons muisstil gehouden en nu mompelde hij: „Nee, het zet niet door, het wordt te veel gestoord”.

Even later hield hij de pendel stil en dan zag ik de eerste reactie. Het loodje, dat tot nu toe in een strakke lijn alle bewegingen had gevolgd, begon nu – van zelf? – kleine kringetjes te beschrijven boven de brede, blauwe streep van het kanaal. Hij ging wat verder stroomopwaarts en terug, bewoog de pendel nu en dan op en neer. Ik zag, dat het rondzwaaien sneller werd en langzamer, wijder en enger, naarmate hij een bepaald punt naderde of er van af week . . .

„Nee”, zei hij weer. „Ik ben er helemaal niet zeker van dat *zij* het is. Het wil niet goed. Er zijn te veel storingen, het klopt niet helemaal.”

Meteen smeed hij de pendel neer, trok een zilveren potlood uit zijn vestzak en tekende een kruisje op het blauw van het kanaal.

„Maar hier ligt in ieder geval een lijk.”

Bij dit zakelijk gebaar en de effen toon waarop hij het zei, voelde ik even een ijskoude tocht in mijn nek.

Hij ging zitten, nam nog eens de kousen in de hand en sloot de ogen. Nu zag ik, dat het zweet in fijne pareltjes op zijn bovenlip en zijn neusvleugels stond.

„Nee, ik kan het niet met zekerheid zeggen, het is te verward. Ik zie verschillende figuren over en door elkaar. Net of er twee-drie opnamen zijn gedaan met één en dezelfde film.”

„In ieder geval ga ik daar dreggen”, zei Beuckelaer.

„Ja, dat zou ik zeker doen”, knikte Bosman. „’t Zou me verbazen als u daar niets vond. En het is altijd mogelijk dat *zij* het is, maar ik weet er niéts van. . . Zijn die kousen lang in andere handen geweest?”

Beuckelaer dacht van niet. Aan die kousen viel niets te ontdekken.

De gastheer liep al naar het andere vertrek. Opeens was hij nu weer de opgewekte Limburger en zijn kleur trok snel bij. Het was of er een scheut wijn in een glas water werd geschonken. „Kom heren, we nemen er nog eentje voor de schrik.”

Nu had ik natuurlijk graag deze tovenaer uitgehoord over zijn gewaarwordingen bij het pendelen en de behaalde resultaten, maar ik kreeg er geen kans voor. De gewoonte scheen hem, als iedereen, zo te hebben afgestompt, dat hij er eenvoudig zijn gedachten niet langer bij kon bepalen. Bij mijn inleidende manoeuvre, dat het voor mij wel interessant zou zijn er **meer** van te weten, trok hij geringschattend de schouders op en begon over wat anders. Het incident was gesloten en tot mijn oneindige verveling was het weer Vlimmen wat de klok sloeg. Ik begreep nu, dat alle geklets over het pendelen hem even zeer de keel moest uithangen. . . Ook een soort „gevoelserosie”!

Zo was het al bijna half een geworden en tijd om op te stappen. Na een vriendelijk afscheid en tot ziens, slenterden Beuckelaer en ik nogal lusteloos naar de Frankrijklei, waar ik de tram moest nemen. Hij twijfelde er niet aan, dat hij daar in het kanaal een lijk zou vinden, maar onder ons gezegd moet ik het eerst zien.

En daartoe zal ik de gelegenheid hebben. Hij zal mij telefo-

neren en dan treffen we elkaar bij de Schotenbrug, waar-
schijnlijk morgenmiddag.

Hebben jullie daar in Utrecht die kerel nu te pakken?

Beste groeten,

ROOTHAERT

DIENSTAANWIJZINGEN :		REGIE van TELEGRAAF en TELEFOON TELEGRAM	N Datum van aankomst: <i>12.1.1952</i>
RLT } LT }	Brieftelegr.	MR A ROOTHAERT LEGERLAAN 307 DEURNEANTWERPEN -	Antwerpen (Centrum) T 12.1.1952 Uur van aankomst: <i>1049</i>
RP :	Antwoord betaald.		
AANDUIDINGEN OP TE GEVEN IN GEVAL VAN VRAAG OM INLICHTINGEN.			
Kantoor van afzending Nummer. Woordental. Datum (eventueel) Uur van afgifte Uur.			
+ 1028 UTRECHT 346494 12 12/1 1018 =			
- KONING SPOORLOOS BRIEF VOLGT ROMIJN =			

Utrecht, 12 Januari 1952

Waarde Heer Roothaert,

De verdwijning van Koning meende ik U onmiddellijk te moeten seinen. Deze gebeurtenis doet des te onheilspellender aan na de uitvoerige brief die ik vanmorgen van U ontving en die het waarom van Koning's verdwijning al enigermate verklaart, het hoe helaas nog verborgen laat. Ik vrees het ergste, ik reken zelfs met de mogelijkheid – U bent de enige wie ik dat zou durven bekennen – dat we Rem nooit terug zullen zien.

De situatie hier zult U zich kunnen voorstellen: Treesje Koning, anders zo laconiek, volkomen radeloos; de kinderen, iets opvangend nu en dan, in tranen. Bij mij thuis ook een heksenketel, ik heb nu ineens het hele verhaal moeten doen en mijn vrouw, die van de samenhang natuurlijk niets begrijpt, vraagt maar, vraagt maar. Heen en weer-gevlieg van en naar de Maliebaan, ieder ogenblik telefoon, het is een ontzettende toestand. Het liefst zou ik eens rustig met U willen spreken, ik heb zo'n idee dat er in Antwerpen meer te bereiken valt dan hier in Utrecht. Uw brieven geven mij veel vertrouwen in de Antwerpse politie.

Maar laat ik in ieder geval regelmatig vertellen wat er gebeurd is. Ik ga ervan uit, dat de post tegenover het huis van de Koning's iets met Rem's verdwijning te maken heeft – eerst dus iets over hem. Na 6 Januari, waarop mijn vorige brief gedateerd was, heeft Rem de man nog slechts tweemaal gezien. Dat wil niet zeggen, dunkt mij, dat hij niet veel vaker op zijn post heeft gestaan. Het is typisch-Rem om zich plotseling hevig over iets op te winden om er dan later weinig aandacht aan te besteden. Enfin, de eerste van de twee

keren dat hij de man zag, had hij haast om bij een patiënt te komen en hij nam pas de gelegenheid waar om de politie te waarschuwen toen hij in de buurt van het hoofdbureau kwam. Toen die verscheen was de vent natuurlijk verdwenen. De tweede keer was Donderdagavond, meen ik. Toen heeft Rem er helemaal niets op uit gedaan. „Dankjewel”, zei hij, „ik heb geen zin om me bij de B.V.D. belachelijk te maken”. Stom, maar enfin.

Gisteravond, omstreeks acht uur, waren Rem en zijn vrouw nog even bij ons, en wel om hun kinderen op te halen, die bij ons gegeten hadden omdat Rem en Trees zelf naar een receptie moesten en hun meisje een vrije middag had. Ik vroeg Rem nog naar de wachtpost en hij antwoordde zonder veel interesse, dat hij de man niet gezien had. Uw laatste brief was al een paar dagen oud, zodat we ook verder niets te bespreken hadden. Ze vertrokken heel opgewekt allemaal. Vanmorgen vroeg, om acht uur, belde Trees Koning op. Ik lag nog in bed, maar mijn vrouw was bezig met het ontbijt. Ze kwam de slaapkamer in en zei: „Zeg, daar is Trees, ze vraagt of jij misschien weet waar Rem vannacht geweest kan zijn”.

Ik sliep nog half, maar ik kan U zeggen dat ik onmiddellijk iets voelde, iets vermoedde. Ik dacht: zij, de vrouwen weten nog niets, ik wou dat het zo blijven kon. Gewild-slaperig zei ik: „Hmmm?”

„Toe, kom er eens uit”, zei mijn vrouw. „Er is telefoon, het is Trees. Rem is vannacht niet thuis gekomen en ze dacht dat jij er wel meer van zou weten”.

Uit onze Antwerpse escapade moet U niet afleiden dat het de gewoonte was van Rem en mij om gezamenlijk nachtelijke avonturen te zoeken. Maar we zijn nu eenmaal bijzonder

vertrouwelijk met elkaar en het lag dan ook voor de hand dat Trees meende dat ik haar misschien over Rem's uitblijven zou kunnen inlichten.

„Nee Treesje”, zei ik, „ik weet er niets van. Is hij uitgegaan, gisteravond?”

„Ja, om een uur of tien, hij werd opgebeld voor een patiënt.”

„En je weet zeker dat hij niet meer is thuisgekomen?”

„Natuurlijk. Zijn bed is nog opgemaakt. Hij bleef erg lang weg en om elf uur ben ik naar bed gegaan. Ik denk dat ik tegen half twaalf sliep.”

„Weet je ook wie hem heeft opgebeld?”

„Nee.”

„En heeft hij ook niet gezegd waar hij moest zijn, en of het lang duren zou?”

„Jawel, naar de Leidseweg moest hij, geloof ik. Ik ben zo terug, zei hij. Maar hij zei ook, dat ik maar naar bed moest gaan als het me te lang duurde.”

„Woont er iemand op de Leidseweg bij wie hij regelmatig komt? Kun je dat nazien?”

„Heb ik al nagezien. Een paar maanden geleden is hij eens geweest bij Van Bommel, van die garage. Ik zou hem op kunnen bellen.”

„Ja, doe dat Treesje, en hoor ik dan weer van je? Je maakt je toch niet ongerust, wel?”

„Gunst nee, hij zal wel weer boven water komen. Maar ik begrijp er niets van en om tien uur moet hij op de Biltstraat zijn, hij heeft juist een college overgenomen.”

Trees was toen nog rustig genoeg, anders dan mijn vrouw, die handenwringend naast me stond en toen ik de telefoon neerlegde onmiddellijk begon over de mogelijkheid van een ongeluk.

„Ach nee”, zei ik, „nonsens”, en het klonk zo geprikkeld, dat mijn vrouw wel moest merken dat ik iets verborgen hield. Op dat ogenblik zijn de ellenlange, maar toch nog steeds ontoereikende verklaringen begonnen.

Toen Trees Koning een half uur later opnieuw opbelde, was ook zij toch een tikje nerveus. „Nee”, zei ze, „bij die Van Bommel is Rem niet geweest. Ik begrijp er niets van. Jaap, hij zal toch geen ongeluk. . .”

„Schei uit, kind, aanstonds staat hij met een onschuldig gezicht voor je neus. Maar”, stelde ik voorzichtig voor, „voor alle zekerheid zou je de politie in kunnen lichten”.

Ze zei eerst niets, toen hoorde ik zacht: „Ja”. En ik zag haar staan, haar rode truitje op de zwarte broek die ze van Rem’s oude smokingbroek had gemaakt, klein en smal, net een jongetje met haar korte sluike haren. Ze lijkt zo dapper en zelfbewust, ze is zo vrolijk, zo zonnig, maar ik zag nu ineens weer hoe *klein* ze is – en met die, eigenlijk afschuwelijke, laatste brief van U in mijn hoofd vloekte ik bij mezelf: god-verdomme. Ja, god-verdomme, wat een bestaan is dit waarin het tuig van de onderwereld over de vrijheid, over het leven van vriendelijke, nuttige mensen als Rem en Trees kan beschikken. Rem, die dag en nacht in touw is om honden en katten in leven te houden, kalveren en biggetjes heelhuids ter wereld te brengen, de mensen aan gezond voedsel te helpen – en Trees, die zorgt voor een gezellig thuis voor hem en de kinderen. Absurd, dat in zulke levens de misdadige politiek uit het Oosten invloed kan uitoefenen – of uit het Oosten? het woord communisme zegt mij niets, ik geloof dat er reden is om aan negentig procent van degenen die zich met politiek bezighouden hartgrondig de pest te hebben.

„Treesje”, zei ik, „ik knap dat wel voor je op. Ik ben nu van

alles op de hoogte, nietwaar? Straks, als ik bij de politie geweest ben, kom ik wel even bij je”.

Ik reed langs de krant om mijn copie weg te brengen – het was er de copie wel naar, klaargemaakt tussen de twee telefoontjes van Trees, in pyama en een boterham in m'n hand – en ging daarna naar het hoofdbureau. Daar vroeg ik, om het maar onmiddellijk op het hoogste niveau te zoeken, naar de heer Van Egdom, maar die naam scheen de dienstdoende agent niets te zeggen. Kind aan huis is de B.V.D. daar blijkbaar dus niet en daar ook de politie toch op de hoogte van Rem's verdwijning gebracht moest worden, vroeg ik dan maar naar de heer Reder. Die was er wel en hij ontving me met een gezicht, dat een duidelijke antipathie tegenover B.V.D.-gevallen uitdrukte. Maar ik liet het B.V.D.-aspect buiten beschouwing en vertelde van Rem's verdwijning zonder in te gaan op de eventuele achtergronden. Nu, op dit veilige terrein werd hij van een bijna geestdriftige activiteit en liet me in effectieve opeenvolging talloze vragen beantwoorden die voor een onderzoek dienstig waren. Ik kon ze zonder moeite beantwoorden, maar hij zou toch liever proces-verbaal opmaken naar aanleiding van een gesprek met mevrouw zelf. Ze behoefde niet hierheen te komen nee, hij zou wel een inspecteur sturen; het gebeurde prompt door de telefoon. Ik realiseerde me, dat het geval door dit uitstel niet meer in het politie-rapport van die ochtend zou komen en vond dat plezierig. Wat in de krant staat lijkt zo definitief, zelfs voor een krantenman zoals ik.

Aan het slot van het onderhoud meende ik toch nog even te moeten speculeren op het mannetje Egdom, maar met een gezicht dat tweemaal zo lang werd zei de heer Reder: ja ja, dat hij daarvoor wel zou zorgen. Ik begrijp van die verhou-

ding tussen politie en B.V.D. niets. Wat is dat voor rare vliegen-afvangerij? Het gedoe is al even geheimzinnig als dat van de internationale misdadigersbende waartegen we beschermd moeten worden. Het zal wel om bestwil zijn, maar soms krijg je de indruk van een spel om het spel, waarbij wij, gewone mensen, de knikkers vormen. Ze rollen tegen elkaar en soms verdwijnt er eens een in het putje, maar dat mag niet hinderen.

Eigenlijk heb ik U niets verteld wat niet al in mijn telegram stond. Rem is weg en blijft weg, en verder is er niets gebeurd. Het is naar allemaal.

Nogmaals: zouden we niet eens kunnen praten?

Met hartelijke groet,

JAAP ROMIJN

Utrecht, 13 Januari 1952

Waarde Heer Roothaert,

Geen nieuws over Rem. Zijn vrouw houdt zich flink, maar overigens zult U zich de toestand daar thuis kunnen voorstellen. Gisteravond zijn mijn vrouw en ik bij Treesje op bezoek geweest en ik heb rustig, in grote trekken verteld wat Rem en ik allemaal hadden beleefd.

Treesje vatte even de dwaze hoop op, dat Rem er eenvoudig met Grete vandoor zou zijn – ze leefde op bij de gedachte. Maar mijn vrouw schudde het hoofd: „Nee”, zei ze, „niets voor Rem om op zo'n geheimzinnige manier verliefd te worden”, en daarmee waren we het eigenlijk alle drie eens. We vonden het nogal vreemd dat de B.V.D. helemaal niets van zich liet horen en we spraken af, dat ik de heer Van Egdom of een van zijn collega's in een van de eerstvolgende dagen zou zien te benaderen.

En dan nog iets gek, waarvoor ik deze brief eigenlijk schrijf: Toen we gisteravond om half tien bij Treesje de deur uitkwamen, zag ik in het portiek van de Rijkskweekschool een man staan, die mij onmiddellijk aan Rem's beschrijving van de wachtpost deed denken: in het licht van het kruispunt was zijn gezicht duidelijk te onderscheiden. Ik kan U zeggen dat ik verstijfde. Ik zag in de aanwezigheid van die man, nu nog, een bedreiging voor mij, voor Treesje misschien. Maar terwijl we daar nog stonden kwam de man de twee, drie stenen tredjes af en wandelde rustig in onze richting. Naast ons, twee huizen verder de Maliebaan in, werd een deur dichtgetrokken en we merkten dat de man niet afkwam op ons, maar op een vrouw die uit het huis verderop was gekomen. Ze ontmoetten elkaar op het wan-

delpad, bleven even staan praten en slenterden de Maliebaan in. Het was geen vreugdevolle ontmoeting geweest en ze wandelden zonder innigheid; hun treffen was klaarblijkelijk tot een gewoonte geworden, die geen van beiden nog veel genoegschonk. Het leek mij duidelijk, dat dit de man was die Rem voor een wachtpost, een spion aangezien had, maar wat bezielde die man om ieder ogenblik op zulk een lusteloze manier die vrouw te willen ontmoeten? Enfin, dat is een probleem zoals er miljoenen zijn, een probleem dat niet ons aangaat. Als verdacht element moeten we die vrijer in ieder geval uitschakelen, schijnt het.

Of was deze man toch een ander dan de man die Rem in het portiek had zien staan? Alleen Rem zelf zou daarop antwoord kunnen geven.

Ik hoop op een brief van U, Maandagochtend.

Hartelijke groeten,

J A A P R O M I J N

Uit het Nieuw Utrechts Dagblad van 14 Januari 1952

MYSTERIEUZE VERDWIJNING

BEKEND UTRECHTS DIERENARTS SINDS DRIE DAGEN
SPOORLOOS

De bekende Utrechtse dierenarts Dr R. Koning, die op de avond van Vrijdag j.l. voor een bezoek aan een patiënt zijn woning in de Maliebaan verliet, is daarin sindsdien niet teruggekeerd. Omtrent de omstandigheden van deze verdwijning tast de politie nog in het duister. De heer Koning, die als mens en als dierenarts een uitstekende reputatie bezit, verliet zijn huis Vrijdagavond na een telefonische oproep in de overtuiging dat hij zeer spoedig terug zou zijn. Men heeft niet kunnen achterhalen door wie hij is opgebeld, doch er wordt rekening gehouden met de mogelijkheid dat de heer Koning door misdadige elementen onder valse voorwendselen uit zijn woning gelokt werd. Daar ook de auto die de heer Koning gebruikte, een grijze Volkswagen genummerd L 70241, tot dusverre niet is teruggevonden, is men voorshands niet geneigd aan een ongeluk te geloven. De heer Koning was trouwens een uitstekend chauffeur, die nimmer in enig verkeersongeval van betekenis betrokken geweest is. Degenen die in verband met de verdwijning van Dr Koning inlichtingen kunnen verschaffen, worden verzocht zich te wenden tot het Hoofdbureau van Politie alhier, tel. 11936, toestel 23.

In hetzelfde blad onder Laatste Berichten:

AUTO VAN DR KONING TERUGGEVONDEN

Omtrent de geheimzinnige verdwijning van Dr R. Koning vernemen wij nog, dat de auto van de Utrechtse dierenarts hedenmorgen geheel onbeschadigd teruggevonden is op de rijksweg Tilburg-grens. De wagen stond geparkeerd in de berm van de weg en een Belgisch chauffeur van de autobusdienst Tilburg-Turnhout heeft verklaard, dat hij de auto daar reeds Zondagochtend heeft waargenomen. Verdere inlichtingen kon de politie ons nog niet verschaffen: het is haar b.v. niet bekend of de heer Koning alleen of in gezelschap van anderen de Belgische grens overschreden heeft. Wel komt het haar voor dat de ontdekking van de auto des te sterker in de richting van een ontvoering wijst.

Commentaar in het Utrechts Nieuwsblad van 14 Januari 1952

VEILIGHEID...

Elders in dit blad heeft men het bericht kunnen lezen over de verdwijning van een bekend Utrechts ingezetene, de dierenarts Dr Koning en hoewel wij aan dit bericht als zodanig geen speculaties willen verbinden, kunnen wij toch niet nalaten de aandacht te vestigen op een aspect van de zaak dat zich onwillekeurig opdringt in verband met verscheidene onopgehelderde gebeurtenissen van de laatste tijd, waarin telkens een verdwijning plaats vond, soortgelijk aan die van de heer Koning en ten aanzien waarvan het publiek nog

steeds niet voldoende is ingelicht. Juist dit laatste is het, waarom wij uiting wenssen te geven aan een gevoel van onbehaaglijkheid. Nogmaals, het is zeer wel mogelijk, en wij hopen het van harte, dat het mysterie van Dr Koning's verdwijning spoedig en tot vreugde en voldoening van de betrokkenen zal worden opgelost. Ook twijfelen wij er niet aan of de Utrechtse politie zal al het mogelijke in het werk stellen om de heer Koning gezond en wel in de kring van zijn verwanten terug te brengen. Maar ook dan nog, ook wanneer het geval-Koning niets te maken zal blijken te hebben met de dingen waarop we hier willen wijzen, is er voldoende reden om de aandacht erop te vestigen.

Wij bedoelen dit, en wij schrijven daarover niet voor het eerst: de burger van nu, ook de Nederlandse burger van nu, voelt zich *niet veilig meer*. Men mag dan beweren dat de criminaliteit sinds het eind van de oorlog zeer sterk is afgenomen en volkomen „normale” proporties heeft aangenomen, er is thans een criminaliteit aan de orde, die slechts vaag herkenbaar en daardoor des te beangstigender en gevaarlijker is. Vaag herkenbaar ja, maar als *politieke* criminaliteit onbeperkt in haar middelen, volkomen „rücksichtslos” en muurvast georganiseerd. Een gevaar, een enorm gevaar, waartegen niet dikwijls genoeg gewaarschuwd kan worden. Nu willen wij niet beweren, dat de autoriteiten zulk een waarschuwing nodig hebben, noch dat zij aan dit gevaar op lichtvaardige wijze voorbijgaan. Integendeel, er bestaat zelfs zoiets als een Binnenlandse Veiligheidsdienst, die zich met ongeoorloofde politieke activiteit speciaal bezighoudt. Maar tegen de B.V.D. hebben we nu juist het bezwaar dat zij niets doet om het gevoel van onveiligheid op te heffen. Zijn werkzaamheid voltrekt zich in het geheim, zijn methoden zijn

geheimzinnig, en wanneer er al eens iets aan het licht komt omtrent een door de B.V.D. behandeld geval, dan schijnt dit ondanks de B.V.D. te gebeuren. Is het aantal gevallen waarin de B.V.D. pleegt op te treden talrijk - en zijn die gevallen over het algemeen ernstig? Men weet het niet. Boekt de B.V.D. soms, altijd, nooit, vaak, successen? Het is niemand bekend. Niemand weet iets van de B.V.D. Niemand weet precies hoe en waartegen de B.V.D. optreedt en wij, journalisten, kunnen er u niets van vertellen. Daarom kunnen wij U evenmin zeggen: U bent veilig of althans: voor Uw veiligheid wordt op plichtsgetrouwe wijze gewaakt. Wij kunnen slechts zeggen: evenals Dr Koning kunt U morgen spoorloos verdwenen zijn.

Utrecht, 14 Januari 1952

Waarde, Heer Roothaert,

Hierbij drie knipsels uit de grootste twee Utrechtse kranten. Ook de andere bladen hebben er veel ophef van gemaakt, de Telegraaf had het bericht zelfs, met portret en al, op de voorpagina.

Het commentaar uit het U.N. vind ik een naar stukje journalistiek. Een zalvende preek, gebaseerd op wat voor die krant slechts uiterst vage vermoedens kunnen zijn. Zwijg dan maar liever, denkende aan de nabestaanden, die toch al genoeg te verwerken hebben. Wat niet wegneemt dat U en ik, die meer van de zaak weten, het met die krant niettemin eens moeten zijn. Wat het U.N. over de B.V.D. naar voren brengt klopt wel weer helemaal met wat ik vanmorgen heb meegemaakt.

De kranten vermelden, zoals U ziet, dat Rem's auto teruggevonden is. Ik hoorde dat vanmorgen al op het hoofdbureau, waar ik heengegaan was om nog eens te trachten Van Egdom te spreken te krijgen. Maar weer bleek die naam aan de portier onbekend, waarop ik vroeg naar de heer Reder, die mij prompt bij zich liet. Hij zei dat hij juist mevrouw Koning had opgebeld om haar mee te delen dat de auto gevonden was – en haar daarmee geluk te wensen.

„Geluk te wensen?” vroeg ik, nogal verbaasd. „Hoezo?”

„Wel, van een dodelijk ongeluk blijkt dus in ieder geval geen sprake te zijn en U kunt het gerust aan de politie overlaten om een levende vermiste terug te vinden”.

Ik liet hem zijn, m.i. vrij ongemotiveerd, optimisme en begon nu over datgene waarvoor ik gekomen was.

„Meneer Reder”, zei ik, „U heeft destijds – het was in November – de heer Koning aan de tand gevoeld in verband met een pakje, dat hij over de Belgische grens had gesmokkeld. Weet U eigenlijk meer van dat pakje, weet U wat er in zat en waar het vandaan kwam – mijn vriend wist er niets van, daarvan scheen U toen wel overtuigd te zijn. Maar ik maak me sterk, dat het pakje iets met zijn verdwijning te maken heeft, en dat het de sleutel vormt aan de hand waarvan U hem op het spoor komen kunt”.

De heer Reder dacht even na voor hij met een vertrouwelijkheid die me verraste zei: „Daaraan heb ik gedacht, zeker, daaraan heb ik gedacht, maar het beroerde is – dat ik *niet* wist wat er zat in dat pakje, en evenmin waar het vandaan kwam”.

„Ja”, vervolgde hij, „nu kijkt u verbaasd – ik keek helemaal niet verbaasd – maar in vertrouwen, in het meest strikte vertrouwen, kan ik u wel mededelen, dat ik de heer Koning

destijds verhoord heb op verzoek van de Binnenlandse Veiligheidsdienst – hier trok hij onwillekeurig het al bekende vieze gezicht – en dat deze mij niet van de details van de zaak op de hoogte gesteld had. Dat verhoor door mij was blijkbaar bedoeld als een soort mystificatie tegenover Dr Koning . . .”

„En de heer Van Egdom vertegenwoordigde de B.V.D.”

„Ja – of Van Egdom . . .”

„Dus niet Van Egdom? Dat was een schuilnaam?”

„Inderdaad, ik zou u niet kunnen zeggen hoe de man in werkelijkheid heet.”

„Merkwaardig. Maar u kunt mij wel vertellen hoe ik hem kan bereiken?”

„Ook dat niet. Nee meneer, de B.V.D. is een allergeheimzinnigst apparaat. Mogelijk dat de man hier weer eens komt opduiken, ook in verband met het geval van de heer Koning, maar enigerlei contact bestaat er niet tussen ons . . .”

„Terwijl u toch van zijn inlichtingen gebruik zoudt kunnen, maken bij de opsporing van Dr Koning.”

„Misschien. Maar vertrouwt u maar op ons, we zitten niet stil.”

„Nee, dat geloof ik”, zei ik, maar ik nam me voor zo spoedig mogelijk naar het bureau van de B.V.D. in Den Haag te gaan om de man te vinden die van het pakje wist. Morgen hoop ik u te schrijven of ik hem heb gesproken en wat ik bij hem bereikt heb.

Met hartelijke groeten,

Uw,

JAAP ROMIJN

Deurne-Antwerpen, 15 Januari 1952

Amice Romijn,

Het spijt me, dat ik U niet eerder kon laten weten, dat U van harte welkom bent.

Uw telegram en twee brieven vond ik bij mijn terugkomst van een logeertocht bij de familie Van Dessel-Poot in Wemmel bij Brussel. Ja, ik bedoel de Hollandse schrijfster Marie Van Dessel-Poot, Belgische door haar huwelijk, en U kent haar o.m. van „Vissers voeren uit”, het meest bekende en naar mijn smaak beste van haar boeken. Tot dusverre dan altijd, want zij zwoegt al jaren aan een groot werk over Vasco da Gama en ik kreeg de indruk, dat zij nog meer genoeg beleeft aan het opsnoeren van haar documentatie dan aan het schrijven van haar tekst. Hierin kan ik met haar meevoelen, ik ben drie jaar gelukkig geweest met het reconstrueren van een stukje vergeten (en verkeerde) wereld, het boek waaraan ik – eveneens tot dusver – met het meeste plezier heb gewerkt.

Nu moet ik eerst nog zeggen, dat het daar in Wemmel een paradijs van gastvrijheid is, een verwennerij, die de perken op alle gepaste manieren te buiten gaat. „Sie bauen Stunden auf aus silbernen Gesprächen”, zegt Rilke: onze gesprekken waren *verguld*. . . door een eerbiedwaardige Armagnac en de uren werden niet geteld. Kortom, een eilandje van oprechte hartelijkheid in een barre wereld. . .

Zo kwam ik thuis in mijn rozigste humeur. De wereld was zo slecht nog niet en alles kwam op de duur wel terecht. U begrijpt dus hoe kil het nieuws op mijn lijf viel, U zult uit mijn vorige brief ook gemerkt hebben, dat ik toen nog lichtelijk de schouders optrok over de angsten van een Czeslas.

Toch was het niet de verdwijning van Koning op zich zelf, waardoor ik het hardst werd geraakt, het waren de enkele regels die U schreef over het kleine, levenslustige vrouwtje. Bij het lezen daarvan stond zij ook mij een ogenblik duidelijk voor ogen, in haar eigenwijze plunje. En als er intussen niets veranderd is, vrees ik het ergste.

Ik heb onmiddellijk de heer Beuckelaër opgebeld, maar trof hem niet op zijn bureau. De beambte, die de boodschap zou noteren, zei me, dat het feit daar al bekend was. De Nederlandse politie is dus, wat dit betreft, wel diligent geweest, en er schijnt toch enige samenwerking te bestaan.

Het twee-daagse feestje in Wemmel kwam mij wel te pas. De narigheid, die eraan voorafging, was ik haast weer vergeten. Want Vrijdagmiddag tegen twaalfen is er inderdaad een vrouwenlijk opgehaald uit het Albert-kanaal, maar dat is voorlopig dan ook alles wat er van te zeggen valt; voor de rest kunnen we slechts de woorden van de heer Bosman citeren: „Het is altijd mogelijk, dat *zij* het is, maar ik weet er niéts van”. Is het eigenlijk niet huiveringwekkend, hoe zijn gewaarwordingen tot op de letter nauwkeurig zijn bevestigd? . . .

Ook dit is weer niet eerlijk verdeeld. De heer Bosman stelt zo te zien nauwelijks belang in zijn eigen kundigheden, hij vindt Vlimmen veel interessanter. Verbeeld je, dat wij, schrijvers, een dergelijke – ja, wat is het: gave of afwijking? – hadden! Stel je voor, dat wij een of ander voorwerp in de hand nemen: het rapier van Prins Eugenius of de waaier van Marie-Antoinette, de ogen toeknippen en dan beelden zien die op hen betrekking hebben. Ik heb er mij, na er het nodige van gelezen te hebben, in volle ernst op willen toeleggen. Soms gelukt het me, tegen dat ik inslaap of uit mijzelf wak-

ker begin te worden, tegen mijn gesloten oogleden een gezicht of andere figuur te zien, maar verder breng ik het niet. Mijn eerste kennismaking met dit fenomeen dateert van 1926, toen ik zes weken voor herhalingsoefeningen onder de wapenen was in mijn garnizoenstad. Daar werden we in de cantine en bij de borrel zo opgejuind over een dame van deze professie, dat ik er op een vrije middag in gezelschap van een kapitein der Indische Marechaussee, die met Europees verlof was en in hetzelfde hotel verbleef, ook eens heen ging, niet alleen in burgerkleding maar ook in een jouwende stemming. We betaalden niet veel, een daalder geloof ik, maar moesten wel een hele poos zitten in de volle wachtkamer. Geen slechte affaire...

Ik schatte deze vrouw op omstreeks 45 jaar en zij had – in tegenstelling met de heer Bosman – het juiste theatrale type: mager en donker en een scherp, Spaans profiel. Met haar rechterhand nam zij de mijne vast en drukte haar linker tegen de ogen. En op de toon van een gemoedelijk buurpraatje vertelde zij ongeveer alles wat er van mij te zeggen viel. Zij zag mij in twee gedaanten, in uniform en in toga. Maar officier was ik slechts bij uitzondering, ik was hoofdzakelijk het andere: rechter of advocaat. Ik woonde niet in die stad, maar kwam er veel. (Dat klopte, want de Rechtbank was er gevestigd). Als ik in mijn eigen woonplaats aankwam, ging ik van het station links af, enzovoort, zij volgde nauwkeurig de weg naar huis. Daar aangekomen, beschreef zij heel het interieur, noemde zelfs de onderwerpen van etsen en schilderijen aan de wanden, telde het aantal deuren, uitkomende in de gang. (Aanvankelijk meende ik dat zij er een te veel noemde en bij thuiskomst telde ik ze na. De fout lag bij mij; ik had niet gedacht aan de enigszins „weggewerkte” deur

van een berghokje onder de trap). Dan beschreef zij mijn toen reeds overleden moeder, mijn vrouw en 2-jarig dochtertje. Van dit kinderkopje hing er een schets in rood krijt aan de wand van de huiskamer, wist zij nog te vertellen. . . Ik ga u niet alle details opsommen, daar waren er veel meer. En er viel niets aan te chicaneren; alles klopte nauwkeurig. Maar dan begon zij de toekomst te voorspellen en dat was je reinste zwendel, artistiek en zeer overtuigend voorbereid door de verbijsterende juistheid van hetgeen zij tot dan toe had beweerd. Dit bedrog kan ik natuurlijk eerst nu constateren, maar destijds maakte het eerlijk gezegd wel enige indruk. Zo voorspelde ze mij onder veel andere nonsens, waarvan niets is terechtgekomen, dat ik naar Indië zou vertrekken, waar ik dan natuurlijk schatrijk zou worden, en dat ik nog drie kinderen zou krijgen. Ik ben nu 55 jaar, mijn vrouw is ongeveer van dezelfde leeftijd en ik heb nog steeds één en dezelfde dochter, maar die mag er dan ook zijn.

Aan het slot van de séance heb ik die dame gevraagd hoe zij aan al die bijzonderheden kwam en haar antwoord klopte met de uitlating van de heer Bosman: zij zag al die dingen als op een film voorbijflitsen. Nu schijnt het quasi-wetenschappelijk uitgemaakt te zijn, dat zo'n helderziende de beelden ziet, waaraan de andere partij op dat ogenblik denkt. Wanneer zij zegt: „Uw moeder” en dan even wacht, vormt zich als een natuurlijke reflex in mijn geest de gestalte van mijn moeder, en zo vervolgens.

Rest nog te vermelden, dat de Marechaussee, die er ook niet om liegen moest, dezelfde ervaringen had opgedaan. Hij leek zelfs nog meer overdonderd dan ik, want Indië is ver en groot en zij had met angstwekkende juistheid dingen beschreven, waarvan zij niet eens het bestaan kende, zij was er

nooit geweest. En ook aan hem had zij nog gezegd, dat zij ook zieken kon genezen. Als die niet zelf bij haar konden komen, was het voldoende hun portret mee te brengen of een voorwerp, dat door hen dagelijks werd gebruikt of gedragen, een ring bijvoorbeeld. Dit komt weer overeen met de kousen van Grete Müller, die door Bosman werden vastgehouden . . .

Ik merk, dat ik een beetje hulpeloos in het rond zit te leuteren, maar U begrijpt mijn bedoeling wel. Terwijl ik dit schrijf, is Koning misschien weer voor de dag gekomen, maar mocht dit niet het geval zijn en het blijft zo, dan zou ik niet te lang wachten met eens iemand in de arm te nemen, die op dit gebied al successen heeft geboekt.

En nu heb ik lang genoeg rond de pot gedraaid. U wilt natuurlijk wat meer weten van het lijk. Vooruit dan maar, ook al heb ik er helemaal geen trek in.

Volgens afspraak fietste ik Vrijdagmorgen ongeveer negen uur naar de Schotenbrug en zowat een halve kilometer meer stroomopwaarts, waar het riviertje Klein Schijn onder het kanaal door duikt, vond ik de heer Beuckelaer. De afstand van dit punt tot het potloodkruisje van de heer Bosman op de kaart had hij omgerekend in meters, die hij nu aan 't afpassen was. Hij deed er nog wat bij voor de stroom, die wel niet heel sterk is, maar toch van invloed kon zijn, in geval het lijk „zwevende” was. Over dit zweven gaf hij enkele lugubere verduidelijkingen. Een drenkeling lag immers eerst geruime tijd op de bodem, dan begonnen zich de rottingsgassen te ontwikkelen; het lichaam, vooral de buik, zwol op en het kwam zeer langzaam, misschien nog geen halve centimeter per dag, naar de oppervlakte. Daar konden

maanden mee gemoeid zijn en nu werd het proces nog vertraagd door de lage wintertemperaturen . . .

Er waren vijf gemeente-werklieden en een politie-agent van de gemeente Schoten, deze laatste uitsluitend voor versiering naar mij al gauw duidelijk werd, want heel zijn bedrijvigheid bestond hierin, dat hij voortdurend maar tersluiks de heer Beuckelaer met verachtelijke blikken van top tot teen monsterde.

Er was een rocibootje en drie dreggen, reusachtige angels met elk vier armen. Een ervan werd meer in het midden van de vaart op en af gesleept door het bootje, de twee andere voortgetrokken langs de oevers. Dit alles over een lengte van ongeveer honderd meter.

Dat duurde zo drie uur en telkens werd het nog gehinderd door de nogal drukke scheepvaart. Drie uur kleumen en slenteren en verhalen over vroegere dregpartijen. Zo vertelde Beuckelaer, dat er hier eens door voorbijgangers een drijvend lijk was ontdekt, op het gebied van Wijnegem, maar vlak bij de gemeentegrens van Schoten. De politie-mannen van Wijnegem werden er op af gestuurd, zij porden het kadaver een meter of vijftig verder en telefoneerden naar hun collega's van Schoten, dat er voor hen een lijk gereed lag op Schotens gebied . . . Dat was dus het omgekeerde van vliegen-afvangerij.

Om kwart voor twaalf was er een stuk van bijna tweehonderd meter afgedregd. Het hing mij tot walgens toe de keel uit, ik was steenkoud en kreeg onbeleefde gedachten over die Maastrichtenaar met zijn aanstellerig kruisje. Maar het Friese stiefkoppen-bloed van Beuckelaer scheen te kruipen waar het niet gaan kon, want hij zei, dat hij het hele stuk nog eens zou overdoen, maar dan in de breedte. Bij deze methode

worden de dreggen telkens, meter voor meter, van beide oevers over en weer getrokken.

En juist toen hij dit gezegd had, klonk er geschreeuw uit het bootje. De drie mannen, die er in zaten, tuurden strak over de rand en de lijn werd voorzichtig ingehaald. „Jao, 't is clair!” riep er een.

Er was nog niets te zien; slechts een stuk van de dreg kwam boven het water uit. Het bootje werd langzaam naar de kant geroeid en ik tuimelde zo onbesuisd de steile helling af, dat ik bijna te water raakte. Nu zag ik een massa donker haar, die als een grote vlok wier op het water deinde. Een van de werklui trok zijn jas uit, stroopte zijn mouwen op en boog zich ver over de rand. Even later haalde hij een blote, blauw-witte arm op, die hij bij de pols vasthield. De dreg had het lijk vastgeklemd langs de rechterkant van de hals en onder de linkeroksel door. Het gezicht was nog niet te zien; de lange dikke haardos hing er voor. Uit het bootje werd een dik pak zeildoek aan wal gesmeten en door de werklui open gevouwen op het jaagpad.

Toen het lijk naar boven was gedragen en op het zeil gelegd, moest ik mij even vermannen. Het droeg alleen een kort broekje en een ceintuur met jarretelles, waarvan er drie losgescheurd waren uit de zeer gehavende nylonkousen. Het knoopje van de bustehouder was gesprongen en hij hing nog met één lus aan de schouder. Het was of heel de huid met een grove kwast en zeer onregelmatig was ingesmeerd met een glimmende blauwe verfstof. De buik was zeer opgezet en pulde griezelig over de elastiek van het broekje. Schoenen waren er niet. . .

Maar het werd nog veel erger, toen een der mannen op bevel van Beuckelaer het hoofdhaar ophief en naar achteren

legde, want nu bleek dat er eigenlijk geen gezicht meer onderzat. Het was als door een reusachtige, stompe bijl gespleten over de hele breedte en de kaak hing er los onder, in een gruwelijke, scheve grijns. De neus was totaal verpletterd en ook de rest van het gezicht had geen vorm meer, het was een verzameling van paarsblauwe bulten en kuiltjes. Een groot stuk van wang en bovenlip was weggerukt, zodat er een aantal tanden te zien was. . . Bij de eerste aanblik had ik mij al getroost met de gedachte, dat dit logge lichaam onmogelijk een mooie, jonge danseres kon zijn geweest, maar toen ik die gave, witte en vooral zo jeugdige tanden zag, dacht ik aan de later ontstane zwelling en begon weer te twijfelen. Beuckelaer zocht van dichtbij heel de huid af en dan liet hij het zeil langs weerskanten dichtslaan. Ik haalde diep adem: het was werkelijk een opluchting. Hij gaf zijn orders voor de bewaking aan de agent, die er nu wat teleurgesteld en verlegen uitzag, en ging met mij naar het café „Levenslust” om te telefoneren.

Onderweg vroeg ik: „Denkt u dat het moord is?”

„Vóór de sectie valt er niet veel van te zeggen, maar ik geloof het niet. Die grote beschadigingen komen tien tegen één van sloopschroeven; zij zuigen een zwevend lijk naar zich toe. Als een gezicht opzettelijk met een mes onkenbaar is gemaakt, moet het er anders uitzien, dunkt mij. . . Maar u denkt aan moord, omdat zij naakt is? Dan had de dader haar met dezelfde moeite wel helemaal kunnen uitkleden en was er geen enkel houvast meer geweest. U weet, dat negentig procent van de zelfmoorden worden gepleegd in een ogenblik van zinsverbijstering en het is al vaker voorgekomen, dat zo iemand zich eerst uitkleedt en zijn spullen netjes etaleert aan de kant. Waarschijnlijk is het de van jongsaf inge-

prente zuinigheid, die door alle hysterie heen nog nawerkt in die getroubleerde hersens."

„Maar dan zouden er hier in de buurt toch kleren moeten gevonden zijn?"

„Die zijn ook gevonden. En wat erger is: gestolen, dus we vinden ze niet zo gemakkelijk terug. Bij de Schotenbrug staat altijd een groep woonwagens en die trekken overal heen. Ook zonder dat zijn er trouwens dieven genoeg."

En maar steeds spraken we geen van beiden over Grete Müller.

„U hebt meer lijken gezien dan ik", zei ik tenslotte. „Geloof u dat zij het kan zijn?"

„Er valt nog niets van te zeggen. Zo te zien komt de lengte wel overeen. De kleur van het haar zien we pas, wanneer het droog zal zijn. Ze had het niet laten ontkleuren, wel laten ophalen met een donkerrood verfje om er wat gloed op te krijgen. Volgens de ouders en ook volgens Yvonne, die haar dikwijls genoeg naakt heeft gezien, bezit zij geen bijzondere kentekenen, ook geen moedervlekken. Daarom heb ik even gekeken, of dit lijk ze wel had, maar met al die kneuzingen en verkleuringen zie je dat niet zo gauw. Vingerafdrukken hebben we ook niet. We moeten geduld hebben; de oplossing is misschien zeer eenvoudig. Als dit lijk zwanger blijkt te zijn, weten we al zeker, dat het Grete Müller vast niet kan zijn, want op dit punt was Yvonne bij uitzondering zeer positief en vrouwen, die op dezelfde kamer slapen, kunnen zoiets toch van elkaar weten, niet? Alles bijeengenomen geloof ik het niet. Het komt me voor, dat dit lijk al veel langer in het water heeft gelegen, maar dat zullen de geleerden moeten uitmaken."

En daar is het bij gebleven. Ik had weinig eetlust, toen ik

thuis kwam en mijn vrouw heeft een paar keer gezegd, dat ik niet zo hoefde te snauwen. En al had ik er een fortuin mee kunnen verdienen, ik was toen niet in staat geweest dit alles op papier te gaan zetten. De volgende middag vertrok ik naar Wemmel.

Daarjuist heb ik nog eens opgebeld, maar de heer Beuckelaer was er weer niet.

Graag even bericht hoe laat U komt en aan welk station, dan kom ik U afhalen. En desgewenst kunt U bij ons overnachten. Ik zal het zeer prettig vinden alles nog eens grondig te kunnen bespreken.

Hartelijke groeten,

ROOTHAERT

Utrecht, 17 Januari 1952

Waarde Heer Roothaert,

Woensdag a.s. hoop ik aan Uw vriendelijke uitnodiging gevolg te geven en naar Antwerpen te reizen. Ik kom dan aan met de trein van kwart voor twaalf aan de Midden-statie en zal mij opstellen onder de klok met het gezicht, uiteraard, naar de Keizerlei. Dat gezicht vindt U afgebeeld op het hierbijgaande pas-fotootje; ik draag een donker-bruine winterjas zonder ceintuur. Mij dunkt, ik zal ook U wel herkennen.

Ik zou Uw vrouw liever niet de overlast van een logeerpartij willen aandoen: wanneer ik de laatste trein neem hebben we zeeën van tijd om te praten en ik heb dan toch al twee maaltijden bij U moeten gebruiken. Overigens zou ik het prettig vinden wanneer U en Uw vrouw mij wilden helpen mijn deviezen voor dit dagje op te maken onder een etentje in de stad; enfin, dat zien we wel.

Verder heb ik eigenlijk meer lust om te praten dan om te schrijven, sterker: ik ben bevangen door een soort escapisme, ik zou wèg willen uit al deze narigheid, ik zou haar eenvoudig willen ontkennen. Want als ik mij de feiten en wat mij te doen staat helder realiseer, voel ik mij ongeveer als Graham Greene's „Confidential agent”, de geheime agent, die geestelijk gestoord is door de narigheid die hij heeft meegemaakt en die dan ook volkomen ongeschikt is voor wat hem wordt opgedragen; alles wat hij, angstig en lusteloos, onderneemt, mislukt. Een navrante geschiedenis, die overigens in de thriller-lectuur van deze tijd niet op zichzelf staat, denkt u maar aan „Epitaph for a spy” van Eric Ambler of aan „Venetian bird” van Victor Canning, waarin de speurders evenmin de ouderwetse „he-men” zijn, maar op hun

beurt mensen die opgejaagd en bedreigd worden. Het schijnt wel dat iedereen elkaar achterna zit in deze tijd, niemand weet eigenlijk nog waarom. Of praat ik onzin? Maar hoe kan men dan anders in een onzinnige tijd?

Van escapisme gesproken, ik verheug me echt op dat tochtje naar Antwerpen, misschien – gespleten persoonlijkheden zijn we nu eenmaal – schiet er nog wel een enkel „silbernes Gespräch” op over. Want heeft U zich wel gerealiseerd hoe wij in literaire aangelegenheden langs elkaar heen geschreven hebben? Dat lag wel een beetje voor de hand, „het leven” – hè ja – verdrong de literatuur, maar ik, schamel auteur, heb altijd weer de neiging om in het leven de literatuur te betrekken, ik geloof dat ik ook eenmaal mijn sterfbed als een stukje literatuur zal zien. Oók een soort escapisme. U schreef over Marie Van Dessel-Poot's „Vissers varen uit”; ik ken dat boek niet, noch de schrijfster, maar ze heeft hier wel een goede naam, meen ik.

Over Uw „Verkeerde Weereldt” kan ik meepraten, direct na Vlimmen ben ik eraan begonnen. Ik kan niet zeggen dat ik het beter dan Vlimmen vind, maar ik kan me voorstellen dat U het hoger schat, het staat inderdaad op een ander niveau. Vlimmen is prima vanwege de technische kennis die er op zo'n natuurlijke en boeiende manier in verwerkt is en door de levendige karakteristiek van de hoofdfiguur. Maar naar mijn smaak is er te veel aandacht gewijd aan de geloofsproblematiek, die hier van te louter persoonlijk belang is. In „Die Verkeerde Weereldt” heeft U, wat dat betreft, meer afstand genomen, het boek is ruimer en daarmee artistieker. Het bezwaar van een te uitvoerige documentatie blijft daarbij van bijkomstig belang.

Over Uw ervaringen aan het Albert-kanaal zwijg ik maar

liever, ik kan me voorstellen dat U daarvan min of meer onderste-boven was. Toch, ik heb Uw beschrijving telkens weer moeten overlezen, heb ik daaruit de vage indruk gekregen dat het Grete niet geweest kan zijn. Waarom niet? Ik zou het moeilijk kunnen zeggen. Maar misschien wil ik het ook niet geloven.

Verder gaf U mij de tip, om eens een helderziende in de arm te nemen. Eerlijk gezegd, ik zie daarin weinig heil. U beschreef uit eigen ervaring een geval van telepathie, maar U gaf zelf toe, dat het bewuste medium alleen Uw gedachten kon raden. Het is inderdaad zo – dat heb ik al van heel wat mensen, die er verstand van hebben, gehoord – dat helderziendheid, afgezien van die gedachten-overbrenging, bij volwassenen nauwelijks of in het geheel niet voorkomt. De gevestigde lieden op dit gebied zijn stuk voor stuk kwakzalvers, ik zou me liever niet door zo'n zwendelaar op een dwaalspoor laten brengen; trouwens, ik geloof er eenvoudig niet in.

En nu, opdat U helemaal op de hoogte bent wanneer we elkaar ontmoeten, het verslag van een ervaring, die nogal beschemend is. Ik schreef U al, dat ik van plan was om in Den Haag het bureau van de B.V.D. te bezoeken. Nu, dat heb ik gisteren dan gedaan, of liever: getracht te doen. Ik begon met in het telefoonboek het adres op te zoeken, maar kon onder B.V.D. niets vinden. Ik keek onder Veiligheid, Dienst, Justitie, Departement – noem maar op, maar de B.V.D. bleek òf niet in Den Haag te zetelen, òf over geheime nummers te beschikken, wat me tenslotte ook vrij logisch voorkwam. Toch reisde ik naar Den Haag en wel via De Pauwhof, een rusthuis voor kunstenaars te Wassenaar, waar ik vaak gelogeed heb en waar veel kennissen van mij wo-

nen. Misschien, dacht ik, kan een van hen mij op streek helpen. Ik had vooral mijn hoop gevestigd op de typograaf Helmuth Beker, een geëmigreerd Duitser, die voor, tijdens en na de oorlog herhaaldelijk door de autoriteiten lastig gevallen was. Maar er was niemand, die iets van de B.V.D. wist behalve de naam, ook Beker niet. Wel was hij er vrij zeker van dat men zich wel eens met zijn post had bemoeid: het was heel vaak voorgekomen, dat brieven die hij naar het buitenland stuurde er drie weken of langer over deden om hun plaats van bestemming te bereiken. Een ander, en dat was dan de enige aanwijzing waarmee ik op pad moest gaan, had wel eens gehoord, dat er „zoiets” op de Lange Voorhout moest zijn.

In Den Haag monsterde ik dus alle nietszeggende voordeuren van de Lange Voorhout, maar ik kon er werkelijk niet toe komen om ergens aan te bellen en naar de zich noemende heer Egdom van de B.V.D. te vragen – om dan misschien heel misschien met een even vage aanwijzing verderop gestuurd te worden. Ik ben eigenlijk dood-verlegen in fantasie en doortastendheid vereisende situaties. . . . Wat kon ik verder doen? Ik had natuurlijk een heleboel kunnen doen, ik had doodgewoon, luk-raak, de eerste de beste voorbijganger naar het adres van de B.V.D. kunnen vragen. Ik had naar het bevolkingsregister kunnen gaan, naar de burgemeester, de brandweer – kortom, alles beter dan niets. Maar ik liep aan het eind van mijn mogelijkheden naar De Posthoorn, het echt Haegse kunstenaarscafé op de Korte Voorhout en bestelde een borrel. Toen ik hem voor mij had keek ik rond en het eerste wat ik zag was – het gezicht met de kleine, stekende oogjes, het kleine snorretje boven de dunne mond, de korte, grijzende kuif: Van Egdom.

Ha, zult U zeggen bij die curieuze toevalligheid, maar nee, ik heb de man niet gesproken. Hij zat aandachtig te luisteren in een kring van zes personen, mannen en vrouwen, die kennelijk „uit” waren en ik kon er werkelijk niet toe komen hem aan te spreken. Ik wachtte, ik wachtte eindeloos lang en tenslotte stond het hele gezelschap op – ik haastte me, af te rekenen, maar dat wilde niet zo gauw lukken, en toen het gebeurd was en ik naarbuiten snelde, zag ik nog juist een grote wagen vertrekken waarin het hele gezelschap had plaatsgenomen. Ongelukkiger en stommer kon het niet, maar dat is dat. Het nummer van de auto heb ik dan toch nog opgenomen: HX 6235, of ik het later nog zal kunnen gebruiken is natuurlijk de vraag.

Zojuist moest ik het schrijven van deze brief onderbreken omdat Treeseje Koning opbelde. Niets bijzonders overigens. Treeseje is en blijft flink, ze zit niet bij de pakken neer en blijft geloven in de spoedige terugkeer van Rem. Hoe ze zich houden zal wanneer daarop geen hoop meer bestaat, kan ik niet met zekerheid zeggen, maar ze is van het type dat tenslotte alles aanvaardt – niet zonder spijt, woede, verdriet, maar dan toch: aanvaardt – omdat ze „naarbuiten” leeft, omdat ze háár verdriet nooit het belangrijkste zal vinden, zich er nooit mee zal opsluiten. Ze is het tegendeel van de moeder-figuur uit die prachtige film „Veertien bange uren”, het verhaal van een jongen die met zelfmoordplannen uit het venster van de zoveelste verdieping van een New Yorkse wolkenkrabber klimt. Wanneer zijn moeder gehaald wordt om te helpen hem daarvan af te brengen, is het enige wat ze zeggen kan: „O jongen, dat kun je *mij* toch niet aandoen”. Nee, zo is Treeseje niet, ze zal zichzelf nooit het belangrijkste

vinden, ze zal dapper voortgaan, ook wanneer Rem niet terugkomt. En nu stapt ze iedere morgen naar het politiebureau, waar ze overigens, tot nu toe, niets nieuws omtrent Rem heeft vernomen.

Er schiet mij nog iets te binnen: ik zou namelijk tóch wel graag bij U willen logeren. De ochtend daarop kan ik dan over Turnhout naar Tilburg reizen en bij de bus-maatschappij en aan de grens informeren . . . U vertrouwt dat mij, met mijn domme gezicht misschien niet toe en U zult zeggen: de politie zal de mogelijkheden daar wel uitgebuit hebben. Maar met een straaltje hoop zeg ik toch: je kunt nooit weten. Nogmaals: tot Woensdag. Van harte

Uw,

JAAP ROMIJN

Deurne-Antwerpen, 24 Januari 1952

Beste Jaap,

Je hebt er weinig aan verspeeld, dat we de heer Beuckelaer niet te pakken konden krijgen. Er is niet veel veranderd.

Dadelijk na je vertrek ben ik dus naar het Paleis gegaan en bijna had ik hem nog gemist, want hij kwam met grote sprongen de trap af en had geen minuut te verliezen. Hij had de handen al zeer vol, naar je weet, en nu was er in de afgelopen nacht nog een roofmoord gepleegd op een oude vrouw, een *crapuleus* geval, noemde hij het. De aangewezen collega had griep en nu moest hij geheel onverwacht deze zaak er nog bij nemen. Het parket was al op weg naar het lijk, dus hij moest zich haasten. Gelukkig kon hij beschikken over een dienstauto en wilde ik een eindje meerijden in de richting van Hoboken?

„Zou dat aan de stand van de sterren liggen?“, vroeg hij, toen we waren ingestapt. „Het is om zo te zeggen een periodiek verschijnsel, dat in de loop van een of twee weken de spectaculaire misdaden elkaar op de hielen zitten, zodat je op drie plaatsen tegelijk zou moeten zijn. Even later is het dan weer voor maanden lang kalm en krijg je tijd om de kleinigheden af te werken.“

„Is in het dagelijks bedrijf van de Gerechtelijke Politie een verdwijning als die van Grete Müller een kleinigheid?“ vroeg ik.

Hij dacht even na en zei dan: „Ja en nee. De verdwijning van een meisje en dan nog onder zulke sinistere omstandigheden is voor ons natuurlijk om de dood geen kleinigheid. Maar zuiver juridisch bekeken, is er nog geen enkel strafbaar feit geconstateerd. We zijn nog niet verder dan de aangifte

van een verloren voorwerp, dat bovendien aan niemand toebehoort. Grete Müller is mondig en kan vrij over heel de wereld rondzwerven. Zij kan ook zelfmoord hebben gepleegd, verongelukt zijn, vermoord of van haar vrijheid zijn beroofd. En dat zullen we eerst kunnen nagaan, wanneer zij gevonden is. Voorlopig kan ik alleen maar zoeken en dan nog enkel in de provincie Antwerpen.”

„Zoeken?” zei ik. „Is het dan al uitgemaakt, dat het lijk uit het kanaal van iemand anders moet zijn?”

„Nee, we hebben nog altijd geen zekerheid. De doodsoorzaak is uitsluitend verdrinking en van zwangerschap valt er niets te bespeuren. We zijn nog steeds hoofdzakelijk aangewezen op Yvonne. Misschien spreekt zij de waarheid, maar heel haar houding heeft ons van stond af aan weinig vertrouwen ingeboezemd, zoals u weet. In ieder geval toont ze niet veel goede wil, ze is overdreven voorzichtig en trekt bij alles de schouders op. De kleur van de ogen komt wel wat overeen, ja, maar zij is er helemaal niet zeker van. De onderlip, die nog heel is, vindt zij veel te dik en de kin te rond, maar dat wil niet veel zeggen, nu alles zo opgezet en veranderd is. Zij twijfelt ook aan de vorm van de voortanden, maar het tandvlees is sterk gezwollen en daarmee komt heel het rijtje snijtanden haar vertekend en vreemd voor. Hetzelfde geldt voor de oren, die al even dik en misvormd zijn, en het haar. We hebben er toen al de anderen, die het meisje gekend hebben, bijgehaald en hun gewezen op al deze details. Het leek wel een verkiezing, waarvan de uitslag was, dat de stemmen ongeveer staakten. Wel is de meerderheid van oordeel, dat dit onmogelijk Grete Müller kan zijn geweest, maar niemand kan zeggen waarom... Het gebit is volkomen gaaf en uit Straatsburg hebben we bericht gekregen, dat

Grete nooit bij een tandarts is geweest, voor zover haar ouders weten, en ook nooit over haar tanden heeft geklaagd . . . En dan zag het er een ogenblik naar uit, dat we eindelijk houvast zouden krijgen. Grete had tot voor kort een solo-dans uitgevoerd, iets klassiekerigs, waarin zij optrad als Diana, in een kort, dun kleedje, met een verguld boogje en pijlenkokertje, nietwaar, èn op blote voeten. Voor die gelegenheid had zij ook de nagels van haar tenen rood gelakt, wat niet het geval was bij het lijk. Maar of de duivel ermee speelt: Yvonne kan er wéér niet op zweren, dat de tenen van Grete nog gekleurd waren toen zij vertrok, want op dat ogenblik had zij al sedert een paar dagen afgezien van dat blotevoetendansje. Het had geen succes, het was te voor-naam en te saai voor die omgeving en Zaterdagavond had zij het voor het laatst gedanst. Zondag had zij er iets van het wilde, acrobatische genre voor in de plaats gegeven. Maandag was de vrije dag en Dinsdag is zij verdwenen. Volgens Yvonne is het mogelijk, dat Grete intussen het vernis er weer afgehaald had, want al haar andere dansen werden nu geschoeid uitgevoerd. Zij heeft er niet op gelet, zij kan het niet zeggen . . . En zo ga je verder, ook met dat beetje ondergoed. Het meisje had een onberispelijk figuur en droeg inderdaad niet meer dan een rose, elastieken bandje met jarretelles. Voor haar dansen had zij wel allerlei fantastische vijgeblaadjes, maar buiten dienst bepaalde zij zich steeds tot heel eenvoudig en goedkoop ondergoed van witte kunstzij, alleen broekjes en bustehouders, een soort waarvan er miljoenen op de markt komen. Toch had zij geen twee dingen, die precies eender waren: het was alles wel witte kunstzij, maar de patronen, de ingeweven figuurtjes waren telkens wat anders. Er waren in totaal vijf bustehouders en acht broekjes en

bij al die verscheidenheid kan Yvonne die van het lijk niet ontkennen en niet bevestigen. Wel hebben we vastgesteld, dat de bustehouder van het lijk één maat groter is dan de exemplaren die we in de bagage gevonden hebben. En als steeds weet Yvonne geen uitsluitsel te geven. Mogelijk had Grete er de laatste tijd een gekocht, die wat ruimer en gemakkelijker zat; de andere waren misschien wat nauw geworden. Maar geen van de meisjes meent, dat zij de laatste tijd dikker zou zijn geworden, enkelen beweerden zelfs het tegendeel... Er was in ieder geval met geen woord op gezinspeeld en dat ligt voor de hand. Ook de beste vriendinnen vertellen elkaar niet graag, dat zij tot een grotere maat moeten overgaan... Als we nu de eindrekening opmaken, komt het mij voor, dat pro en contra elkaar vrijwel in evenwicht houden. Aan de ene kant hebben we de lichaamslengte, waarover weinig of geen tegenspraak bestaat, het ongeschonden gebit, het ondergoed en het ceintuurtje. Dat al die kleine overeenkomsten bijeen zich *toevallig* zouden voordoen op een en hetzelfde lijk, is natuurlijk niet goed aan te nemen en we zouden wel verplicht zijn om te zeggen: ja, zij is het. Maar dat alles wordt weer geneutraliseerd door de grotere maat van de bustehouder, door de vervelozige nagels van de tenen en door de verklaring van de wetsdokter, die geneigd is aan te nemen, dat het lijk langer in het water moet hebben gelegen, maar natuurlijk de mogelijkheid niet ontkent, dat het dateert van die bewuste Dinsdag. Zijn verslag krioelt van geleerde restricties en vormt op zichzelf een monument van wetenschappelijke vaagheid". „Kan het vernis van de tenen niet zijn losgeweekt?” vroeg ik. „Nee, want op de vingernagels zat nog kleur genoeg en dan weer juist het soort rood, dat de laatste tijd het meest in zwang is.”

„Zouden haar ouders—?” begon ik.

Hij onderbrak mij met een verschrikt gebaar. „Alstublieft niet! Afgezien van de akeligheid zou het immers tot niets dienen. Die mensen zouden natúúrlijk zeggen, dat het lijk niet in de verste verte op hun dochter lijkt, ze zouden niet anders kúnnen. En wat weten zij trouwens van het meisje? Het is daar in Straatsburg een normaal huishouden, waar de grote dochter niet naakt door het huis marcheert. De eigen moeder zou lang niet zo goed kunnen zeggen hoe Grete gebouwd en gevormd is, als Yvonne en de andere danseressen het kunnen. Die lui monsteren elkaar tot in de kleinste bijzonderheden en dan zonder genade.”

„Maar als het Grete niet is, wie is het dan wel?”

„Juist. Wat dat betreft hebben we keus uit een lijstje van vier jonge vrouwen van zeventien tot zes en twintig jaar, die sedert de afgelopen vier maanden vermist worden. En twee daarvan passen wel even goed bij dit lijk als Grete Müller. Signalementen zijn altijd zeer uitvoerig over de bovenkleding en die hebben we niet. Foto's helpen ons in dit geval ook niet veel. . . U ziet wel dat in de practijk alles niet zo plezierig van een leien dakje loopt als in een detective-roman. . . Daarbij komen er altijd nog enkelen waarvan de verdwijning niet eens wordt opgemerkt.”

„Allez”, zei ik op de ongelovige manier van een echte Antwerpenaar.

„Ja zeker! En naar een voorbeeld hoeven we niet ver te zoeken: neem maar een vrouw als Yvonne. Stel u voor dat zij morgen afscheid neemt van de Muscadin om in Parijs of zo te gaan werken. Als zij daar nooit aankomt, zal niemand haar gaan zoeken. Zij heeft aan deze kant van het IJzeren Gordijn niet één nabestaande, zelfs geen meer of minder

vaste minnaar, voor zover we kunnen nagaan. . . Jammer, dat die vrouw zo terughoudend is tegenover de politie, of tenminste: die indruk maakt zij zeer sterk. Misschien is het alleen maar de oude boerenvrees, dat al wat op papier komt en getekend moet worden niets dan gemene valstrikken zijn, waarin we haar op haar eigen woorden willen vangen. Zij is geboren in een dorp niet ver van de Russische grens, wie weet in wat voor achterlijk milieu, zij tekent tenminste haar naam als een kind, dat pas leert schrijven. En ze heeft het een en ander achter de rug! In negen en dertig is haar geboortestreek volgens afspraak met Hitler door de Russen ingepikt. Bij die troebelen is zij van haar familie losgeraakt en in haar eentje gaan vluchten, eerst voor de Russen, dan voor de Duitsers. Zonder geld en hoofdzakelijk te voet is zij helemaal van de Russische grens als een opgejaagd dier naar de vrije zône van Frankrijk getrokken. Hoe zij op dat tochtje aan de kost is gekomen en op welke manieren zij al die opeenvolgende grensbewakers heeft verschalkt of omgekocht, is een drama op zich zelf: zij was toen zeventien of achttien jaar! . . . Als het alleen maar overdreven angst van haar is, dat zij zich zo weerspannig voordoet, weten we tenminste hoe zij zo geworden is. Ik heb het geprobeerd met vriendelijkheid en overreding, ik heb me uitgeput in geruststellingen, maar zij vergeet geen seconde, dat ik van de politie ben, en ze vertrouwt me voor geen centiem. Ik geloof, dat zij al wat politie heet over één kam scheert met Gestapo, N.K.V. D. en dat soort. Nooit vertelt zij iets uit zichzelf; ik moet er alles uit trekken. Het was een ander danseresje, dat spontaan voor de dag kwam met het zeer belangrijke verhaaltje van het lak op de tenen, en toen ik Yvonne erover aansprak, was het weer: Ah oui! Dat was waar ook, daar had zij niet meer

aan gedacht . . . Ik zou iemand moeten vinden – niet van de politie – die kans ziet haar vertrouwen te winnen . . .”

Ik schrok een ogenblik, ik dacht dat hij mij op het oog had, maar hij liet er al gauw op volgen: „En dan liefst een vrouw”.

Hier waren we aan het eindpunt van lijn 12, die mij naar huis moest brengen.

Warm houden! dacht ik en vroeg of hij een avond een glas wijn wou komen drinken, zodra hij de gelegenheid had. Het was trouwens niet alleen berekening van me; ik vind hem wel een aardige kerel, zeker iemand met wie het de moeite waard is van gedachten te wisselen.

Hij ging er voor zijn doen nog al blijmoedig op in en aan zijn gezicht meende ik te zien, dat het niet enkel uit beleefdheid was. Zodra de grieplijder weer op de been was, zou hij telefoneren; op het ogenblik was het werkelijk onmogelijk en dat moest ik geloven. Door het openstaande portier vertelde hij nog gauw, dat een afschrift van het dossier aan de Veiligheid van de Staat was overgemaakt. En het klonk vrij sarcastisch toen hij zei, dat het raadsel nu wel in een omme-zientje zou zijn opgelost.

Nu hebben we dus weer wat om over te piekeren. Het belangrijkste item is wel het nagellak, dunkt me. Waarom zou Grete het weer zo gauw hebben afgewist? Omdat het toch niet meer gezien werd? Om dezelfde reden kon zij het even goed laten zitten. Klaarblijkelijk vond zij het wel chic en al werd het niet meer vertoond: alle mode-slavinnen, die ik er ooit over gesproken heb, beweerden met klem, dat zij zich niet uitsluitend mooi maken om gezien te worden, maar evenzeer voor hun eigen behaaglijkheid; het verhoogt hun gevoel van eigenwaarde. En dat is juist, geloof ik, ik merk

het steeds nog een beetje aan mijzelf, ofschoon ik er altijd veel te slordig bijloop, volgens Greetje. En eveneens volgens haar, houdt nagellak van iet of wat kwaliteit zich wel een dag of vijf-zes goed, zeker bij vrouwen, die geen handenarbeid verrichten. Wat de tenen betreft heeft zij geen ervaring, zij zal het aan haar kennissen vragen. Al met al mogen we toch wel aannemen, dat het vernis op de tenen van Grete Müller die fatale Dinsdag nog heel goed was. Heeft zij het dan weggepoetst, omdat zij die bloederige tenen afschuwelijk vond, en het alleen maar had gedaan omdat het van een danseres nu eenmaal verwacht werd? Dat is zeer onwaarschijnlijk, want zij liep altijd met even bloederige vinger-nagels, waarover De Sinclair ergens heeft gezegd, dat de dames er uit zien „alsof zij pas een varken hebben geslacht”. En jonge vrouwen vinden alles mooi wat op het moment mode is, al zitten ze dan later te gillen van afgrijzen over oude portretten en kiekjes.

Dan blijft er nog een flauw kansje, dat Grete werkelijk van plan was naar Straatsburg te gaan en tevoren nog gauw haar tenen reinigde om haar ouders niet te ergeren. Het een is al even weinig aanvaardbaar als het andere. Het telegram was verzonnen en mensen, die hun dochter danseres laten worden, zullen die rode tenen wel op de koop toe nemen, lijkt me. En de jonge dame stond te boek als bazig.

Nu geloof ik, dat ik stijfkoppig zit door te redeneren in de richting van het onbereikbare. Beuckelaer heeft gelijk: we moeten dit détail zien in verband met de andere gegevens en dan blijft het resultaat nul-repent... Je zou er kriebelig van worden, je zou die onbehulpzame Poolse eens ferm door elkaar willen schudden en brullen: „Waren sacré-hier-en-

daar die tenen nu rood of niet?!" Maar het arme schaap kan het misschien eerlijk niet zeggen, zij is tenslotte ook maar een „opgejaagd kiekeken”.

Waarschijnlijk is er nog geen nieuws over Melnik, met of zonder snor, anders had Beuckelaer het ondanks al zijn haast wel gezegd.

Ik ben benieuwd of je speurtocht langs de grens nog iets heeft opgeleverd.

Greetje en ik vonden het prettig je bij ons te hebben en we hopen, dat het niet de laatste keer zal zijn geweest. Maar dat heb je ongetwijfeld wel begrepen.

Hartelijke groeten van ons beiden,

Je

TON

Utrecht, 26 Januari 1952

Beste Ton,

Het reisje naar Antwerpen, waaraan ik de meest plezierige herinneringen bewaar – nogmaals dank voor alle vriendelijkheid en Greetje's uitsloverijen – het reisje naar Antwerpen, zeg ik, heeft geluk gebracht, want eindelijk is er nieuws van betekenis te vermelden. Ik heb een ongelooflijke vondst gedaan, waarop ik me moeilijk kan laten voorstaan omdat hij op stom toeval berust, maar in ieder geval: het *is* een vondst en het *is* een levensteken van Rem.

Antwerpen–Turnhout is wel een ontzettende reis: anderhalf uur in dat schokkende, tochtige trammetje, ik geef het je te doen – héb je het wel eens gedaan? Maar enfin, ik kwam dan in Turnhout, ging me eerst warm en sterk drinken in een etablissement op het Marktpllein, waar ik een filter nam, en liep dan naar de halte aan de overkant, waar ik de bus al had zien arriveren. De chauffeur stond geleund tegen de motor-kap en ik vroeg hem hoe laat hij naar Tilburg vertrok. „Over een kwartiertje”, antwoordde hij, ik kon nog wel een „toerke doen”.

„Nee”, zei ik, „ik had u iets willen vragen”. En nu kun je zien, dat het geluk met de dommen is. Ik vroeg of hij wist van dat geval van die Utrechtse dokter, wiens auto gevonden was langs de weg Tilburg–grens, twee weken geleden, en de man antwoordde prompt: „Welzeker, meneer, die auto heb ik zien staan, de politie heeft mij erover gevraagd.”

„Stond hij ver van de grens af?”

„Bent u soms ook van de politie?”

„Nee, ik ben een vriend van die dokter.”

„Wel, ver van de grens, nee, twee, drie kilometer van

Goirle." Je weet, ik had geen idee, wàt ik eigenlijk aan de grens uitvoeren zou, en jij zag er heel weinig heil in. Toen ik in de autobus stapte had ik nog steeds geen bepaald plan, maar ik kocht mijn kaartje-Tilburg en nam plaats in de buurt van de chauffeur; behalve ik zaten er nog zo'n drie, vier mensen in de bus.

Een goed kwartier later, bij de douane, dacht ik: zou ik hier uitstappen? maar ik bleef zitten en overwoog dat ik even-goed doorrijden kon naar de plek waar Rem's auto gestaan had, om dan terug te wandelen naar de grens.

Aan de chauffeur vroeg ik:

„Weet u nog, waar die auto precies stond?”

„O ja, meneer, op een tien, twintig meter juste. Ik ken die weg op een haar.”

„Zet me dan af waar het was, wilt u?”

„Dàt mag niet, meneer, nee, dat kan ik niet doen. Maar u kunt uitstappen bij de eerste halte nà die plek, nietwaar?”

„Kijk, meneer”, zei hij een ogenblik later, „ik weet haast zeker dat hij daar stond. Ja, ik herinner me nog, dat hij met z'n neus vlakbij zo'n paaltje stond.”

„Goed, stop dan maar bij de volgende halte.”

Voor ik uitstapte gaf ik hem de paar franken, die ik overgehouden had en ik liep de paar honderd meter terug naar het witte paaltje dat hij gewezen had. Het was wel een wonderlijk gevoel, te staan op de plek waar Rem voor het laatst in zijn eigen wagentje had gezeten. Wat zou er gesproken zijn op deze plek, dacht ik, wat had Rem gedacht en gezegd? Het was eenzaam daar, veel verkeer kwam er op dat moment niet voorbij, af en toe slechts een suizende auto, en de eerste huizen aan de Belgische kant waren zeker een halve kilometer van hier verwijderd.

In die eenzaamheid dacht ik zo sterk en zo uitsluitend aan Rem, dat het leek alsof mijn gedachten in staat zouden zijn hem in het volgende ogenblik in levende lijve naast mij in de wegberm te plaatsen. Ik zou niet verwonderd geweest zijn wanneer ik zijn stem had gehoord.

Maar die sensatie duurde slechts even. In het volgende ogenblik merkte ik hoe guur het was en ik huiverde. In de omgeving van het paaltje speurde ik naar sporen, die er natuurlijk niet waren. Ik daalde af naar de slootkant en liep langs het water een eindje voort, maar ik kwam al gauw tot het besef dat mijn zoeken geen zin had. Ik besloot terug te wandelen naar de grens en daar maar lukraak te informeren, nog steeds zonder een duidelijke voorstelling van wat ik zou moeten vragen en tot wie ik mij zou kunnen wenden.

En dan weer een wonderlijke toevalligheid. Een minuut of vijf had ik gelopen, toen ik stil bleef staan om mijn rug naar de wind te keren. Ijskoude wind veroorzaakt bij mij altijd pijn in het gedeelte van mijn schedel achter de oren; van tijd tot tijd moet ik dan met de handen mijn oren warmen.

Ik stond aan de linkerkant van de weg, staarde zonder te zien naar het slootwater dat door de wind tegen de stroom in werd opgerimpeld – en toen, plotseling, ontdekte ik het.

Nee, ik ontdekte het eigenlijk niet plotseling, het drong langzamerhand tot me door: *dat lijkt de agenda van Rem wel.*

Een klein, groen boekje lag in het gras, vlakbij de slootkant, eenzelfde boekje als ik Rem in de loop van het vorige jaar honderd maal uit zijn zak had zien halen. Ik pakte het op en het voelde week aan van vocht. Maar het binnenwerk was vrijwel droog en wat er in stond geschreven, was leesbaar voor wie het handschrift ontcijferen kon.

Het wás Rem's handschrift en voorin waren zelfs netjes zijn

personalia ingevuld. Je zult je afvragen, hoe dat spoor aan de politie is kunnen ontgaan.

Dat deed ik ook en van een zekere slordigheid is hier zeker sprake. Maar het boekje lag tenslotte een paar honderd meter van de plek die de buschauffeur mij had gewezen en aan de *overkant*, de linkerkant van de weg. Zover heeft het onderzoek zich misschien niet uitgestrekt. Bovendien is het best mogelijk, dat kinderen het bij de stopplaats hebben opgehaald en het later, misschien dagen later, weggegooid hebben. Hoe het zij, ik had bericht van Rem, want toen ik de agenda doorbladerde zag ik op willekeurige plaatsen, soms dwars door de oorspronkelijke notities heen, allerlei krabbels, gril- lig en onzeker als eerste kindertekeningen. Eerst dacht ik dat inderdaad kinderen in het boekje geschreven hadden, maar toen ik nauwkeuriger keek, zag ik dat 't het handschrift van een volwassene moest zijn: een boodschap van Rem mis- schien, die hij onder ongemakkelijke omstandigheden neer- geschreven kon hebben, toen hij in zijn auto ontvoerd werd. Door mijn agitatie en ook door de kou was ik niet in staat die boodschap te ontcijferen. Dat deed ik later in het café tegenover het Tilburgse station, want ik had hoegenaamd geen belangstelling meer voor de Belgische grens en was in de eerstvolgende bus naar het Noorden gestapt.

Hier volgt wat ik uit Rem's krabbels kon opmaken. De volgorde is die van het boekje, wat volgens mij niet wil zeg- gen, dat dit de volgorde van Rem's gedachtengang is: waar- schijnlijk heeft hij met één hand moeten schrijven en moe- ten bladeren, nu eens voor-, dan weer achteruit.

Ween - - - - - Wien
Rees
Kort zwart bla - - -
2 man
Richt Belg
Middel - - - - - donkerbr
- - - - - gewapend
Melnik

Wat volkómen onleesbaar was heb ik weggelaten, wat niet zeggen wil dat de zinnestjes die ik overnam voor zichzelf spreken. De boodschap blijft tamelijk duister en kan op allerlei manieren geïnterpreteerd worden. Ik maakte het volgende er uit op:

Rem is ontvoerd, schrijft hij, door twee gewapende mannen, van wie de ene klein en zwart van haar is en een blauwe jas (of hoed?) draagt, de ander middelmatig lang is en iets donkerbruins aan of op heeft. Ze reden richting België, wat we al wisten. Een van de mannen wordt door de ander aangesproken met de naam Melnik of wel, de naam van een derde, Melnik geheten is door hen genoemd. Ook Rees kan een naam zijn. Voorts hebben ze het gehad over Weenen of Wien, wat erop wijzen zou dat ze Duits spraken.

De signalementen zijn wel uiterst vaag, ik vroeg me direct af of de politie daaraan iets hebben zou. De middelmatig lange zou Melnik kunnen zijn, al lijkt die man mij te listig om zich in het bijzijn van een vijandige vreemde, al was hij dan in zijn macht, bij zijn naam te laten noemen; de twee moeten tamelijk sukkelachtig geweest zijn, of bijzonder zeker van zichzelf, om zo met namen te schermen: Melnik, Rees, Weenen. . . Maar voor ons zijn die namen wel uiterst

belangrijk, belangrijker dan zelfs Rem kon weten, want, anders dan jij en ik, had hij Melnik's naam nooit eerder gehoord. Rees is ook nieuw voor ons, maar Weenen, Weenen – waaraan doet jou dat denken? De Tsjech Melnik, vluchteling, emigrant, agent? En dan Weenen, het internationale Weenen . . .

In de trein naar Utrecht had mijn vreugde om het levens-teken van Rem al lang plaats gemaakt voor angst en paniek en in die stemming snelde ik direct na aankomst naar Reder, die ik nog juist aantrof op zijn bureau. Hij feliciteerde mij met mijn fantastische vondst – fantastisch, ja, omdat ik het de politie nu eens toevallig verbeterd had – hij beaamde mijn uitleg en zag het belang in van de vermelding van Melnik, van wie hij wist dat er informatie op hem waren genomen. Mijn gegevens, aldus gedeponneerd, kwamen in aanmerking, zei hij, om aan de B.V.D. doorgegeven te worden.

De dag daarop, Vrijdag dus, werkte ik 's morgens voor de krant, waar ik heel wat lange gezichten te zien kreeg om mijn twee dagen afwezigheid, en 's middags reisde ik opnieuw naar Den Haag, naar de B.V.D. Je weet hoeveel moeite ik al gedaan had om het adres van die instantie te pakken te krijgen; nu had ik het doodsimpel aan Reder gevraagd, die het mij even eenvoudig noemde: Lange Voorhout 17. In ieder geval: dat was een correspondentie-adres.

En weer zat het mij mee. Ik had gedacht: ik ga eenvoudig van twee tot zes voor de deur liggen, huist die Van Egdom op dat adres, dan zal hij er te eniger tijd uitkomen. Ik kan dat twee, drie dagen herhalen, ik kan ook eens gaan in de morgen-uren.

Maar na twee uur schilderen, waarin het huis door niet meer

dan twee personen bezocht was, verscheen kwiek en keurig op het bordesje de heer Van Egdome.

Best mogelijk, dat van de ontmoeting weer niets terecht gekomen zou zijn – je kent me nu wel zo'n beetje in mijn eigenschappen die zo helemaal niet des journalisten en nog minder des speurders zijn – wanneer Van Egdome niet op zo'n bijna verbluffende manier de kwaliteiten van de „spycatcher” had vertoond, waarover je het boek van Majoor Pinto eens moet lezen. Ik liep aarzelend op hem toe, maar hij scheen mijn bedoelingen al voorzien te hebben eer ik een voet had verzet. Hij kwam op mij af, lichtte zonder te blijven staan zijn hoed – ik had maar mee te hobbelen – en zei: „Meneer... Romijn?”

„Ja meneer, ik zou...”

„Ik heb U ontmoet in Utrecht, nietwaar? En zag ik U laatst niet in de Posthoorn?”

Wat kan iemand een autoriteit ontleen aan opmerkingsgave, een feilloos geheugen en zekerheid van optreden! Wanneer je die Van Egdome voor 't eerst ziet, en verder niets met hem te maken hebt, ben je geneigd te lachen. Dat kleine koppie, dat kaarsrechte hoedje en dat ouderwetse hoge boord... Maar ik voelde me zó klein, toen ik naast hem liep. „Meneer... Van Egdome, ik zou u graag even willen spreken.”

„Dat kan. Voelt u iets voor een haring?”

Ik dacht even: dat hoort zeker bij zijn methode, de mensen in verwarring brengen door zotte opmerkingen. Maar hij stevende inderdaad af op Saur, dat dure visrestaurant op de Korte Voorhout en toen we aan de bar stonden, werden door de kellner met het witte, goud-gegalonneerde jasje zonder vragen een haring op ijs en een borrel voor hem neergezet.

„Meneer hetzelfde?” vroeg de barkeeper.

Vier uur 's middags, een haring! Maar ik zei ja, alsof er niets aan de hand was, en slaagde erin, hem met veel toast en boter naar binnen te krijgen. Van Egdom at zwijgend, alsof we elkaar jaren kenden en alsof het volkomen vanzelfsprekend was dat we hier samen stonden. Toen hij voor ons beiden had afgerekend, zei hij: „Gaan we maar?”

En buiten zei hij: „We praten het rustigst op mijn bureau.” Na dat haring-incident maakten we dan ook rechtsomkeert naar Lange Voorhout 17. In het statige huis met zijn wijde marmere gang heerste de diepste stilte. Van Egdom had zelf met een sleutel de voordeur geopend en terwijl hij mij voorging naar een vertrek aan de achterzijde, kwamen we niemand tegen. Het vertrek zelf, hoog en smal, maakte eveneens een indruk van volkomen leegte, al stonden er dan een groot bureau met leeggeruimd blad, een fauteuil en een klein rond tafeltje, alles van kleurloos eikenhout. De wanden waren blijkbaar pas nieuw behangen, effen en bijna wit; er hing geen enkel schilderij tegen, zelfs geen kalender. De enige wandversiering vormden een paar liefdadigheidsspeldjes, gestoken in het behang boven de monumentale, zwart-witte schoorsteen. Door het ene, brede en hoge raam was een tuin te zien, zo uitgestrekt, met zulk hoog geboomte en zulke wijde gazons als je achter stadshuizen maar zelden zult aantreffen; de tuin liep blijkbaar door achter andere huizen in dezelfde rij; er was geen eind aan te zien.

Ik wijd zo lang uit over dat huis, eenvoudig omdat het een heel sterke indruk op mij maakte, die moeilijk te omschrijven is. Een huis, vol menselijke historie, volkomen ontdáán van persoonlijkheid en traditie. Leegte, doelloze leegte, die mij opeens symbolisch leek voor datgene waarmee we ons bezig-

houden, voor het hele geval-Rem. Laatst, in Antwerpen, heb je me vriendelijk verweten, dat ik te veel en te romantisch filosofer, je hebt gezegd dat ik maar liever systematisch feiten verzamelen moet. Misschien is dat wel zo, maar intuïtie is toch óók iets, je kunt haar wantrouwen, maar ze kan je soms toch ook helpen. Rem's agenda bijvoorbeeld, is het toeval dat ik beslist naar de grens wilde?

Overigens, wat die agenda betreft – toen ik daar tegenover Van Egdom in dat steriele spookhuis zat, verging mij eigenlijk de vreugde over mijn vondst. Het was de sfeer, begrijp je? de sfeer van de B.V.D. en de hele sfeer om Rem's verdwijning heen. Ik was er op dat moment weer bijna zeker van dat Rem en Grete in een voor ons onbereikbaar niets waren verdwenen.

Maar kom: feiten. Van Egdom gedroeg zich wel heel anders dan toen in Utrecht, vriendelijk niet, dat kan ik niet zeggen, maar dat kille en snijdende had hij toch ook niet. Hij liet mij beginnen, hij zei: „En, meneer Romijn?”

Ik begon met het verhaal van de agenda, maar hij zei al gauw beamend „Hm-hm” en ik begreep dat het geen nieuws voor hem was; de politie had klaarblijkelijk snel gewerkt. Hij maakte een la van zijn bureau open, diepte er iets uit op en legde, terwijl ik voor het eerst een schaduw van een lachje op zijn gezicht zag, het groene boekje op tafel.

„O”, zei ik, „dus u weet alles al, u weet wat ik weet. Maar misschien mag ik dan vragen of u ook méér weet. Is het u bijvoorbeeld bekend wie de heer Koning ontvoerd heeft, waarheen en waarom...”

„Née”, zei hij fel. „Dat zou ik u niet kunnen zeggen. Was dat bekend, dan zou de politie dat immers gepubliceerd hebben?”

Hij overtuigde me op dat moment, maar achteraf dacht ik: jawel, maar de politie weet niet alles wat de heer Van Egdom weet.

Maar ik had Van Egdom nu eenmaal bereikt en wilde me niet onmiddellijk laten afschepen. Ik vroeg:

„Kunt u mij dan misschien vertellen waarom u de heer Koning destijds verhoord hebt?”

Met die dunne, kleine mond, die hij nauwelijks opent wanneer hij spreekt en waaruit een schrill, geknepen geluid komt, zei hij:

„Vraagt u niet naar de bekende weg?”

„Hoe bedoelt u?”

„De heer Koning had immers een pakje over de grens gesmokkeld?”

„Nu ja, hij wist niet eens wat er in zat.”

„Zal ik u dat dan eens vertellen?”

Met dat verhaal van jou over de vulpennen van Melnik in m'n hoofd, gooide ik er heel stom en vóór ik het goed wist uit:

„Ballpoint-pennen?”

Ik had zijn kleine oogjes nog nooit zo groot gezien als op dat moment, de electronische marionet werd plotseling een soort mens en ik zag hem denken: „hoe weet jij dat?” Maar alweer koel als steeds, zei hij:

„Ja, een doosje met tien ballpoint-pennen.”

Na dat A moest Van Egdom wel B zeggen en dit is wat ik te weten gekomen ben: Het pakje is door de B.V.D. zelf bij de kiosk afgeleverd en wel in ruil voor „een ander pakje”, waar over Van Egdom zich verder niet uitliet, maar waarvan je wel begrijpen kunt dat het voor de B.V.D. van betekenis was. En waarvan ze — je moet de listigheid van die lieden

dan toch wel bewonderen — in staat waren geweest het spoor te volgen tot en met die kiosk.

Pakje nummer één werd dus onderschept, nummer twee werd een val, opgesteld voor de schakel tussen de afzender hier en de ontvanger in Antwerpen.

Door op te treden als die schakel maakte Rem zich vanzelf verdacht, maar de B.V.D. had al gauw door, dat hij een doodonschuldige veearts was, die inderdáád niet wist wat er in het originele pakje had moeten zitten en die verder dan ook met rust werd gelaten.

Maar niet met rust gelaten werd — dit zijn conclusies die ik trek, niet Van Egdom — door de lieden, die met het eerste pakje misdadige of anderszins gevaarlijke bedoelingen hadden. Die kregen door Rem's en Grete's toedoen een doosje met vulpennen in handen — vulpennen, als ironie zullen ze dat beschouwd hebben, Melnik deed zich immers voor als vertegenwoordiger van een ballpoint-firma — en nu werden Rem en Grete in hun ogen verdacht. Grete en Rem stonden, volgens hen, in verbinding met hun tegenspelers en ze moesten aan de tand gevoeld worden: ze werden ontvoerd. Misschien zullen ze ook in de ogen van Melnik c.s. onschuldig blijken te zijn, maar wat zullen ze voordien te lijden hebben of gehad hebben, en dan nog: *zien we hen ooit terug?* Ik schotelde Van Egdom mijn theorie voor, maar hij verwees maar steeds, laconiek, naar de politie: ik moest maar vertrouwen hebben. Jawel. Overigens, dat is duidelijk, hij heeft weer belangstelling voor de zaak opgevat, het boekje met de naam Melnik is voor hem van betekenis. En zijn mededeling wat betreft het pakje is wel zeer verhelderend geweest, zij het dan niet bemoedigend.

We vertrokken samen en hij zei practisch geen woord meer.

Bij De Posthoorn lichtte hij zijn hoed en ik liep door naar de tram.

Maar ik stop nu, al zit ik nog vol over die nieuwe gezichtspunten. Groeten, ook aan Greetje,

Je

JAAP

Deurne-Antwerpen, 27 Januari 1952

Beste Jaap,

Schooljongens hebben in een heldere sloot niet ver van ons huis een doodshoofd zien liggen en zijn het heel gewichtig aan de Deurnse politie gaan vertellen. Met het gevolg dat Beuckelaer hier al vóór elven op de stoep stond, hoofdschuddend en zuchtend. Ook dat nog! Want op zo'n bruine, halfvergane schedel, die generaties lang diverse studentenkamers heeft opgevrolijkt, wordt de Gerechtelijke Politie in volle ernst uitgestuurd. . .

Niet zonder moeite kon ik hem enkele minuten lijmen met een kop koffie en een sigaret. Ja, er was nieuws in zoverre, dat het opgeviste lijk ons geen stap verder had gebracht in de zaak Grete Müller, maar dat was op zichzelf een vooruitgang. Had hij niets gedaan en kalm afgewacht, dan had de puzzle zich even goed van zelf opgelost. Het is nu volledig en overtuigend bewezen, dat we hier te doen hebben met de droevige resten van een zekere Adèle Durnal, afkomstig van een dorpje in de streek van Charleroi, waarvan ik de naam niet meer weet.

Volgens de stukken moet zij een zeer moeilijk kind zijn geweest, een van die beroerde grensgevallen, die te licht zijn voor het gesticht, maar ondraaglijk voor de naaste omgeving. In Juni van het vorig jaar, kort na haar 21ste verjaardag, is zij er thuis met grote ruzie uitgetrokken om als dienstmeisje te gaan werken in Namen. Als minderjarige was zij al twee keer kwaad weggelopen en door de gendarmerie teruggebracht. Na anderhalve maand en na veel ongenoe-gen is zij in Namen ontslagen en naar Luik gegaan, waar zij al gauw weer een betrekking vond, wat helemaal niet moei-

lijk is voor zo iets zeldzaams als een inwonende dienstbode – er wordt hier 1500 tot 2000 frank in de maand geboden. Zij had het niet nodig gevonden haar ouders kennis te geven van haar nieuw adres, maar dat had men ook nauwelijks verwacht. Bij haar vertrek had zij immers gezworen, dat zij nooit ofte nimmer nog iets met haar ontaarde familie te doen wilde hebben, en aan haar koppigheid was men thuis wel gewend. De ouders zijn brave, maar zeer primaire mensen, die weinig of geen verschil kunnen zien tussen een ziekelijke afwijking en opzettelijke boosaardigheid, ook zij waren kwaad en bakkig en lieten haar ongemoeid. . . . Zo kon het gebeuren, dat zij eerst voor een paar weken gewaar werden, dat hun dochter al maandenlang zoek was.

In Luik was het al niet beter gegaan. Begin September was zij in allerijl aan de deur gezet, wat eerst gelukte, nadat men met de politie had bedreigd. In een aanval van woede had zij een der kinderen, een kleuter van vier jaar, zo brutaal mishandeld, dat de dokter er aan te pas moest komen. Tevoren had zij al enkele rare grillen vertoond. Zonder enige aanleiding kon het gebeuren, dat zij, stug doorwerkend, een hele poos aan niemand antwoord wilde geven, en eens heeft zij zich twee dagen lang in haar kamertje opgesloten, zonder iets te willen eten en voor geen rede vatbaar.

Van Luik tot het Albertkanaal onder Schoten ontbreekt ieder spoor. Volgens haar laatste werkgevers moet zij bij haar vertrek minstens 1600 frank bij zich hebben gehad. Om alle last en schandaal te vermijden hadden zij haar het volle salaris over de lopende maand uitbetaald, op voorwaarde dat zij onmiddellijk heenging. Waarschijnlijk heeft zij van dit geld enkele dagen in Brussel geleefd als een dame met gelakte nagels. Welke duistere impulsen haar in het Antwerpse

hebben gebracht – een totaal vreemd land voor een Waalse dorplinge – zal wel een eeuwig raadsel blijven.

Er is geen twijfel mogelijk; het bewijs kwam dadelijk te voorschijn, toen een deel van het hoofdhaar werd weggeknipt: een vrij groot litteken in V-vorm op het achterhoofd, hoog aan de rechterkant. Als kind van 12 jaar heeft zij een ernstige val gedaan, waarbij ze een zware hersenschudding opliep en een grove lapwond, die gehecht moest worden. De dorpsgeneesheer, waarschijnlijk de enige die haar begreep, heeft er een uitvoerig attest over geschreven, waaruit blijkt dat hij wel met haar te doen had. . .

Dus een stukje helse verdoemenis, dat gelukkig voorbij is, of, als je wilt, een vulgair staaltje Gemengd Nieuws, waar we bij ongeluk even tegenaan gebotst zijn, als was het een willekeurige voorbijganger in een drukke straat. Dan zeggen we automatisch: Pardon! en gaan onswaars met onze eigen zorgen en liefhebberijtjes. . .

Toen Beuckelaer aanbelde, stond ik gereed naar de stad te gaan om een paar tentoonstellingen te zien. Hij heeft me dus meegenomen in zijn politiewagen en weer losgelaten op de boulevard. In de stadszaal op de Eierenmarkt was een surrealist aan het woord en tegenover deze heren voel ik me altijd nogal veilig. Je weet tenminste zeker, dat je niet bij de neus genomen wordt door een schreeuwlelijk, die niet eens het simpele ambacht verstaat. Veel aangrijpends heb ik wel niet gezien, maar wellicht was ik er ook niet met heel mijn hoofd bij.

Van de Eierenmarkt is het maar een kleine wandeling naar de Leytensplaats en zonder dat ik het mezelf helemaal wilde toegeven was ik op weg naar onze Muscadin, al mediterend

over de geniepige, kleine toevalligheden, waarvan een mensenleven kan afhangen.

Wat ziet zo'n tent er goor en armzalig uit bij daglicht. 's Nachts lijkt het heel wat met die verborgen aquariumverlichting van de vitrines en de ingang.

Ik bleef staan om naar de portretten te kijken, alle dezelfde machinale tandpasta-lachjes. De blonde Yvonne trok sterk de aandacht tussen al die donkere typetjes, temeer omdat zij de enige was die niet lachte. Haar pose was een mislukte poging in de richting van het kwijnende, het hulpbehoevende, iets onmogelijks bij haar stoer en gezond uitzicht. Het was onbeholpen en belachelijk, maar de aanstellerij lag er zo dik op, dat het eigenlijk weer naïef werd. Een actrice is zij zeer zeker niet. De foto deed mij denken aan Greetje: als ze maar simpel aan een ongewenste moet zeggen, dat mijnheer niet thuis is, kan iedereen op vijftig meter afstand al zien hoe geméén ze staat te liegen. . . In de andere vitrine had Yvonne voor de verandering wel de hardste grijns van allemaal, uitdagend en vurig en al even onecht. Maar wat zij naar mijn gevoel op geen van beide foto's had weg kunnen grimassen, was een zekere goedmoedigheid. Ik weet, dat het weinig overtuigend klinkt, na al wat we gehoord hebben over haar lijdelijk verzet tegen de pogingen van de politie om haar vriendin op te sporen, maar ik kon mij aan deze indruk niet onttrekken.

Juist toen ik verder wou gaan, ging het kleine zijdeurtje open en wat ik helemaal niet verwacht had op dit voor zulke nachtpitten zo vroege uur: Yvonne in levende lijve en in gezelschap van een wat oudere vrouw, die nogal riant in de verf zat en die ik hield voor de levensgezellin van de patron, want zij had iets gebiedends, iets van meerderheid in haar

houding. Zij gingen de andere kant uit, zodat zij me niet passeerden en zij keken ook niet naar mij om. Ik besloot hen te volgen, ofschoon ik stellig verwachtte dat de jacht van korte duur zou zijn en niet verder zou reiken dan Yvonne's logement, dat hier vlakbij moest liggen – zij zou nu eindelijk wel naar bed verlangen. Op de hoek van een straat ging het tweetal uiteen en de manieren van de Poolse waren duidelijk die van een ondergeschikte; zij lachte vleierend en maakte zelfs een lichte buiging voor de favoriete van de baas.

Ik begon de afstand naar het hotelletje wat lang te vinden, tot ik bedacht, dat het Dinsdag was en de dames dus gisteren hun vrije dag hadden genoten. Nu wist ik ook, dat zij eenvoudig op wandel was, in de richting van de Meir, en nu kwam er wat meer spanning in. Het is nogal sensationeel, weet je, ongemerkt een vrouw te volgen; een oeroud mannelijk instinct schijnt in je wakker te worden. Yvonne van haar kant was zo te zien allerminst „op jacht”. Haar gang en houding waren bescheiden genoeg; zij was rustig gekleed en het enige opmerkelijke aan haar was, dat haar lang, blond haar van achteren was samengesnoerd tot zo'n existentialistische paardenstaart, maar dat is hier al lang geen nieuwtje meer. Zij werd dan ook door niet veel mannen aangegaapt. Zo gingen we de Meir af en de Keyserlei op. Zij keek slechts vluchtig en zijdelings naar de uitstallingen, zij bleef nergens staan en toch was haar ongehaaste gang volkomen doeleloos. Dat bleek dan ook, toen zij na een lichte aarzeling binnentapte in de glazen uitbouw van een café. Om het heel mooi te maken stak ik de lei over, liep haar een eind voorbij en ging weer naar de overkant, zodat ik tenslotte kwam aanslenteren uit de tegenovergestelde richting, de kant van de Middenstatie. Ze had plaats genomen aan een tafeltje in de

voorste rij en in een hoek, dus zeer in het zicht. Was zij van plan een beetje te gaan hengelen? Dan zou het gemakkelijk zijn voeling met haar te krijgen. Voorlopig was het nog een pikant ogenblik; de kans bestond, dat ze mij zou herkennen; ik was ongeveer eender gekleed als op die avond in Muscadin. Maar bij mijn komst keek zij niet op; de kellner bracht haar juist een flesje tonic, dat zij onmiddellijk betaalde. Het tafeltje naast haar was het enige in de voorste rij, dat nog vrij was, dus ik kwam onschuldig genoeg naast haar zitten, zij het dan met één lege stoel tussen ons. Ik deed meteen mijn bestelling en hield haar schuin in het oog, uitkijkend naar enig teken van herkenning. Zij scheen niets te horen en niets te zien. . .

Daar zat ik dus en wat nu?

Ik herinnerde mij maar al te wel, dat ik ondanks alles even heb moeten lachen om je voorlaatste brief, toen ik las van je dwaaltocht langs de ambtelijke voordeuren van de Lange Voorhout en je mislukte ontmoeting met Van Egdome. Het deed mij denken aan „Kaas” van Willem Elsschot. En je hebt altijd goed lachen, zolang je niet in dezelfde situatie verkeert. Voor mijn straf zat ik nu te wachten, te wachten tot zij me tenminste even zou aankijken en intussen verzamelde ik al mijn moed om haar dan een vrolijk knipoogje te geven en de weerslag af te wachten. Ik ben, al zeg ik het zelf, nooit een brave jongen geweest – integendeel – maar in de grond ben ik doodschuchter tegenover ontoeschietelijke vrouwen. Ontoeschietelijk, zul je zeggen, een entraineuse in een nachtbar! Maar juist deze vrouwen, die om den brode steeds ma-moerkens moeten maken voor iedere pummel die zij onderschot krijgen, willen buiten dienst aan zichzelf toebehoren, zich schadeloos stellen en al wat man is lekker laten stikken.

Dat stel ik mij tenminste zo voor en Yvonne was er een levend bewijs van. Met half neergeslagen ogen staarde zij over de lage onderkant van de vitrine naar de voeten van de voorbijgangers, zonder iets te zien, want haar blik volgde geen enkele gestalte en de gezichten zag zij niet eens. Ontoegankelijk? Zij was alleen op de wereld.

Er passeerde een reclamewagen voor een flutfilm, wel een verdieping hoog, met reuzenprenten in bulderende kleuren, en ik durf zweren dat zij er niet naar gekeken heeft. Ik kon ook niet aannemen, dat dit half-analphabete boerenmeisje uit -heet het daar niet Wolhynië? - zich geheel verloren had in stormachtig gepeins over haar bewogen verleden of haar duistere toekomst. Zij deed mij eerder denken aan een mooi, blank koebeest, dat juist klaar is met herkauwen en zich nu roerloos laat stoven in de voorjaarszon. Aan heel haar houding was te zien, dat zij gedachtenloos zat te genieten van een louter lijfelijk welbehagen en opeens was ik er haast zeker van, dat zij het leven goed vindt, zich rijk voelt en ook niet weinig trots, nu zij het op eigen kracht zo ver heeft gebracht, dat zij kan leven als een soort dame in plaats van zich daarginds in alle weer en wind te moeten kromwerken op het land. Ik geloof nu ook, dat Beuckelaer gelijk heeft wanneer hij aanneemt, dat haar weerspanningheid is te wijten aan overdreven angst voor de politie, een felle maar oppervlakkige angst, die als bij een kind weer snel afebt, zodra hij haar laat gaan.

Met dat al begon het zweet mij uit te breken. Ik zat daar al een kwartier en zij had mij nog steeds geen blik waard geacht. Zou ik haar op mijn beurt te lijf gaan met hetzelfde versleten foefje? Er stonden gelukkig geen lucifers op tafel. Aan mijn andere kant zaten twee overvoede dames druk te

babbelen over kwalen en dokters. Hun kon ik kwalijk vuur vragen, maar ook Yvonne rookte niet. Ik wachtte nog op de mogelijkheid, dat zij een sigaret uit haar tas zou halen; dat zou het geschikte ogenblik zijn. Om het vlot te doen verlopen tastte ik op voorhand al eens naar mijn pakje Saint Michel en schrok, toen bij deze beweging de lucifers zo ooverdovend begonnen te ratelen in mijn zak. Het werd belachelijk; ik stelde mijzelf een termijn: als de volgende wagen van lijn 12 voorbijkwam, zou ik het doen . . .

Goed, als zij geen vuur had, zou ik de garçon te hulp roepen en waren we even ver, met dit verschil dat ik tenminste een poging had gedaan. Gaf ze mij inderdaad een vlammetje, wat dan? „Bien aimable, merci beaucoup. Tiens, madame, neem mij niet kwalijk, ik geloof dat ik u ken. U is toch artieste, nietwaar?”

Artiest is een plezierig, wijd woord, het omvat zowel Nobelprijzen als buiksprekers.

Het volgend ogenblik was het niet meer nodig. Dat onuitstaanbaar, vriendelijk individu, voor wie ik altijd een zijstraat insla, als ik hem ver genoeg zie aankomen, had mij gezien, kwam binnen met een glundere zwaai van de deur, sloeg mij zo ècht joviaal op de schouder en plofte naast mij neer. Dit is een exemplaar, dat recht uit de film „Casse-pieds” van Noël-Noël komt gestapt. Zodra hij begint te praten, en dat doet hij zonder ademhalen, loopt mijn hoofd leeg. Mijn schedel wordt een glazen kom, waarin zijn opgewekte stem rondgalmt en incenvloeit tot een hol gezoom. En al dadelijk verlamt hij me zo, dat ik nauwelijks in staat ben een voorwendsel te bedenken om er zo gauw mogelijk van door te gaan.

Over artiesten gesproken, hij is wat volgens Leo Ott een

„artiestenluis” wordt genoemd. Hij loopt alle culturele bijeenkomsten plat en weet zich daar met een overrompelende bonhomie op te dringen aan ieder, die hij de moeite waard vindt. Eerst hangt hij een tijdje de verfijnde estheet uit met behulp van een duizelingwekkende reeks fraaie, gestolen formules. Daarna overstelpt hij zijn prooi met de banaalste bagijnenpraat. Hij weet precies welke dichteres, schilderes of actrice „het houdt” met welke criticus, hoeveel borreltjes Willem Putman drinkt, hoeveel miljoenen Opsomer, bij wie hij kind aan huis is, het afgelopen jaar zo maar met schilderen heeft verdiend, wat Gerard – dat is zijn intieme vriend Walschap – over het laatste boek van Marnix Gijsen heeft gezegd, enzovoort. Spreek je de anderen er over, dan blijft er niets van overeind en „Gerard” zal vragen: „Wat is dat eigenlijk voor een trekzaag? wat doet hij? heeft hij ooit wat gepubliceerd?”

Ongetwijfeld zul je het verschijnsel kennen; ook in Utrecht zullen wel een of meer artiestenluizen rondlopen.

Toen ik me eindelijk kon bevrijden, had ik al die tijd Yvonne totaal vergeten, evenals trouwens de rest van het universum. Toch vond ik, dat ik niet helemaal platzak thuiskwam. Nieuwe gegevens heb ik niet opgedaan, maar wel een vrij vaste overtuiging. Ik kan me nu met de beste wil niet meer wijsmaken, dat zij op enigerlei manier de hand heeft gehad in de verdwijning van Grete Müller, of dat zij uit kwaad opzet belangrijke aanwijzingen zou achterhouden. Haar overdreven vrees voor de politie lijkt mij eerder een bewijs van argeloosheid. Was zij inderdaad genoeg reptiel om haar beste vriendin te verraden en te verkopen, dan zou zij ook sluw genoeg zijn om niet zo’n slechte indruk te maken op de politie. Uit heel haar wezen en zelfs uit haar onbe-

holpen foto's spreekt een boerengemoedelijkheid, die alles overstemt. En van dat avondje in Muscadin zul je je herinneren, dat Grete, die toch geen onnozel doetje was, haar een schat noemde.

Ik hoop dat er gauw een oplossing komt en ik weer normaal kan doorwerken.

Hartelijke groeten, ook van Greetje,

Je

TON

Deurne-Antwerpen, 2 Februari 1952

Beste Jaap,

Juist toen ik mijn vorige brief ging posten, kwam ik onze facteur tegen, die mij je laatste zending overhandigde. Ik heb je relaas nog op straat verslonden, ondanks de wilde warrelling van je vele bladen in de wind.

Dan heb ik onverwijld Beuckelaer opgebeld, maar hij was niet aanwezig. Zijn adjudant, of wat het zijn mag – we zijn langs de telefoon al oude bekenden geworden – was weetgierig genoeg en ik heb hem een korte samenvatting van je nieuws gedictieerd. Het was een heel werk hem de notities van Koning voor te spellen.

Nu zijn we natuurlijk geneigd een soort causaal verband te leggen tussen je dwangidee om voor speurhond te gaan spelen aan de grens en de wonderlijke vondst van het kalender-tje. Het komt herhaaldelijk voor, dat mensen eenvoudig bezeten zijn van een futiel uitzienend plan en dan een ongedroomd succes hebben. En ze zeggen: „Zie je wel? Ik heb het *gevoeld!*”

Dan spreken we van Intuïtie, van Voorgevoel of van Inwendige Stem en de eerste ogenblikken geloven we bijna, dat er toch wel iets van die aard moet bestaan. Tot we weer denken aan de ontelbare gevallen, dat zo'n obsessie niets oplevert en er wijselijk over gezwegen wordt.

Hoe dan ook, alleen het resultaat is van belang en het is een flinke stap voorwaarts. We weten nu wat het gegoochel met dat ongelukkige pakje te betekenen had en ook, dat Koning met geweld ontvoerd is, hetgeen ten aanzien van Grete Müller nog steeds niet bewezen is. De plaats waar je het boekje vond, doet veronderstellen, dat hij kans heeft gezien

het ongemerkt weg te gooien, terwijl hij van zijn wagen op de een of andere manier over de grens werd geleid. . .

Waarheen? Als het mij te doen stond, zou ik het wel weten. In en rond Brussel staan al die prachtige ambassade-gebouwen: exterritoriaal gebied! Je ziet het haast voor je ogen gebeuren; het gaat zo rustig, zo zeker, het lijkt wel een film, een nachtopname onder een geraffineerd regisseur. De dure auto met de CD-plaat rijdt langzaam de grote koetspoort binnen. De wachtkloppende politie-agent, die er alleen staat om te zorgen dat deze kostbare heren niet worden lastig gevallen, salueert beleefd onder de lantaarn. Dan gaan de zware deuren zonder de minste overijling dicht; de portier knikt nog eens vriendelijk naar de agent en Koning is even onbereikbaar als zat hij in Praag of in Moskou. . .

We kunnen slechts hopen, dat Melnik niet zo onbereikbaar zal zijn, en nu zijn naam op zo'n dramatische manier weer is opgedoken, zal de Interpol wel extra haar best doen dat heerschappij te vinden. Voor de B.V.D. is hij immers oneindig veel belangrijker dan Koning, over wie de heer Van Egdom zich dan ook volstrekt niet wenst op te winden. De kille zelfgenoegzaamheid van dat pedante mannetje spreekt voor zichzelf. Hij komt me voor als een van die uitstekende ambtenaren, die het geen lor kan schelen hoeveel puinhopen zich langs hun weg opstapelen, zolang hun winkeltje maar loopt en hun goede beurten de salarissen, kosten en kubieke meters van zo'n leeg paleisje aan de Voorhout maar rechtvaardigen op de begroting. Koning heeft hij zo te zien allang afgeschreven en naar het schijnt is hij nog steeds spinnijdig op die blunderende veearts, die een van zijn goede beurten heeft doen mislukken, zij het dan zonder erg. Want zelfs nu moest hij nog eens nakankeren over het smokkelen van dat

pakje, een overtredinkje van niemendal, maar in *zijn* ogen een halsmisdaad! Zijn betrekkelijke welwillendheid tegenover jou is wellicht te verklaren als een soort beloning, omdat je hem en zijn winkeltje wie-weet wát een dienst hebt bewezen door het vinden van dat boekje met de naam Melnik en de andere krabbels: Ween-Wien-Rees. . . Maar jank hem dan niet langer aan zijn oren over een ontvoerde dierenarts; hij vindt zijn haring bij Saur nogal wat interessanter.

Zover was ik gisteren gekomen met mijn nutteloze beschouwingen, toen ik voor een kale boodschap naar de stad moest. En na mijn terugkomst was ik heel de avond veel te opgewonden om verslag uit te brengen. Aanvankelijk had ik het gevoel, dat we met zeven-mijlse laarzen op weg waren naar de ontknoping. Nu denk ik er wat koeler over.

Ik was dus in de stad en op de Frankrijklei, vlak bij de Teniersplaats en schuin tegenover de Vlaamse Opera, zag ik een van die vluchtige grote-stadstafereeltjes, die niet veel om het lijf hebben, maar die je toch bijblijven. Er stond een file auto's te wachten op het groene licht en één ervan was een politiewagen. Het gebeurde haast onopgemerkt; de meeste voorbijgangers zagen het niet – het begon ook al donker te worden – en maar zeer toevallig keek ik ernaar. Het achterportier van die politiewagen werd opengehouden, juist genoeg om het hoofd door te laten van een man, die ineengeskrompen op de bank zat en door de kier heen op de straat braakte. Hij werd daarbij aan de schouder vastgehouden door een jonge ambtenaar in burger, die met zijn andere hand de deur zo veel mogelijk dichtield. De patiënt zat diep gebukt en met hangend hoofd, een slap hoopje ellende, zodat ik niet meer te zien kreeg dan de bovenkant van zijn schedel.

Ik weet niet of je onze nieuwe politie-auto's al gezien hebt; zij hebben het model van een Amerikaanse ambulance, met vensters over de hele lengte, maar weinig doorzichtig, omdat er horizontale strepen matglas in de ruit zijn gewerkt. Van binnen is er dus uitzicht genoeg, van buiten zie je niets dan vage gestalten. Behalve de chauffeur en de agent in burger zag ik nog twee gedaanten met uniformpetten . . . Vier man en een kapitale wagen voor één dronkelap, dacht ik, als „service” kan het ermee door . . . Maar dan zag ik, dat er een dun, bruin-groen straaltje uit de mond van de zieke sijpelde, en werd ik wat minder onmenslievend. Als jongen heb ik ook een paar keer last gehad van gal en ik weet nog heel goed hoe diep ongelukkig ik me toen voelde.

Dit alles was niet veel meer dan een moment-opname; je begrijpt, dat ik aan één blik meer dan genoeg had. Even later flaneerde ik langs de Meir en bleef voor de etalages staan om de dure dingen uit te zoeken, die ik misschien wel zou kunnen gebruiken, als ik rijk was. Toch had het incident me wel aangetikt, het bracht mijn verbeelding op gang en al gauw begon ik er een verhaal rond te spinnen – je bent auteur of je bent het niet. De man was natuurlijk niet dronken; die gal-crisis was de lichamelijke weerslag van zijn onverwachte, noodlottige toestand. Ja, hij moet zeer onverwacht zijn gearresteerd, ofschoon hij jarenlang heeft geleefd in vrees voor het gerecht. Want juist toen hij wist, dat de laatste schijn van bewijs tegen hem was weggevaagd, beging hij uit overmoed een klein foutje, dat hij zelf niet eens opmerkte en dat hem verraadde . . . Ik zou kunnen beginnen met het toneeltje op de Frankrijklei en dan van achteren naar voren werken om te eindigen met een wisselvallige zitting van het Assizenhof, een voor Nederland onbekend volksvermaak. Want het

wordt daar altijd een plezant vuurwerk van ouderwetse redekunst, krioelend van hoog opvlammende en snel uitdovende incidenten. Uitgezochte talenten van Balie en Openbaar Ministerie worden tegen elkaar in het krijt gebracht en zij trachten beurtelings de toevallige burgerluidjes van de jury te begoochelen. Het is romantisch!

Intussen was ik op weg naar het bureau van Marcel Vleminckx. Ik heb hem namelijk steeds op de hoogte gehouden van al wat ik door jou en Beuckelaer te weten kwam, en onder al zijn episcopale onbewogenheid is hij er nog steeds fel op. Bovendien had ik een onweerstaanbare behoefte om over je laatste ontdekkingen te praten met iemand, die de zaak evenzeer ter harte gaat als mij. Je dikke brief had ik in mijn zak.

Ik treuzelde opzettelijk, ik wist, dat Marcel eerst om half zes vrij was. Niet ver van het bureau kwam er een auto achter mij aan, die zeer schielijk en rakelings langs mijn schouder stopte. Wéér een politiewagen! Mijn eerste gedachte was: moeten ze mij hebben? en inderdaad. De deur werd opengeduwd en daar verscheen Marcel, zeer glunder voor zijn doen, ja zelfs rood en stralend, zodat ik een ogenblik dacht, dat hij aan 't pinten pakken was geweest. Hij stapte uit, smeed het portier dicht en zond de wagen door met een vorstelijke zwaai van zijn hand.

„Ha-ha!”, zei hij, gorgelend van pret, en drukte veel te ontstuimig mijn hand. „Ik zag u wel naar ons kijken op de boulevard! Maar ge weet zeker niet wie daar aan 't spuwen was?”

„Melnik!” schreeuwde ik.

Hij knikte en schudde van het lachen.

De moment-opname kwam mij weer voor de geest en nu

eerst zag ik dat sluike, blauw-zwarte zigeunerhaar, van links naar rechts over de schedel gekleefd. Maar ja, van dit soort haartooi loopt er wel wat rond in deze gewesten; die zwarte Spanjolen hebben hier al die eeuwen niet stil gezeten. En van het gezicht had ik zo goed als niets te zien gekregen.

Kon ik een minuutje wachten? Marcel moest alleen maar enkele stukken afgeven op het bureau. Dan konden we ergens een pintje gaan drinken en zou hij wel eens precies vertellen hoe hij er in geslaagd was die bietsjkoemer bij zijn kladden te pakken.

Ik wachtte, op mijn horloge afgeteld, ruim drie minuten, maar het leek wel een kwartier. Ging Marcel zich met uniform en al in een café wagen? Wel had ik vaak genoeg gezien, dat politiemannen in een of ander rustig buurtestammeetje even staandebeens aan de toog hun dorst kwamen lessen en niemand keek ervan op, al is het natuurlijk verboden. Voor mij is het nog altijd de grootste bekoorlijkheid van dit gezegende land, dat er lang niet zo fanatiek gevit wordt op futiliteiten als... elders, zullen we maar zeggen. Iets anders is het weer, dat de gardevil rustig aan een tafeltje gaat zitten babbelen en pintelieren. Voor Marcel, die zich altijd zo „model” had voorgedaan, vond ik het nogal straf. Maar toen hij voor de dag kwam, herkende ik hem niet op het eerste gezicht. Hij droeg een grijze hoed en had een hoogsluitende gabardine aangetrokken over zijn uniform, waarvan alleen het lichtblauwe hemd en de zwarte das nog even te zien waren.

Het zal je weinig belang inboezemen hóé Melnik gevat werd. Voor Marcel is het een hele overwinning, voor jou zal het zijn of je te vroeg in de bioscoop bent gekomen, zodat je nog de slot-scènes en de oplossing van een spannend

mysterie te zien krijgt, waarna het voorste stuk je niet meer kan wakker houden. Ook ik was zó benieuwd naar het verdere verloop, naar de uitlatingen van de Tsjech bij en na zijn arrestatie, dat ik niet meer warm kon worden over de voorgeschiedenis. Maar je zult er toch even kennis van moeten nemen, al is het maar uit erkentelijkheid voor Marcel.

Bij zijn eerste bezoek aan Muscadin, wachtend op de komst van de patron, had hij een goede, oude kennis ontmoet: Liezeke, een buurmeisje, waarmee hij nog op straat had gespeeld en die hij nog maar sedert de oorlog uit het oog had verloren. Zij was een van de twee schoonmaaksters, die daar iedere namiddag aan het werk zijn, behalve 's Maandags. Haar man was gesneuveld in het verzet en zo verdiende zij een welkom duitje bij haar pensioen. Marcel wist, dat hij op haar kon rekenen en dat zij niet zou babbelen. Zij had „Monsieur Alex” gekend; hij was verscheiden keren, zo tegen het einde van haar werktijd, daar geweest. Aanvankelijk had hij zich een paar maal laten aandienen bij de patron, daarna was hij al gauw zo eigen, dat hij zelf zijn weg wel vond naar het kantoortje in het souterrain.

Over de verdwijning van Grete Müller was onder het personeel natuurlijk heel wat afgepraat en al die confrontaties met het lijk van Adèle Durnal hadden de opwindning nog geweldig doen stijgen. Kort na Melnik's vertrek waren enkele danseressen en muzikanten openlijk van mening geweest, dat hij „er wel meer van zou weten”. Dit idee had snel om zich heen gegrepen en was ook doorgedrongen tot de werksters. Monsieur Alex had dus al een zeer slechte pers en toen Marcel onder geheimhouding aan Liezeke toevertrouwde, dat de vent inderdaad verdacht werd en opgespoord, was zij dadelijk bereid hem te waarschuwen, zodra

Melnik nog iets van zich zou laten horen of zien. De kans was miniem, maar je kon nooit weten. . . Verder had hij de agenten van de straatdienst, die de ronde deden langs de Leytensplaats, het signalement van de Tsjech ingeprent en hun gevraagd een oog te houden op de Muscadin.

Die middag stond, als gewoonlijk tijdens het schoonmaken, de deur van dat bedompte, lichtloze hol wijd open. Toen Melnik omstreeks drie uur weer even vrijpostig binnestapte en zonder complimenten het zaaltje affiep, herkende Liezeke hem eerst niet. Toen zij het wèl deed, gaf zij een gillette. Het kwam doordat zijn grote snor was weggeschorren tot op een smal streepje na. Op haar geluid keek hij lachend even om en zei, in het Frans: „*Ik ben het maar!*”

Liezeke had benauwde ogenblikken. Drie-vier keer was zij al naar buiten gelopen, maar de agent, die er altijd was wanneer hij er niét zijn moest, was op heel de Leytensplaats niet te zien. Naar het bureau lopen en de politie binnenhalen in zoiets als Muscadin, stel je voor! Het zou zeker haar ontslag kosten en dit baantje schikte haar juist zo goed; in dit loslevend milieu wordt niet zo fijn gekeken en goed betaald. De andere werkster was niet in het complot en begon al lastige vragen te stellen over het vreemd gedoe van Liezeke. Zo duurde het een hele poos vooraleer zij de agent te pakken kreeg en hem tersluiks de boodschap kon toefluisteren. Complimenten van Liezeke, dat Mijnheer Vleminckx rap-rap-rap naar de Muscadin moest komen. Het ging over die vreemde luis met zijn zwarte moustache, dan wist mijnheer het wel. . .

En zo had Melnik ruimschoots de tijd om het op zijn gal te krijgen. In het kantoortje verraste hij de vriendin van de baas in een van haar zwakke ogenblikken. Zij was juist bezig zichzelf een glas champagne aan te bieden, naar zij later zei

uit een fles, die door klanten halfvol in de steek was gelaten, door haar opnieuw gekurkt en bewaard in de ijskast. De politie moest immers niet denken, dat zij het zó rijk hadden; de tijden waren slecht. . .

Zij wenste Melnik van harte naar de drommel, maar kon niet anders dan hem ook een glas inschenken. Het kwam hem juist van pas, want hij voelde zich niet al te best; zijn maag was van streek en dat opkikkertje zou hem goed doen, dacht hij. De champagne bracht zijn gal helemaal in oproer; hij werd steeds akeliger, dronk dus nòg een glas en toen Marcel met zijn collega daar aankwam, was Monsieur Alex al aan 't gal spuwen in de W.C. Onderwijl deed de zenuwachtige madame haar verhaal en verzekerde wel vijf keer, dat er aan de champagne niets mankeerde; zij had er zelf van gedronken. En ja, hij had al dadelijk gevraagd of er nog geen nieuws was van Grete Müller. . .

Toen hij eindelijk voor de dag kwam, zag hij nog groen en zwijmelde de twee agenten voorbij alsof het uitgesloten was, dat zij voor hem bestemd konden zijn. Marcel vroeg om zijn paspoort en verzocht hem mee te gaan naar het bureau voor het geven van inlichtingen. Hij schrok er helemaal niet van en vroeg verveeld, of het niet kon wachten tot morgen; zij zagen toch wel dat hij doodziek was. Het ging zeker over Grete Müller en hij zou de politie graag helpen, niets liever dan dat, want de zaak ging hem zeer ter harte. Hij zou heus niet weglopen, hij wou alleen zo gauw mogelijk naar zijn hotel en naar bed. . .

En ook later, op weg naar het Paleis, had hij geen spoor van ongerustheid getoond, hij was alleen misselijk. . .

„Misschien zó misselijk, dat hij op het moment voor geen andere zorgen vatbaar was”, dacht ik.

Marcel trok een zuur gezicht. „Ik weet niet, ik kreeg sterk het idee, dat hij zich absoluut veilig voelde.”

„Veilig?“, zei ik. „M'n beste Marcel, je weet niet half hoe belangrijk je vangst wel is.” En ik gaf hem je brief ter inzage. Toen hij de naam Melnik had gelezen, zei hij „Nom de Dieu” en dronk schielijk zijn glas leeg, de onverstoorbare. We hebben in dat cafeetje nog een tijd nagekaart over je brief en waren het eens, dat jouw veronderstellingen omtrent de gang van zaken rond dat pakje wel juist moeten zijn. Toen Koning het kwam afhalen, heeft de kioskhouders ongetwijfeld een afgesproken sein gegeven, en je vriend werd dus *bijna* gearresteerd. Was het maar gebeurd, dan zouden zowel hij als Grete Müller nu nog vrij rondlopen, naar alle waarschijnlijkheid. Maar ongelukkig genoeg, moest een Utrechter, die deel uitmaakte van de hinderlaag rond de kiosk, Dokter Koning herkennen en zag men er van af; de B.V.D. houdt niet van openbare blunders. Bij nader inzien konden zij er een smokkelzaak (!) van construeren en de gewone politie er in betrekken om Koning voor alle zekerheid eens aan de tand te voelen en vooral om te weten, aan wie hij het pakje had afgegeven. De tegenpartij was minstens even sluw, met het gevolg, dat Grete al daags na de aankomst van het pakje onschadelijk werd gemaakt. Zij wist voor wie het bestemd was . . .

Melnik, zou ik zo zeggen, vooral nu ook aan de Utrechtse kant van de zaak zijn sporen gevonden zijn. Marcel bleef echter twijfelen, na zijn eerste verrassing was hij weer wat somber geworden: de vent leek hem te zeer meester van de situatie. Maar hij gaf toe, dat de Tsjech zich overmoedig kon voelen, nu hij nog niets wist van het gevonden boekje.

Intussen ben ik ook tot bezinning gekomen. Wat hebben we

eigenlijk aan Melnik? Het bewijs is ten enenmale onvoldoende en ook al zou hij het willen, hij zou ons Grete Müller en Koning toch niet meer terug kunnen bezorgen.

Ik zal deze brief nu maar posten, anders blijft hij weer een dag liggen. Morgen zal ik Beuckelaer zien te spreken, hoe dan ook.

Beste groeten van ons beiden,

TON

P.S. O ja: Melnik was in het bezit van een *Frans* paspoort, vals of echt, dat kon zo gauw niet worden uitgemaakt.

Utrecht, 2 Februari 1952

Beste Ton,

Al lezende raakte ik in de wolken over je laatste brief. We zijn er, dacht ik: nog wat routine-werk van de samenwerkende politiemachten en Rem en Grete worden misschien langzaam, maar dan toch zeker veilige havens binnengeloodst. Ik voelde al de neiging opkomen om naar de telefoon te lopen en Treesje Koning te bellen toen ik je laatste, tot bezinning manende alinea's bereikte. Inderdaad, Melnik's houding is vreemd, verdacht in voor ons nauwelijks gunstige zin – en al zou hij dan de man zijn die we hebben moeten, dan nòg zou er veel moeten gebeuren eer we Rem Koning hebben bereikt.

Maar toch, maar toch, het lijkt alles zo duidelijk, hoewel . . . en zo zwalkte ik tussen hoopvolle en minder opwekkende gedachten in. Beter dan Trees op te bellen leek het mij ten slotte om maar eens aan te lopen bij Reder en te horen wat hij ervan dacht. Vooral na die agenda-vondst ben ik bij hem kind aan huis en het is al zover gekomen dat ik hem je brieven laat lezen. Je laatste epistel bevatte ook voor hem nieuws en hij las het met grote ogen en waarderend „hm-hm” . . . Maar het meest scheen hij toch je retorische vraag „Wat hebben we eigenlijk aan Melnik?” op prijs te stellen en ik moet je zeggen dat ik hem dan ook enigszins geprikkeld verliet. Buiten gekomen wilde ik, om dat machteloze gevoel te verdrijven, met alle geweld iets ondernemen en ik liep wel drie keer besluiteloos het Paardenveld rond. Doelloos erop uit, en ik zou misschien iets ontdekken, zoals ik ook op die vrijwel doelloze tocht naar Goirle Rem's agenda gevonden had – en zoals jij laatst puur toevallig tegen Melnik opbotste.

Leve het toeval. Jawel. . .

Ik ging de contactpunten in Utrecht na: het huis van Rem in de Maliebaan, de kiosk van de A.S.B., de Leidseweg, waarheen Rem zich op die fatale avond begeven zou hebben. De Leidseweg, waarom Leidseweg? En waar precies op de Leidseweg en waaróm juist daar en daar? Ik probeerde me Rem's ontvoeders voor te stellen – twee mannen in onopvallende regenjassen – en ik vroeg me af of ze zich opgesteld hadden op het trottoir voor het huisnummer dat ze hadden opgegeven, of dat ze werkelijk uit een woning waren gekomen. Was dat laatste inderdaad het geval, dan moest één huis althans iets kunnen ontraadselen. . .

Intussen liep ik al op het Leidseveer, zo diep in gedachten dat het een haar scheelde of ik was aangereden; voor de gierende autobanden vluchtte ik op het pleintje met dat rare, afgebroken monument. Vandaar bekeek ik de rommelige wand van de Leidseweg. Je kent Utrecht en je weet misschien: éézijdige bebouwing; eerst Jamin, dan een machinehandel, een eethuisje, de „Utrecht”; verderop Van Angeren, Rutecks, Brill – het geheel veel te druk 's avonds om er een ontvoering op touw te zetten. Het leek mij heel wat waarschijnlijker dat het fatale huis zich helemaal achteraan, in de buurt van de Rijksmunt zou bevinden. Daar is een rij woonhuizen, het is er veel rustiger en bovendien ben je daar aan de rand van de stad.

Ik liep dus onder de tunnel door en met de herinnering aan Goirle in m'n hoofd was ik werkelijk enigszins hoopvol, hoe absurd het je ook mag lijken. Willem II-kazerne, Croeselaan, Suikerterrein, en dan al gauw dat laatste, rustige rijtje huizen. Keurige, onopvallende huizen en geen enkel, dat zich door wat dan ook onderscheidde. Ik begon de namen op de bord-

jes te lezen, namen die al evenmin iets vertelden. Maar dan ineens een naam die ik kende: Van Bommel. Je zult je herinneren, dat Rem op de Leidseweg een patiënt had, Van Bommel, eigenaar van een bekende garage. Ik had even de neiging om bij hem aan te bellen, mij aan hem vast te klampen om zo te zeggen, maar ik begreep dat het geen zin had en bekeek ook de laatste bordjes. Er waren er nog vier of drie en op het laatste stond: *M. van Rees*.

Van Rees, zegt je dat iets? Mij trof die naam niet onmiddellijk en ik wandelde al terug, nog een keer langs het rijtje, toen het mij ineens tebinnen schoot: de notities in Rem's agenda. Ween, Wien, en dan als derde woord: *Rees*.

Prompt, volkomen onberedeneerd reageerde ik op die ontdekking: ik keerde om en belde aan bij M. van Rees. Een blond meisje, een piep-jong daghitje deed open, en ik keek in een kraak-zindelijke, spierwitte vestibule, afgesloten door een tochtdeur met een ouderwets bloemenpatroon in het matglas.

„Is meneer Van Rees thuis?” vroeg ik.

„Nee, meneer . . .”

„O . . .” zei ik, door die ontkenning eigenlijk al afgeknapt, als ik het zo zeggen mag.

Het meisje keek wat verwonderd omdat ik zo zwijgend bleef staan, maar vriendelijk hielp ze me:

„Meneer is nog niet thuis van kantoor, maar zal ik mevrouw voor u roepen?”

„Eh . . . ja, graag, als u dat doen wilt”, zei ik en het meisje ging de tochtdeur door. In de gang, blijkbaar onder aan de trap, hoorde ik haar roepen: „Mevrouw!” en even later nog eens: „Mevrouw!”

Maar intussen was ik al, eigenlijk meer door de gesteven

burgerlijkheid van het huis dan door redelijke overwegingen, tot de overtuiging gekomen dat mijn ontdekking nauwelijks een vruchtbare ontdekking kon zijn. Het leek mij plotseling onmogelijk om tegenover „mevrouw” mijn hart te luchten, onmogelijk ook om een smoes te verzinnen. Ik nam de benen en vluchtte de eerstvolgende zijstraat, de Cremerstraat in.

Wat moet je oppassen om in een geval als het onze niet door dwanggedachten bezeten te worden! Alleen maar om dat aan te tonen beschreef ik je dit avontuur in extenso, je hebt aan deze brief verder weinig of niets.

Ik overwoog later: het ligt niet voor de hand dat Rem's ontvoerders een reële naam van een bestaand persoon opgegeven hebben, noch dat ze hem een woning ingelokt hebben, waar iedereen hem in en uit kon zien gaan. Maar stel het geval dat ze naam en adres van de heer M. van Rees hebben genoemd, waarna ze Rem dan bij diens huis hebben opgevangen – zou Rem dan zoveel belang aan de naam Rees hebben gehecht dat hij meende hem te moeten noteren? Ik was geneigd om aan een pure toevalligheid te geloven.

Toch belde ik Reder nog even erover op. „O ja”, zei hij laconiek, „wat er zoal op de Leidseweg woont weten we wel en die toevalligheid was ons niet ontgaan. Maar ik geloof niet dat we er iets aan hebben, anders zou ik het u wel verteld hebben. De heer Van Rees is een hoogst betrouwbaar mens, hij is op kantoor bij de Rijksmunt. En hij is ook heel bekend, hij is voorzitter van het muziekcorps „Euphonia”, weet u wel?”

Ja, verdomme, dat wist ik. Je zult – in Utrecht! – muziekrecensent zijn en de voorzitters van de hoempa-orkesten niet kennen...

Wat wou ik verder zeggen? O ja, er is nog iets merkwaardigs, iets wat me alles behalve zint. Wat denk jij hiervan? Karel, onze oudste zoon, had ons al jaren de kop gek gezeurd om een wereldatlas en dan niet zo'n onnozel klein ding dat je bij de zeepoeder cadeau krijgt, maar een echte, een kanjer, waar alles op staat. Nu, het was een rib uit mijn lijf, maar met z'n tiende verjaardag hebben we hem het juweel dan cadeau gedaan en hij is er reusachtig gek mee. Hij weet nu al meer van de wereld dan jij en ik.

Eergisteravond zat hij voor het naar bed gaan weer in zijn atlas te neuzen en plotseling zei hij heel enthousiast:

„Pap, ik heb Melnik!”

Je begrijpt, dat ik Ris, mijn vrouw, zo voor en na wel eens iets over onze onderzoekingen, wanneer ik ze zo mag noemen, verteld heb en ook de naam Melnik zal tussen ons wel eens gevallen zijn. En wat niet voor kinderooren bestemd is vangen ze des te liever op, dat weet je wel. Maar goed. „Wat heb je?” vroeg ik stomverwonderd en bijna nijdig.

„Melnik, pap. Hier, in Tsjecho-Slowakije.”

En waarachtig, hij wees een plaats aan in Tsjecho-Slowakije, Melnik geheten, precies zo gespeld als in de boodschap van Rem.

„Maar er zijn er nog méér”, zei de jongen. „Ik heb 'm gevonden in het register. Wacht, ik zal ze wel even voor je opzoeken.”

Hij vond nog een Melnik in Polen en een Melnik in Bulgarije, controleer het maar.

Wat dat zeggen wil? Dat Rem's aantekeningen op het stuk Melnik al even dubieus, om niet te zeggen waardeloos zijn als op het stuk Rees. Wie weet hoeveel Melnik's er nog meer achter het ijzeren gordijn liggen, wie weet of het niet

de naam van het een of andere concentratiekamp is waarin ze gevaarlijke lieden als Rem plegen op te bergen? En dan maak ik me sterk dat Melnik – zo is dat toch meestal met vaak voorkomende aardrijkskundige namen? – tevens een eigennaam is, even algemeen als bij ons Jansen, Van Dam of De Groot. Best mogelijk dat Rem met een andere Melnik in aanraking geweest is dan de Melnik, die nu boven water gekomen is. Waar blijven we dan weer?

Hartelijke groeten, ook aan Greetje,

Je

J A A P

Deurne-Antwerpen, 6 Februari 1952

Beste Jaap,

Die knappe vondst van je zoon Karel is hier al ter sprake gekomen, zoals je straks wel zult zien.

Beuckelaer heeft me al die tijd aan de lijn gehouden met de belofte, dat hij „een dezer dagen” een avond kwam praten. Hij wachtte op berichten uit het buitenland en ik kon beter nog wat geduld hebben, dan was er misschien wat definitiefs uit de bus gekomen. Voorlopig was het nog altijd een zeer vage geschiedenis.

Gisterenavond was het dan zo ver. Ik besloot er een van mijn laatste vier flessen Châteauneuf du Pape, die de oorlog hebben overleefd, aan te wagen, in de hoop, dat onze commissaris ongeveer zou weten wát hij dronk. Ik vind het namelijk verdrietig zo'n edel genot te moeten delen met mensen, die nauwelijks verschil proeven tussen een pinard en een grote bourgogne; het is of je een vrouw omhelst, die niet reageert. . . Eén fles zou wel voldoende zijn, dacht ik, voor een serieus politiemán; er kon altijd een scheutje fine volgen als afzakkertje. Greetje had natuurlijk voor allerlei zoutjes en kaasjes gezorgd, zij zou ons, zodra wij goed en wel geïnstalleerd waren, alleen laten. Onder vier ogen zijn de meeste mensen wat meer zegvrij.

Ik had geluk; hij kende zijn wereld. Eerst stak hij zijn neus in het bolle glas, snoof langzaam maar diep het boeket op en liet peinzend het eerste teugje rondspelen in zijn mond. Daarop knikte hij met overtuiging, kreunde zacht en zette dan eerst voorzichtig het glas neer. Wij hadden contact. . . Over de zaak zelf deed hij zich heel wat minder lustig voor. Eigenlijk wist hij helemaal niet wat er precies gebeurde, wel

kon hij het een en ander gissen. Een commissaris van de Gerechtelijke Politie met een behoorlijke staat van dienst, al zei hij het zelf, was een veel te grote kwajongen dan dat hem de gewichtige mysteries van de Veiligheid aan de neus werden gehangen. Op 't oogenblik moest hij wel aannemen, dat heel de zaak definitief uit zijn handen was genomen, evenals trouwens de heer Melnik, die reeds dezelfde avond door de heren van Brussel was afgehaald. Overigens mocht „dat jongetje van Madame Beuckelaer” braafkens voortgaan met zoeken naar Grete Müller; dat was hem tenminste nog altijd niet verboden. . .

Ik zal trachten de voornaamste wetenswaardigheden van ons urenlang gesprek samen te vatten in de juiste volgorde.

Een half uurtje na aankomst op het Paleis was Melnik eindelijk van zijn gal verlost en zo ver opgeknapt, dat hij een gesprek kon voeren. Toen hij binnengebracht werd, stond Beuckelaer toevallig naast zijn schrijftafel. Melnik stapte vlot en zwierig op hem af, sloeg de hakken tegen elkaar, boog met een korte, stijve ruk, als een Herr General, en betuigde zijn spijt, dat hij door zijn ongesteldheid mijnheer de commissaris had laten wachten! Het gebeurde allemaal zó overtuigend, dat Beuckelaer hem de toegestoken hand al had gedrukt vóór hij het goed wist. En na gevraagd te hebben wat mijnheer de commissaris het liefst sprak: Frans of Duits, begon hij uit zichzelf en op collegiale toon over de zaak Müller te praten. . .

Beuckelaer liet hem begaan, moedigde hem zelfs aan en deed ook nogal vriendschappelijk, hopende dat er tussen al die woordenrijkdom bij ongeluk iets zou doorglippen, dat de moeite waard was. En zo vernam hij ook werkelijk iets nieuws, hoewel zeker niet bij ongeluk; het kwam er nogal

tastend en voorzichtig uit: Melnik had namelijk eerst kort geleden vernomen, dat een der muzikanten van de Muscadin, de Weense pianist Kurt Riessler, die mooie jongeman met zijn priesterlijk gezicht, al ruim een maand uit Antwerpen was verdwenen. . .

Verdwenen? vroeg Beuckelaer, die er alles van wist.

O, op zeer regelmatige manier, natuùrlijk! De man had zich immers al die tijd beijverd om weer werk te vinden in Weenen, waar zijn vrouw en kinderen woonden, en had steeds met iedereen over deze hartewens gesproken. . . Maar toch had dit vertrek Melnik tot nadenken gebracht en hij achtte het voor de politie zeker de moeite waard – al was het maar „pour acquit de conscience” – om deze Kurt Riessler eens wat nader te bestuderen. Vooral zijn verhouding tot de jonge dames zou dan nogal merkwaardig blijken te zijn. . . Neen, bepaalde feiten kon Melnik niet aanvoeren; het was maar een idee, dat zich evenwel steeds meer aan hem opdrong. De totale verschijning van de pianist kwam hem nu sterk voor als „te mooi om waar te zijn” . . .

Meer was er niet uit te krijgen, behalve wat wijze knikjes en knipoogjes, maar Beuckelaer vond het dan ook ver genoeg gekomen. Hier had hij weer eens voor de zoveelste keer te doen met die aftandse truc van de overmoedige boef, die de aandacht op een ander wil overschakelen en tegelijk zijn rancune bevredigen. De bescheiden Weense pianist, een van de meest hulpvaardige en intelligente getuigen, had juist een zeer goede indruk gemaakt. Zijn verhouding tot de jonge dames? Telkens wanneer „Monsieur Risslair” tijdens de verhoren ter sprake was gekomen, hadden alle meisjes hem spontaan „un très brave type” genoemd, een eerlijke kameraad, en ook Grete Müller was in alle eer en deugd zeer

op hem gesteld geweest; zij spraken bovendien de zelfde taal. De heer Melnik was dus jaloers, zelfs nu nog. Als hij nu in plaats van Riessler die Luikenaar had aangewezen, die sarcastische hond van een violist . . .

Dit was in ieder geval het moment om voor de dag te komen met je vondst aan de grens. En de uitwerking was zo effectief, dat Beuckelaer de eerste ogenblikken dacht: Dàt is kien . . . Want Melnik, die er nog altijd pips genoeg uitzag, werd eerst vuurrood en daarna zo mogelijk nog valer dan tevoren. Zijn ogen schoten schichtig heen en weer en het duurde een hele tijd voor hij zijn mond kon dicht krijgen . . . Zijn naam genoemd in die auto? Sacré-nom, daar begreep hij niets van . . . Zou die veterinaire het niet zo-maar gedacht hebben, omdat hij van Grete Müller . . . ?

Nee, zei Beuckelaer, het stond vast, dat de heer Koning de naam Melnik tevoren nooit had gehoord.

Wel, dan zag het er beroerd uit . . . Als dat waar was, werd het gevaarlijk . . . Maar het kón haast niet . . .

Hij zei het zo voor zich heen, diep in gedachten, alsof het deze toevallige commissaris niet aanging, de manier van mensen, die zonder erg hardop denken.

„En hoe denkt u dat te verklaren?“, vroeg Beuckelaer.

Nu eerst scheen de bedoeling tot Monsieur Alex door te dringen en daar begon de vent verdomme te lachen! Wel wat groen en vermoeid, maar onmiskenbaar ook een beetje vergoelijkend, vaderlijk . . .

Och ja, dat was waar ook. Hij begreep wàt mijnheer de commissaris nu wel van hem moest denken, ha-ha . . . Zou mijnheer zo vriendelijk willen zijn Brussel op te bellen, nummer zoveel, en dan vragen naar Monsieur . . . ? (Peters, zullen we maar zeggen.)

Nu begon er licht te schijnen voor Beuckelaer. De naam Peters zei hem niets, maar het nummer was hem niet vreemd; hij kende het zelfs van buiten. Hij wist ook, dat de Veiligheid van de Staat gebruik maakte van heel rare patriotten, de nobele soort die van twee walletjes vreet niet uitgezonderd. En waarom ook niet? In deze rotte boel waren het immers alleen de resultaten die telden. . . En daar straks had hij zich al verbaasd over het Franse paspoort van Melnik, dat nog maar enkele weken oud was. De Tsjech was dus inmiddels genaturaliseerd en zelfs in Frankrijk wist men toch ongeveer, aan wie men de nationaliteit verleende. . .

Beuckelaer zei dus: „Eh bien” en vroeg het nummer aan. Er meldde zich een bekende, die we Jansen zullen noemen. De heer Peters was er niet; kon de boodschap worden doorgegeven? . . . Melnik?! C’était bien Mel-nik, Alexandre? . . . Tiens, tiens! Ogenblik alstublieft. . . En dan: de heren Jansen en Peters zouden direct naar Antwerpen komen.

Mijnheer de commissaris wist het nu wel. Het werd een dik uur wachten en intussen hield zijn „arrestant” een hortend gesprek gaande, steeds maar dubbend over de ongerijmde verschijning van zijn naam in het boekje van de veterinaire. Na zijn aanvankelijke bezorgdheid begon hij zich nu wat moed in te spreken: Och, het behoefde niet direct zo pertinent te zijn als het wel leek op het eerste gezicht. Kijk eens – en daar hebben we dan de ontdekking van je snuggere zoon Karel! – Melnik was een stadje in Bohemen en daar was zijn naam ongetwijfeld van afgeleid, maar dan was er nog een plaats Melnik in Polen en een in Bulgarije! In die landen was zijn naam dan ook haast even algemeen als „Dupont” in Frankrijk. En wie kon zeggen wat precies bedoeld werd: een persoon of een van die localiteiten? . . .

Toen hij zich genoeg had opgebeurd, stapte hij over op Grete Müller. Gaandeweg werd hij zelfs sentimenteel, op het randje van verliefd, wat Beuckelaer een beetje misselijk maakte. En tenslotte moest hij het nog eens hebben over de pianist Kurt Riessler, die hem dus wel erg dwars scheen te zitten. Als hij mijnheer de commissaris een raad mocht geven: het zou van belang kunnen zijn de violist Etienne Jacquinet aan het praten te krijgen. Hij, Melnik had hem aanvankelijk sterk verdacht; de man was een zeer afstotelijk individu, een ingevreten malcontent, hield zich voor een miskend genie en gaf herhaaldelijk blijk van communistische sympathieën. Want de Russen hadden tenminste respect voor hun kunstenaars, lieten hen althans niet creveren van ellende, enzovoort. Maar bij nadere beschouwing en vooral nu Kurt Riessler vertrokken was, had de heer Melnik zijn mening gewijzigd. De violist Jacquinet was waarschijnlijk de enige van het personeel, die de zoete Weense pianist doorschouwde en ook duidelijk een hekel aan hem had, want hij kon bijwijlen onder het spelen op hem neerkijken of hij hem het volgend ogenblik zou gaan verslinden. . . . Eindelijk kwamen de heren uit Brussel, haastig en vooral gewichtig, maar Beuckelaer was niet de dupe van de komedie. O, alles was piekfijn in orde; zij hadden geschreven instructies bij zich en „Jansen” was een oude bekende van jaren. Zij deden stug en onheilspellend tegen Melnik, vroegen op zeer ambtelijke toon of hij gereed was hen te vergezellen. Intussen was Beuckelaer zich bewust van heimelijke grimassen en knipoogjes, wanneer zij dachten, dat hij niet oplette. Dit guitige kinderspelletje irriteerde hem, begrijpelijk, hij keek ongeduldig op zijn horloge en zei nogal droog, dat het l  t geworden was. Bij het afscheid, dat prompt hierop volgde,

gaf hij de heren Jansen en Peters vluchtig de hand. Tot Melnik, die door zijn confraternele manieren het spel tevoren al bedorven had en nu niet goed wist hoe hij zich houden moest, zei hij:

„Au revoir, euh... *cher collègue!*“

En zo beleefde hij tenminste nog het genoegen, dat die Brusselse aanstellers er wat verschrikt en beteuterd van opkeken.

Maar hij wilde zekerheid hebben. Zodra hij de heren uitgelaten had, greep hij hoed en jas, rende de gang door naar de volgende trap, liet zich levensgevaarlijk naar beneden tuimelen en kwam langs een andere uitgang op straat. En toen hij in een wijde boog langs de auto van de heren slenterde – zij zouden juist instappen – verdween zijn laatste twijfel. Het was botertje op de bodem, „mon cher ami” voor en na, een stelletje voorspoedige compagnons, die er een gezellig avondje van gingen maken...

Dus de langverbeide heer Melnik, over wiens aanhouding we zo kinderlijk verheugd waren, heeft zich ontpopt als wat Beuckelaer noemde een „indicateur”, waarschijnlijk in Franse dienst. Zo’n indicateur is geen ambtenaar met salaris, kindertoeslag, pensioen en van alles, hij is een soort losse sjouwer, een vrijwilliger, die uit geheime fondsen wordt beloond voor belangrijke inlichtingen en die ook wel opdrachten krijgt, maar overigens op een normale manier aan de kost komt. Het agentschap in balpuntepen zal dan ook wel echt zijn. De enige waarde van de indicateur ligt immers hierin, dat niemand van zijn clandestiene bijverdienste afweet, zodat hij zich bij de tegenpartij kan indringen door zich voor te doen als een geestverwant. Regelmatige ambtenaren als de Van Egdome’s en andere Jansen’s zijn in die

kringen gauw genoeg bekend en daarmee uitgeschakeld voor de vuile karweitjes. Het was daarom, dat Melnik het noemen van zijn naam in de auto van Koning zo beangstigend vond. En ook daarom werd door de Franse Sûreté op de herhaalde verzoeken van Beuckelaer om inlichtingen steeds geantwoord met kluitjes in het riet. . .

Waarmee, volgens mijn gast, nog lang niet was bewezen, dat Melnik niét in de auto van Koning had gezeten, niét de hand zou hebben gehad in de ontvoering van Grete en niét zowel de ene als de andere partij verraadde. Maar ja, als we dachten aan het Franse paspoort, aan de zwijgzaamheid van de Sûreté en aan de houding van de Brusselse ambtenaren, lag het meer voor de hand, dat Monsieur Alex geheel aan onze kant staat en *dus* een brave jongen is. . .

Nu zul je zeggen, dat we nog even ver zijn als vóór de aanhouding van die brave jongen, maar dat is niet juist. Ik ben hier nog niet op de helft van al het nieuws, dat ik gisterenavond heb opgedaan; er moet nog een lang relaas volgen vol nieuwe feitjes en gevolgtrekkingen, maar op 't ogenblik ontbreekt me de gelegenheid. En ik moet deze brief nu posten, omdat Beuckelaer je hulp inroept. Het betreft enkele kleine, maar mogelijk belangrijke details:

Aanvankelijk had hij weinig waarde gehecht aan Melnik's geroddel tegen de Weense pianist, maar als een trouwe speurhond eenmaal op een spoor is gezet, kan hij niet anders zonder zijn geweten te bezwaren. Zonder veel animo besloot hij dus voor de zoveelste keer alle getuigen nog eens te horen. Maar zijn temperatuur steeg aanzienlijk, toen hij op eens weer dacht aan mijn telefonisch bericht met de notities van Koning.

Tussen haakjes: langs ambtelijke weg heeft hij ze nog steeds

niet ontvangen, dus onze wederzijdse Veiligheidsdiensten schijnen alles liever voor zich zelf te houden en ongetwijfeld zullen die heren wel van oordeel zijn, dat jij veel te veel kletst.

Nu dan, de vermelding van *Ween* en *Wien* was al suggestief in verband met een pianist, die het altijd had over „Wien nur Du allein”, maar dan was er waarachtig nog *Rees*!

Het handschrift van Koning kennen wij niet – jij wel. Nu zijn er mensen, die het oogje van de *e* duidelijk rond en open maken; anderen schrijven deze letter bijna als een *i* zonder puntje. Trouwens, wanneer iemand op de tast moet schrijven in een schokkende wagen, is het aannemelijk dat hetgeen jij leest als „Rees” zeer wel bedoeld kan zijn als het begin van de naam Riessler. De vragen luiden dus:

1. Hoe schreef Koning zijn *e*'s?
2. Stond het woord „Rees” geheel op zichzelf of zaten er nog krabbels aan vast, die je hebt weggelaten, omdat ze niet te ontcijferen waren?

Voor al dit laatste is van belang, begrijp je wel. Je hebt al die hiërogliefen overgeschreven, waarschijnlijk niet nagetekend of gecalqueerd? Wat dan ook, je hebt er zeker zo lang op zitten turen, dat je 't nog wel zult weten. Hieromtrent graag per omgaande een berichtje, liefst rechtstreeks aan Beuckelaer, want morgen ga ik voor enkele dagen naar Voorburg. Zijn adres is: Commissaris der Gerechtelijke Politie, Paleis van Justitie, Antwerpen. Na mijn terugkomst zal ik het verhaal voortzetten.

Hartelijke groeten van ons beiden,

Je

TON

De heer Beuckelaer
Commissaris der Gerechtelijke Politie
Paleis van Justitie

Utrecht, 8 Februari 1952

Zeer geachte Heer,

De heer Roothaert verzoekt mij, U inlichtingen te verschaffen inzake het handschrift van mijn vriend, de ontvoerde Dr R. Koning en wel in het bijzonder met het oog op het in zijn agenda neergeschreven woord *Rees*. Ik kan U mededelen, dat Konings handschrift, zoals van veel mensen die groot van postuur zijn, klein was, onregelmatig en bijna kinderlijk krom. Maar het was wèl tamelijk duidelijk en er was bij hem altijd onderscheid tussen de i's en de e's. Ook was hij in de meeste dingen heel secuur, boven de i's zette hij dan ook altijd punten.

Deze gegevens zullen U in dit geval echter waarschijnlijk niet kunnen helpen. Ik heb de boodschap overgeschreven en het handschrift zo nauwkeurig mogelijk geïmiteerd, dat zeker niet het normale handschrift van Koning is. In een schokkende auto is het bijvoorbeeld bijna onmogelijk om onderscheid te maken tussen e en i, terwijl men evenmin de punten precies plaatsen kan waar men wil; die komen ergens lukraak neer. De boodschap luidde, zoals U weet, als volgt:

Ween ----- Wien

Rees

Kort zwart bla-----

2 man

Richt Belg

Middelm ----- donkerbr

----- gewapend

Melnik

De punten geven de woorden of passages aan, die in het geheel niet te ontcijferen waren. Voorts merk ik het volgende op: Bij *Ween* heb ik geen punt genoteerd, terwijl de e's zeer grote lussen zijn, daar is dus geen twijfel mogelijk. Bij *Wien* evenmin; blijkbaar wilde Koning duidelijk doen uitkomen, dat er Duits werd gesproken en hij maakte dan ook een i met een paar felle verticale krasjes. Ook moet ik ergens in de buurt een punt gevonden hebben, ik heb die er in ieder geval boven gezet. Veel dubieuzer zijn de i's in *Richt* en *Middelm*, daar kan men evengoed e's lezen; geen punten. De i (met punt) van *Melnik* is puur toevallig duidelijk geworden, misschien door een schok van de auto is de neerhaal vrij ver rechts van de ophaal terecht gekomen. Maar dat is óók het geval bij de tweede e van *Ween*, zodat deze schriftlezing wel heel dubieus wordt.

Wat nu het woord *Rees* betreft, hier staat géén punt. En beide e's zijn gevormd als de i van *Melnik* en de tweede e van *Ween*. De bedoeling kan dus geweest zijn, evengoed *Riis* (maar dat is een onbestaanbaar woord, dunkt mij) als *Ries*, *Reis* en . . . ik realiseer het mij pas op dit moment: *Rus*! Dat ik decideerde voor *Rees* ligt voor de hand: geen punt en de klinkers gevormd als de tweede e van *Ween*, het leek mij duidelijk. Maar bij nader inzien kan inderdaad *Ries* bedoeld zijn of, nogmaals: *Rus*.

Maar meer dan aan deze toelichting heeft U eigenlijk aan een copie van mijn nabootsing van Koning's handschrift, die ik hier dan ook bijvoeg. Ik hoop van harte dat een en ander U nog van nut zal kunnen zijn en teken met de meeste hoogachting,

Uw dienstwillige

JAAP ROMIJN

Utrecht, 8 Februari 1952

Beste Ton,

Hierbij afschrift van mijn brief aan de heer Beuckelaer. Merkwaardig, dat we beiden tegelijkertijd met dat woord *Rees* bezig waren. Achteraf zou ik zeggen: *Rus* is toch nog het waarschijnlijkst, misschien. Had Rem een eigennaam willen noteren dan zou hij toch alles gedaan hebben om zo duidelijk mogelijk te zijn. Anderzijds: wat bedoelde hij wanneer hij *Rus* schreef? Dat er een Rus onder zijn ontvoerders was, dat er over Rusland gesproken werd of dat hij eenvoudig de indruk gekregen had dat hij via Weenen naar Rusland gevoerd zou worden?

Hoewel, Rus het waarschijnlijkst? Je kunt je ook voorstellen dat er over een belangrijke figuur in de affaire gesproken werd, Riessler geheten, die echter in de wandeling *Ries* werd genoemd. Maar zo kun je aan het veronderstellen blijven, de boodschap van Rem wordt wel een obsessie.

Er wordt overigens wel hard gewerkt aan de Belgische kant en dat maakt een mens toch weer wat gelukkiger. Zelf ben ik nog eens naar het tweede Utrechtse contactpunt gegaan, de kiosk in de Burgemeester Reigerstraat. De Maliebaan kan natuurlijk uitgeschakeld worden, maar ik dacht zo: na al die tijd zal die kioskhouders wel wat minder schichtig geworden zijn en de man is tenslotte met een tussenpersoon van de ontvoerders in aanraking geweest. De B.V.D. zal er wel uit gehaald hebben wat er in zat – en dat moet wel een schijntje geweest zijn – maar wie weet brengt hij mij niet op een idee. Enfin, het was weer zoïets à la Goirle en Leidseweg en laat ik dat maar direct vertellen: het is niets geworden.

Ik kocht een weekblad, deed erg joviaal met „mooi weertje”

en „hoe gaat het u” en bracht dan heel erg langs mijn neus weg die informatie van mij ter sprake. En plompverloren nodigde ik hem dan uit om er samen – onder een borrel notabene – nog eens over te babbelen.

Ik had het kunnen weten: die joviale toon was helemaal niets voor dat stekelig mannetje. Onmiddellijk gingen zijn schrale schouders omhoog en zijn oogjes stonden venijnig.

„Ik weet niet waarover u het heeft, meneer”, zei hij gedecideerd, en ik kon wel inpakken. De B.V.D. heeft er wel de wind onder bij zijn vrijwillige of onvrijwillige medewerkers.

Ik ben bijzonder verlangend naar je volgende brief, dat begrijp je wel. Van harte,

Je

J A A P

Deurne-Antwerpen, 9 Februari 1952

Beste Jaap,

Volgt dus de rest van hetgeen Beuckelaer die avond wist te vertellen.

Hij moest haast maken met zijn onderzoek, want het dansgroepje, dat Grete Müller omlijst had, zou eerstdaags vertrekken.

Toen de meisjes uit zijn vragen konden opmaken, dat Kurt Riessler zwart gemaakt moest zijn, waren zij eerst stomverbaasd en dan zeer verontwaardigd. Zelfs Yvonne werd wat spraakzamer. Wat hij te horen kreeg, was inderdaad te mooi om waar te zijn, hoewel een onwrikbare overtuiging, bij algemene stemmen aanvaard.

De pianist – hij is me jammer genoeg die avond helemaal niet opgevallen – was in de eerste plaats een móóie jongen, van het deugdzame type, vooraan in de dertig, goed figuur, golvend haar en de trouwe ogen van een Spencer Tracy. Daarbij één en al ietwat weke, Weense „Liebenswürdigkeit”, maar zonder de lege druktemakerij, die er – althans volgens film en operette – bij schijnt te horen. Bovenal was hij degelijk, „anständig” en eerlijk, ja zelfs wat scrupuleus op het gebied van geld. Dat hij iemand ook maar een enkele frank schuldig was, zou hij zich weken later nog herinneren... Was er iemand, die vijfhonderd frank miste? En hij zwaaide het biljet door de lucht, dat hij gevonden had onder een zetel, naar hij beweerde, want niemand had het vinden gezien. Toen ook niemand zich aanmeldde, stortte hij het bedrag in de „manche”. Je weet, dat in deze tenten na afloop van een „numéro-extra” oftewel attractie de opgetreden artiest of een meisje van de danstroep een collecte

houdt; zij noemen dat „faire la manche”. Het orkest krijgt de helft van de opbrengst en de manche (een tafelbord met een servet erop, kunstig gevouwen tot zoiets als het uiteinde van een mouw, waarin men discreet zijn milde hand kan steken) werd steeds bij Kurt Riessler op de vleugel gezet; hij telde het geld en verdeelde het.

Als echtgenoot en vader was hij een exemplaar, dat wel zeer op de verbeelding moest werken van jonge vrouwen, die het mansvolk niet precies van zijn beste kant leren kennen. Hij kwam niet uitgejubeld over zijn liebe, liebe Erna, de beminnelijkste vrouw van de wereld, om maar te zwijgen over Rudi en Friedl, zijn wonderkinderen. Telkens liet hij nieuwe kiekjes zien en zat er zelf eindeloos over te smelten, hij las of vertaalde voor ieder, die maar luisteren wilde, stukjes uit de vele, lange brieven van huis, grappige of „herzige” passages, en zijn onbeholpen, kinderlijk Frans was een charme temeer. Daar gingen die onbeschutte meisjes van dromen, maar ook in hun stoutste fantasieën zouden zij voor zichzelf geen betere man kunnen samenstellen. Hij werd niet alleen bewonderd, hij werd zowaar geëerbiedigd, wat in dit klimaat wel een bijzondere prestatie mag heten. Ook het meest krolse en brutaalste katje uit de hoop zou het niet in haar hoofd hebben gehaald op deze trouwe echtgenoot haar krachten te beproeven: heel het kattenspel zou zich op haar geworpen hebben en zo leefde hij in wat je zou kunnen noemen Collectieve Veiligheid . . .

Het had dus niet lang geduurd of de Muscadin-girls vertrouwden hem elk hartsgeheimpje toe en vroegen hem raad in al hun liefdeshistories. Op ieder wissewasje ging hij in met een bezorgdheid, die op z'n minst vleierend was, hij bemiddelde met succes in hun onderlinge kibbelarijtjes en wan-

neer een van hen jarig was, organiseerde hij allerlei natieve, roerende verrassingen.

Zijn hulpvaardigheid werd niet minder geroemd. Hij zou uren lopen om een meisje aan een onbetekenend prulletje te helpen. Zo was ook hij de reddende engel geweest, toen door de verdwijning van Grete Müller, de enige goed-geschoolde en toonbare solo-danseres, het troepje was ont-hoofd. In minder dan geen tijd had hij in Amsterdam een Wienerin van zijn kennis gevonden, die er heel goed mee door kon en die natuurlijk liever slordige Belgische franken verdiende dan de schrale guldens van de Nederlandse gages. . .

O, hij was volstrekt geen saaie piet, geen zalvend kostertje. Geestig, steeds op een grapje uit, vlot met complimentjes en plagerijtjes, maar altijd strikt binnen de perken. Bij grofhe-den van anderen werd hij stil. . .

Kort saamgevat hadden we hier dus een voor die omgeving wel wat vreemde gestalte: de geliefde aalmoezenier zonder rokken, van wie al die onvrome kwezeltjes in verrukking uitriepen, dat hij een heilig man was, maar helemaal niet flauw, hoor!

Dat alles werd overkoepeld door zijn onmetelijk heimwee en hier figureerde hij al even voordelig als Man van Smarten, wat er ook zo'n beetje bijhoort. Al van de eerste dagen had hij er geen geheim van gemaakt, dat hij niet de kleinste kans zou verwaarlozen om weer zo gauw mogelijk aan werk te geraken in Wien, Wien, Wien! Dat hij daar zijn laatste engagement had moeten opgeven, was de schuld geweest van de Russen, die onmenssen, die hem in een communistische vakvereniging hadden willen dwingen. Voor hun dreigementen waren, tegelijk met hem, zó veel andere muzikan-

ten naar de vrije zones van de stad gevlucht, dat het niet mogelijk was geweest aanstonds een andere plaats te vinden, en men moest zijn vrouw en kinderen toch te eten geven, nietwaar... Neen, geheimen had hij niet, hij noemde zelfs de adressen, beschreef de inrichting en standing van de amusementsbedrijven, waar hij achtereenvolgens solliciteerde, moest telkens nieuwe foto-copieën van zijn getuigschriften laten maken, en heel de kleuterschaar van Muscadin leefde met hem mee, in hoop en teleurstelling. Op dagen dat hij erg in de put zat, als die keer dat – Jesus Maria und Josef! – de kleine Rudi mazelen kreeg, was het altijd veel stiller in de kleedkamer van de dames...

Enfin, nu weet je het langzamerhand wel. Ik moet er nog aan toevoegen, dat Grete Müller, gelijk bij alles, ook hier de leiding had in deze onkerkelijke bigotterie, het meest beslag op hem legde en het dichtst bij hem stond, temeer omdat beiden Duits spraken en hun Frans gebrekkig was. In het begin, toen ik voor het eerst las van je avondje in Muscadin, heb ik mij lichtelijk geamuseerd met je authentieke Française uit Straatsburg, die niet eens haar eigen taal sprak: zij zou wel ergens uit Pommeren vandaan zijn. Later heb ik het beter ingezien. Thuis heeft zij niets anders gehoord dan het Duitse dialect en tijdens de bezetting werd het Frans van haar scholen geweerd. Wat een rare taaltoestanden zijn dat daar! Voor enkele jaren deed ik een reisje door de Elzas en bezocht de oude kerk van Thann. De onderschriften op de (vrij nieuwe) kruiswegstaties in gothische letters: „Jesus wird zum Tode verurteilt” enzovoort. De namen op de biechtstoelen daarentegen: M. le Curé Zimmermann, M. le Vicaire Schulze of Kramer en meer van zulke Parijzenaars. Maar laat ik er geen reisverhaal van maken...

Tot zover de vrouwelijke getuigen in hun paradijslijke eensgezindheid. En je hebt al begrepen, dat er nu een andere klok gaat luiden.

Beuckelaer begon met de duizendkunstenaar van het huis, de saxofoonblazer-bassist-accordeonist en tevens hawaiian-guitarist, een pientere Antwerpse jongen, niet bepaald uit het Schipperskwartier maar toch vlak ernaast, en die dus onvermijdelijk John moest heten. Een van die mensen, wier handen gaan tintelen, wanneer zij een muziekinstrument zien. Hij heeft al zijn kunsten zelf aangeleerd, evenals een aardig mondje Frans, en hij was de enige, die een goed woord sprak over het zwarte beest van de zaak, de violist Etienne Jacquinot. Kurt Riessler noemde hij „Pater Franciscus”, overigens had hij niemendal op de pianist af te dingen: Wat viel er aan te merken op een pater? Als hij geen schriklijk bràave jongen was, zou hij immers geen pater zijn! „Hoe was zijn spel?”, vroeg Beuckelaer. De violist Jacquinot kon Riessler niet uitstaan volgens Melnik en hier zou de simpele oorzaak kunnen liggen.

„Wel”, grinnikte John, „hij speelde de noten, èh meneer? Preciés gelijk ze gedrukt stonden. En secuur, meneer, secùur! Ze zeggen, dat de beste breister steken laat vallen, maar dat is niet waar. Tenminste niet voor Pater Franciscus.”

Beuckelaer, die er (evenals ik) geen muzikale pretenties op na houdt, ging niet nader in op deze vrij duidelijke wenk – ten onrechte, naar hem later zou blijken – en stapte over op de onaangename violist.

Tja, de mens deed zich niet profijtelijk voor, gaf John toe. Maar ge moest hem kennen en dan viel hij op de duur veel mee. En hij was nondedju een artiest, zonne meneer de com-

missaris! Zo liepen er niet veel in het land, al werkte hij dan in de Muscadin. Er was op heel de wereld maar één zaak, waarvoor Etienne Jacquinot respect had en dat was de kunst. Was dat niet het geval geweest, dan had hij zich waarschijnlijk allang verzopen...

Beuckelaer wilde eens zien hoe John zou reageren: „Wat zoudt u ervan zeggen, als u hoorde, dat Riessler op ernstige gronden verdacht werd?”

De muzikant dacht enkele seconden na en aan een kleine, schokkende beweging van zijn schouders was te zien, dat hij even huiverde... A-wel, dan zou hij zeggen, dat Pater Franciscus al die tijd in de Muscadin de gruwelijkste komedie had gespeeld, die ge kondt dromen, zonder ook maar één keer uit zijn rol te vallen... En dat het John, alles achteraf bezien, niet zo erg zou verbazen... Waarom? Dat was moeilijk te zeggen. Voor die héél ongewone mensen moest ge altijd oppassen...

Maar Jacquinot was op een andere manier ook zeer ongevoelzaam, zei de commissaris.

John knikte. Precies, en daar moest ge óók voor oppassen... Oppassen, dat ge hem niet al te slecht beoordeeldet. Bij Pater Franciscus was het zjuust omgekeerd...

De verhouding tussen Riessler en Jacquinot?... Wel, Etienne kon de pianist niet „snuffelen”, maar dat wilde niet veel zeggen: hij lag zowat met iedereen in piket, had de grootste verachting voor de patron en het vrouwvolk van de Muscadin. Riessler had hij een keer „le Confesseur de ces Dames” genoemd. (Met de nadruk op „ces”, een subtiel verschilletje, waardoor de vertaling zich beweegt in de richting van: „Biechtvader voor Publicke Vrouwen”.) Jacquinot zei trouwens heel weinig over de anderen, of het moesten van die

korte opneukers zijn; het kon hem allemaal voor geen centiemeken interesseren. Hij knarste stillekens zijn tanden en vrat zijn hart op. John was de enige, met wie hij sedert de laatste maanden wel lange gesprekken hield, alleen over muziek, en dan werd hij ineens een heel andere mens. En een geleerde bol, meneer de commissaris, oei-oei-oei! John had vroeger nooit geloofd, dat er aan muziek zó veel geleerdheid kon vastzitten . . .

Daarna kwam de lastige violist zelf aan het woord. Hèn heb ik die avond wèl gezien – hoe kon het anders? – en ook jou zal hij wel zijn opgevallen, deze gladgeschoren Mephisto met de harde sneer rond zijn mond. Hij kwam mij voor als een geblaseerde sater.

Beuckelaer moet hem ook de moeite waard hebben gevonden, want dadelijk na het eerste verhoor had hij uitgebreide inlichtingen verzameld . . . Zoon van welgestelde burgermensen, van zijn prille jeugd muzieklessen, klassieke humaniora, eerste prijzen met hoge onderscheidingen van verschillende conservatoria, naar de mening van zijn leermeesters voorbestemd om een concert-violist van betekenis te worden. Dan een zeer mis huwelijk, gevolgd door een bezwarende echtscheiding en brouille met zijn familie. Na de bevrijding ten onrechte opgepakt en beestachtig behandeld, zoals dat in die eerste dagen gebeuren kon. Eerst na drie maanden zonder vonnis vrijgelaten en bij wijze van vergoeding voor zijn uitgeslagen tanden en morele averij onmiddellijk in het bezit gesteld van het papiertje, dat we toen allemaal moesten bezitten, het zogenaamde „Bewijs van Burgertrouw”, zodat hij tenminste weer aan het werk kon, ook al was hij inmiddels een zeer ontrouw en staatsvijandig burger geworden. Omdat zijn gewezen vrouw hem overal met

de deurwaarder achternazat, moest hij hoe dan ook geld verdienen, hij zakte steeds af – zijn verfoeilijke manieren zullen er wel toe bijgedragen hebben – en zo kwam hij ten slotte in de nachtgelegenheden terecht. Totaal verbitterd, opgesloten in zichzelf, wrokkig tegen de hele wereld, honds en hatelijk. Alleen Stalin kon aan de janboel een eind maken en daar zat hij op te wachten, naar hij placht te zeggen, maar overigens scheen zijn communisme niet veel om of aan te hebben. Het leek meer een middel om de voldane burgerman te verontrusten; hij was niet georganiseerd en zelfs geen abonnee of ook maar lezer van *Le Drapeau Rouge*.

Bij de eerste ontmoeting met Beuckelaer was hij al dadelijk zeer uitdagend opgetreden: *Evidemment!* Nu hij in een „lupanar” werkte, lag het voor de hand, dat hij tijdens zijn vrije uren handel dreef in blanke slavinnen. Maar *die* meid had hij toevallig niet weggemaakt; anderen waren hem te vlug af geweest, het speet hem wel. . .

En zo vervolgens, niets dan overdreven grofheden en lust om te kwetsen, ook zichzelf. Voor hem waren de meisjes, door het simpele feit dat ze wel erg bloot dansten, stuk voor stuk sletten, de Muscadin een regelmatig bordeel, Czeslas een maquercou en eerlijk gezegd vrat hij zelf ook van de wijven, want de klanten kwamen heus niet voor hem of voor de verheven oeuvres, die hij in die barak moest spelen. . .

Wat de verdwijning van Grete Müller betrof: hij zei het niet met zoveel woorden, maar uit heel zijn optreden kon je duidelijk proeven, dat hij dacht: één hoer meer of minder. . . Hij begreep niet wat voor verschil het in godsnaam kon maken, of die dame nu hiér haar nobel beroep uitoefende dan wel in Montevideo. . . In geval hij zelf op een goede dag spoorloos mocht verdwijnen uit deze voortreffe-

lijke Belgische Staat, werd de commissaris al op voorhand vriendelijk verzocht zich niet uit te sloven en niemand om zijnentwil te derangeren. . . En neen, neen, neen! Hij wist niets van al die teven, sprak er niet eens mee, kon het heel goed stellen zónder syphilis, dánk u!

Dat alles met dezelfde sarrende grijns. . . Ja, nu kon Beuckelaer erom lachen, maar op het moment zelf waren zijn schoenpunten gaan jeuken.

Bij de tweede en laatste ontmoeting deed Jacquinet zich weer even grimmig voor, maar nu was onze commissaris beter voorbereid.

Het gesprek met deze Luikerwaal werd natuurlijk in het Frans gevoerd (wat niet wil zeggen, Jaap Romijn, dat je door de Luikse politie in het Nederlands te woord wordt gestaan) en Beuckelaer citeerde onwillekeurig het grootste deel van de dialoog ook in het Frans, dat ik zo goed mogelijk zal trachten weer te geven.

Het begon met: Sigaret?, in deze omstandigheden een soort uitdaging, die dan ook onmiddellijk werd opgevangen:

Wel ja! Zelfs een sigaret op kosten van de Belgische Staat mocht een geteisterd vioolzager niet weigeren, hij had nog heel wat meer te vorderen en als je met zo'n bandietengouvernement te doen had, moest je wel grijpen wat je krijgen kon. . .

De commissaris liet het passeren.

Wat hij dacht van Kurt Riessler? Kijk eens, de ambtenaren van deze zogenaamd democratische staat schenen, naar hij aan den lijve had ondervonden, het absolute recht te hebben om hun broodgever, de belastingbetaler, te behandelen als een stuk vuil. Zij konden hem straffeloos koeionneren, mishandelen, blijvend verwonden en helemaal binnenstebuiten

keren. Toch viel er nog altijd één kleinigheid buiten hun bereik: de vrije gedachten van het nietswaardig individu, dat in hun klauwen was gevallen. Maar dat was dan ook het laatste, veilige bezit van de ambteloze tobber, die zich moest rotwerken om voor al die parasieten de kost te verdienen, zijn eigen gedachten, onder andere ook wat hij geliefde te denken van een zekere Kurt Riessler . . .

Beuckelaer maakte er nu een eind aan: „Kom, mijnheer Jacquinet, houdt u alstublieft op met dat flauwe spelletje. Het is belachelijk en vermoeiend, het hangt u bovendien zelf de keel uit, dat kan niet anders. Al onze informaties zeggen eenstemmig, dat u een beschaafd en ontwikkeld man is, bovendien een musicus van grote hoedanigheden. Doe mij het genoeg en hang niet langer het ploertje (le petit goujat) uit; het gaat u niet af en aan mij is het verspild. Spaar uw moeite en gedraag u als de intellectueel, die u bent. De zaak is veel belangrijker dan uw slecht humeur. Ik had u graag met rust gelaten, maar dat kon niet. We hebben namelijk reden om aan te nemen, dat u de enige bent, die een juiste kijk had op deze pianist . . .”

Hiet schoot Jacquinet uit zijn slof. Hij was, naar het woord van John, opeens een ander mens geworden en het leek er ook veel op, dat hij alleen als musicus mens kon zijn. Zijn grijns was verdwenen en hij begon bijna te schreeuwen:

Pianist?! De vent kon niets anders zijn dan een grote smeerslap (salaud)! Waarom? Uit logische onvermijdelijkheid. Maar dat kon hij een leek niet aan het verstand brengen; dat was een kwestie van hoge, muzikale sensibiliteit . . .

„Probeer het toch maar eens”, verzocht de commissaris goedmoedig. „Misschien ben ik niet zo onbevattelijk als ik er uit zie.”

Eh bien, die man wàs geen musicus en zelfs geen menselijk wezen, hij was een monster, een robot, het onfeilbaar mechanisme van een pianola, zonder hart en zonder gevoel! De schoft had de snelste en zekerste handen van de wereld, maar hij had die onmenselijke klauwen van het klavier moeten houden. Als wereld-kampioen machineschrijver – wat hij gemakkelijk had kunnen worden – zou hij te waarden zijn geweest. Hij ratelde op het eerste gezicht de moeilijkste étude af, zoals een goed kantoorklerk in grote vaart een lange, ingewikkelde factuur tikt, zonder het geringste foutje en met nog minder gevoel. En dan die huiveringwekkende aanslag: koud, wreed en steendood. En niet alleen dood, maar ook moordend! Het was de touche van een geboren mensenslachter, de perfecte, passieloze misdadiger, die zich nooit door een fout in de uitvoering zou laten betrappen en die ook geen wroeging kende. Ook al was er te zijnen nadele niets bekend, zoiemand móést een hoogstgevaarlijk individu zijn, mijnheer de commissaris, de machinale mens zonder ziel, tot geen misgreep in staat, volkomen beheerst en amoreel en berekend in al wat hij voor louter materieel gewin ondernam. Zonder vrees en zonder moed, zonder haat en zonder een greintje liefde, ook niet voor de tak van kunst, waarvan hij de techniek – maar ook dat alleen – met een duivelse perfectie beheerste. Voor hem, Etienne Jacquinot was het een helse kwelling geweest naar zoiets te moeten luisteren; hij had zich steeds moeten intomen, zich voorhouden, dat zijn viool veel te goed was om haar op dié kop aan spaanders te slaan . . .

Wel-wel-wel, daar kon de pianist het voorlopig mee stellen . . . Maar ook al had Jacquinot zich doen kennen als een man van veel te grote woorden, de hele tirade klonk zo

overtuigend, dat Beuckelaer er sterk door werd beïnvloed. De violist was nu inderdaad echt en zelfs groot in zijn afschuw. De vraag bleef echter, in hoever men op zijn „hoge sensibiliteit” kon afgaan. „Le style, c’est l’homme”, jawel, maar zulke dooddoeners zijn gauwer gezegd dan toegepast in de praktijk. Het woord is, geloof ik, in de eerste plaats bedoeld voor auteurs en vooral voor dichters, die immers, ook zonder het te weten of te willen, hun ziel ontvouwen (h’m), welke ziel dan door de critiek als een ongewassen luier aan de lijn wordt gehangen.

Eenzelfde pertinente uitspraak als die van onze razende violist heb ik eens gehoord van een Vlaamse beeldhouwer. Je weet, dat in de Hitlertijd in Duitsland kunstenaars „hinaufkommandiert” werden tot op een niveau, ver boven hun artistieke stand. Wij bladerden samen in een tijdschrift, waarin beeldhouwwerken van zulke schoothondjes van de regering waren afgedrukt, je kent ze wel, die opgeblazen en gladgepoetste mannelijke naakten, zoals er twee in het beste brons naast de ingang van de Rijkswanselarij prijken: je zou zweren, dat zo’n groot geval als een vormloze zak aan je voeten zou vallen, wanneer je er even met een speld in prikte. Bij een van die foto’s zei mijn beeldhouwer: „De vent die dat gemaakt heeft is een . . . !” Het was een bar-lelijk woord, maar op hetzelfde ogenblik zag ik, dat hij gelijk moest hebben, wat later ook bleek . . .

Uit het scheppend werk van een kunstenaar de grote kanten van zijn karakter te bepalen, lijkt me voor gewiekste beschouwers niet onmogelijk, om het voorzichtig te zeggen. Maar een virtuoos produceert niets, hij réproduceert het werk van anderen, op *zijn* manier weliswaar en zijn eigen geestelijke bagage zal er zeker in tot uiting komen, maar om

uit deze reproductie het hele doopceel van de man te lichten, lijkt me nogal een opgave. . . Over beeldende kunsten en architectuur durf ik een woord mee te praten, van muziek weet ik niet het eerste woord en Beuckelaer is er niet veel beter aan toe. Jammer, dat jij niet hier was.

Nu heb jij, als muzikrecensent natuurlijk zoveel muziek móéten horen, dat je die avond in Muscadin waarschijnlijk niet veel acht zult hebben geslagen op de geluiden, die je in zo'n gelegenheid moogt verwachten. Toch lees ik in je beschrijving van de kattendans over een glissando van de violist en ook over „iets priegeligs op de hoge toetsen” van de mooie Kurt Riessler. De muziek is dus niet helemaal aan je voorbijgegaan; heb je bijgeval ook scherper geluisterd en je eveneens kwaad gemaakt op de harteloze rekenmachine, die aan de vleugel zat? Nu de zaak zo'n onverwachte wending heeft genomen en we Riessler niet meer door een ander expert kunnen laten toetsen, zouden we erg blij zijn als jij er iets over kon zeggen.

John, nog eens ondervraagd, hield zich behoedzaam op de vlakte: Ja, dat was waar, er zat niks geen muziek in het spel van die pater en ge werdt er op de duur heel „ambetant” van. Maar de meeste mensen merkten het niet eens; de patron bijvoorbeeld vond het erg knap. . . Meer kon hij er niet van zeggen, zó geleerd was hij niet. . .

De rest van de avond hebben we alle mogelijkheden uitgepluisd en het resultaat was, dat Riessler steeds meer werd „hineininterpretiert”. Melnik heeft na zijn „aanhouding” verzekerd, dat hij niets wist van de afspraak tussen Grete en Koning – natuurlijk, zul je zeggen, maar het *is* aannemelijk. De laatste tijden had zij hem immers behandeld „als een lastig insect” en van haar kribbige houding jegens hem heb je zelf

nog een staaltje meegemaakt. Die houding is kwalijk te rijmen met haar bereidwilligheid om te zorgen, dat Koning het pakje zou meebrengen; voor die brave Kurt deed ze het natuurlijk wàt graag. En hoe zou Melnik, die zij afweerde en wantrouwde, het voor elkaar gegoocheld hebben, dat zij zo vlot haar boeltje pakte om hem blindelings te volgen naar een bestemming, waarvan zij niet zou terugkeren? Voor zo iets was allereerst een groot vertrouwen nodig en dat bezat Pater Franciscus ten volle. . .

Het voorwendsel? Neem een jonge, eerezuchtige danseres en spreek haar over een begerenswaard engagement, over invallen voor een grote vedette, die plotseling verhinderd is – *de* traditionele kans van haar leven! – of over het onfeilbare lokaas: de film. . . Nu alles zo bliksemsnel moest gebeuren, zal het wel „invallen” zijn geweest, dus een hele voormiddag van dringende telefoongesprekken (met zijn handlangers) terwijl zij zelf, popelend van spanning ook in de cel stond en hoorde hoe hij haar kwaliteiten ophemelde. En eindelijk was de zaak dan beklonken, alleen moest zij eerst nog gauw even naar Brussel, naar de impresario, voor een „Probe”. Intussen kon haar bagage beter in Antwerpen blijven, voor het geval het engagement onverhoopt nog mocht afspringen. . . „Zeg maar, dat je moeder erg ziek is; we hebben geen tijd voor explicaties en „Zänkereien”, want daar in de Muscadin vliegen ze je allen naar de keel, nu je hen zo onverwacht in de steek moet laten. Tja, fraai is het niet, maar het kan helaas niet anders; je màg deze „einmalige” kans niet laten voorbijgaan, mein liebes Kind!”

En dan het veel te schone leven van Pater Franciscus. De truc met het biljet van vijfhonderd frank is al even oud als de eerste kwartjesvinder in de geschiedenis. Door iedereen al

van de aanvang te betrekken in zijn Weense sollicitaties, kon hij op elk gewenst moment op de vlucht slaan zonder een stofwolk achter te laten. En volgens Etienne Jacquinet zou hij geen fouten maken: hij zag natuurlijk wel enig risico in die Utrechtse kiosk en toen hij als „Confesseur de ces Dames” hoorde van Grete’s hevige verliefdheid en van haar afspraakje met een Utrechtse veearts, nam hij het zekere voor het onzekere, zodat de fout niét werd gemaakt en de heer Van Egdome het nakijken had. . .

Je ziet, dat het verhaal wonderwel sluit, al hebben we dan nog geen schijn van bewijs, behalve dat Riessler van alle dramatis personae het best „geplaatst” was om het misdrijf te plegen, ja eigenlijk wel de enige was, die beschikte over alle „middelen”.

Onnodig te zeggen, dat Beuckelaer aanstonds in Wenen om inlichtingen had gevraagd, onder opgave van alle personalia die bij de Vreemdelingendienst geboekt stonden, aangevuld met een portret en de vóórnamen van vrouw en kinderen. Hij wachtte toen al acht dagen, en dat begint er nu dus be-roerd uit te zien, want hij zou me opbellen zo gauw hij iets had gehoord. Maar intussen waren er uit Wenen wèl prentkaarten aangekomen in de Muscadin, met „Amitiés” en andere schalksheden van sincèremment votre Kurt.

Nogmaals: we zijn benieuwd naar jouw visie op ons muzikaal-psychologisch of psycho-muzikaal probleem.

Hartelijke groeten van ons beiden,

Je

TON

P.S. Zo juist Beuckelaer aan de telefoon, hij heeft eindelijk bericht uit Wenen. Aan het opgegeven adres heeft men de

naam nooit gehoord; het huis is een Konditorei, die niets geheimzinnigs heeft. Uitgebreide opzoekingen in de bevolkingsregisters hebben uitgewezen, dat er wel Riesslers zijn, maar geen pianist, geen Kurt, geen Liebe Erna, geen Rudi, met of zonder mazelen, en zelfs geen kleine Friedl. En dat er sedert de oorlog in heel de gemeente geen gezin Riessler van deze samenstelling ingeschreven is geweest. . .

Ooit zo'n „salaud" gezien, met zijn kiekjes en zijn lange brieven van huis?

Men zal trachten aan de hand van de foto de ware identiteit vast te stellen. Jawel, en in Wenen, als hij daar is, kan hij zich in veiligheid stellen door eenvoudig de straat over te steken.

Ik geloof, dat over het drama Grete Müller het doek nu wel kan zakken.

T.

Utrecht, 12 Februari 1952

Beste Ton,

Inderdaad, het doek kan wel zakken. Ik zie er geen gat meer in en dat zou zo erg niet zijn wanneer ik niet de overtuiging was toegedaan dat de politie er precies zo over denkt. Van mijn vroegere voorstelling van de Nederlandse politie is niet veel overgebleven. Geen feilloos apparaat, dacht ik vroeger, het zijn ook maar mensen tenslotte, maar ze zullen zich bij ons toch nooit bij voorbaat verloren geven; we zijn hier niet in Amerika. Maar er zijn in het oude werelddeel machtiger en geheimzinniger organisaties aan het werk, naar het schijnt en uit de vertrouwelijkheid waarmee Reder vanmorgen, samen met mij, over je laatste brieven gebogen zat, kon ik afleiden hoe machteloos hij zich wel voelt.

Ik heb verder niets van belang te melden en ik heb sterk het gevoel dat jij het laatste woord in deze aangelegenheid hebt geschreven. Ik heb dit al lang aan zien komen, je weet het, maar er bleef toch altijd een straaltje hoop. Maar nu, nee, ik voor mij voel me lamgeslagen. Overigens we hebben ons best gedaan, mag ik wel zeggen en geloof me, ik ben je bijzonder dankbaar voor de moeite die je je in deze trieste geschiedenis hebt getroost.

Heeft het nog zin, je vragen inzake het muziekje bij Muscadin te beantwoorden? Na je P.S. nauwelijks, lijkt mij, maar enfin. Het muziekje in zijn geheel moet in zijn soort zeker goed geweest zijn, want anders zou Rem stellig terugge-deinsd zijn. Voor mij moet vermaaksmuziek al bijzonder goed zijn wil ik haar überhaupt horen, maar Rem was kieskeurig op dat punt, hij vond de muziek in zo'n tentje altijd belangrijker dan de borrels en de mooie meisjes. Ja, ik her-

inner me nu zelfs, dat hij een opmerking maakte over de violist, die hij een phenomeen vond. En al kan ik het gezicht van die vent, die Jacquinot niet meer voor me halen, ik weet toch nog wel, dat hij af en toe een rondje langs de tafeltjes maakte en dan alles behalve zoet en romantisch maar bijna venijnig en sarrend over de hoge snaren kraste. Het kan verbeelding zijn, maar nu ik dit opschrijf meen ik me zelfs te herinneren dat Grete hem een keer afweerde: „Du, Etienne, lass doch!”

Maar je wilde iets van Kurt Riessler weten. Nu, van hem herinner ik me niets, maar dan ook niets. Maar dat wil dan ook zeggen, waarschijnlijk, dat hij niet tot de klasse van Jacquinot behoorde. Illustratief en als begeleiding zal zijn spel wel goed geweest zijn, maar persoonlijkheid, nee. Die vage indruk klopt dus met die van de deskundigen. Moge het je voldoening schenken. . .

Ik praat nog maar even door, eenvoudig omdat mijn hoofd niet staat naar het te schrijven beschouwinkje over de reprise van de Drei Groschen-Oper, ook al zo'n somber geval. Ik ben hem gisteravond in Amsterdam gaan zien met mijn collega Verhulst, die een auto tot zijn beschikking heeft. Na afloop dronken we een borrel om bij te komen en daarna voelde Verhulst nog voor het een of andere vermaaksinstituut. We kwamen terecht in de Kolibri-bar in de Reguliersdwarsstraat, een knusse pijpenla met muziek en een dansvloer – ik was er nog nooit geweest.

Ik kan je zeggen, het was een wonderlijke sensatie. Vertoningen op de dansvloer zijn er in Kolibri niet. En de meisjes animeren er niet zo nadrukkelijk als in Antwerpen, geniepiger zou ik zeggen. Maar dat leek mij het enige verschil met Muscadin, gisteravond. Ik ben Muscadin natuurlijk voor

tachtig procent vergeten, maar hoe sterk ik mij verbeeldde, acht maanden terug te zijn in de tijd, bleek wel toen ik op een gegeven moment mijn woorden moest inslikken om Verhulst niet met Rem aan te spreken.

In de hoek van de bar zat een meisje, mager maar niet onaardig, maar het verlangen om te dansen was nauwelijks bij me opgekomen of het werd verdrongen door een eigenaardige gewaarwording, ik weet eigenlijk niet hoe ik het moet beschrijven... Ik verbeeldde me dat ik in Muscadin was, niet? acht maanden geleden, maar ook nu; in Amsterdam, maar ook in Antwerpen. En in Parijs, Frankfurt, Düsseldorf, Wenen. Muscadin's, overal Muscadin's, en overal mogelijkheden om te verdwijnen, om in die greep te geraken...

Ik kan het niet zo dreigend en zo luguber opschrijven als het in mijn verbeelding was, gisteravond en misschien doet het je niets, nuchterling, maar ik kan je verzekeren dat ik op dat ogenblik met zekerheid *wist*, dat Rem nooit meer terug zal komen.

Hartelijke groeten,

Je

JAAP

15 April 1952

Beste Ton,

We hebben sinds lang niets van elkaar gehoord en nu ik je schrijf is het dan toch weer over Rem Koning. Nee, verheugende berichten zijn er niet, alleen zoiets als een aanwijzing. Het is nogal een ingewikkeld en tamelijk duister verhaal en ik weet eigenlijk niet wat ik ervan denken moet – maar laat ik beginnen bij het begin.

Ik heb een vriend, die arts is in Meiveld, een klein plaatsje aan de Lek, misschien ken je de naam. Die vriend, Nico Petter, is tevens fotograaf en Dinsdag voor een week projecteerde hij wat van zijn werk voor een sociëteitje van „kunstenaars en kunstliefenden”, dat we hier in Utrecht hebben gevormd. Meiveld is een droom van een stadje in zo'n echt Hollands waterlandschap, je ware omgeving om idyllische foto's te maken. Maar Petter's stijl is het tegendeel van idyllisch, eerder hard en cru: mooi in de traditionele zin zijn de foto's die hij maakt niet, waarheidslievend zonder meer zou je ze kunnen noemen. Op de foto's uit Meiveld die hij vertoonde zag je dan ook geen charmante geveltjes en dromerige uitzichten over de rivier, maar in hoofdzaak de mensen die in die omgeving leven en wier bestaan dan allerminst een idylle blijkt te zijn. Listige boerenkoppen, wanstaltig vergroeide werkhanden, dom lachende tronies met tandeloze monden, soms ook een welgedane vetzak – kortom, een scherp geobsedeerde menselijke tragi-komedie, lang niet opwekkend over het algemeen.

Eén van die foto's was bijzonder opvallend. De voorgevel van een wit gekalkt huisje, fel door de zon beschenen, met openstaande deur en daarnaast één venster. Voor dat gevel-

tje zat op een houten bank, precies in het midden een jongen – of een man, iets voorover gebogen en met zijn handen geklemd om de rand van de bank, alsof hij bang was er af te vallen. Hij keek niet in de lens, maar staaarde voor zich uit op de grond, zijn mond hing half open. Zijn hoofd leek abnormaal groot in verhouding tot zijn lichaam, de uitdrukking van zijn bolle gezicht had behalve dat wezenloze wel iets dom-goedigs.

„De dorps-idioot”, zei een van ons nogal grof, want de opname was bepaald aangrijpend.

„Nee”, antwoordde Nico, „idioot is die man niet, normaal ook niet, maar idioot, nee. Hoe oud schatten jullie hem?”

„Achtien?” zei ik.

„Twintig?” vroeg een ander.

„Nee, hij is al tegen de veertig. Een beste vent, ik mag hem heel graag, maar hij is een wonderlijk type, in sommige dingen inderdaad achterlijk, maar in andere merkwaardig bij. Zijn intelligentie schat ik – als je dat dan over de hele linie kunt schatten – op die van een jongen van tien. Dat is niet eens zo heel weinig, heel wat mensen, die iedereen als normaal beschouwt, komen niet eens zo veel verder. Hij is vooral achterlijk in praktische dingen, hij kan zichzelf bijvoorbeeld nauwelijks aankleden en je kunt hem zeker niet om een boodschap sturen. Rekenen kan hij niet, maar hij leest graag en veel, en werkelijk niet helemaal zonder begrip. Maar het bijzondere van de man is, dat hij helderziend is.”

„Op veertigjarige leeftijd?” vroeg een onder ons, die veel aan para-psychologie heeft gedaan.

„Ja, waarachtig”, zei Nico. „Ik weet het wel, helderziendheid verdwijnt doorgaans na de puberteit, maar vergeet niet dat deze man in zijn ontwikkeling is blijven stilstaan, in

zekere zin is hij kind gebleven, kijk maar naar zijn uiterlijk, dat is geen man, maar een oude knaap.”

„Heb je die helderziendheid geconstateerd?” vroeg ik.

„Zelf niet, nee. Maar je hoeft er heus niet aan te twijfelen, er zijn allerlei gevallen geweest, die ik gemakkelijk kon controleren. Laatst heeft hij nog de verdwijning van een meisje uit het dorp opgehelderd door precies de plaats aan te wijzen waar ze in de Lek was gesprongen; een geval van zelfmoord was dat, ja, zelfs in Meiveld komt dat voor.”

Je zult het al wel begrijpen, Petter's verhaal bracht me op de gedachte om met die man in Meiveld contact te zoeken. Ik ben allerm minst bijgelovig en destijds stond ik zelfs tamelijk sceptisch tegenover jouw pendelaar, maar Petter is een betrouwbare bron en het is tenslotte zoals hij zei: helderziendheid komt vóór het achttiende jaar inderdaad voor, dat is wel bewezen.

Op oudere leeftijd is die gave verdwenen, maar lieden die hem vroeger bezeten hebben weten hem dan nog wel met een zekere handigheid terwille van het geld te exploiteren. Wat de gevestigde helderzienden verkondigen is zonder uitzondering je reinste nep. Maar die man in Meiveld, dat is iets anders: een onvolgroeide, al is hij dan veertig jaar.

Ik sprak erover met Nico en hij was zo vriendelijk mij aan te bieden, mij de Maandag daarop, wanneer hij toch 's morgens in Utrecht moest zijn, met zijn auto te komen halen.

„Neem dan foto's van Koning en van dat meisje mee”, zei hij, „en reken er op dat je wel iets moet betalen. De man woont nog steeds bij zijn ouders, en al zullen ze het eerst wel weigeren, ze zijn bij ons alles behalve vies van de duiten.”

Die Maandag reden we dus naar Meiveld. Ik was er nooit geweest en het plaatsje zelf – dit tussen twee haakjes – werd

voor mij een openbaring; veel mooier dan geijkte toeristenplaatsen als Marken en Volendam of zelfs Hoorn en Enkhuizen. Je komt aanrijden over de dijk, langs die enorme, vlakke plas van de Lek; juist bij het stadje heeft de rivier een kromming, waardoor je de dijk in de verte als een schiereiland in het water ziet liggen met een reeks prachtige geveltjes, die je al van heel ver af tegen de lucht kunt zien afsteken: een schilderij van Vermeer, zo Hollands en helder.

Even voor die reeks geveltjes reden we de dijk af en door wat kronkelstraatjes naar het huisje waar de helderziende woonde. Hij zat daar die morgen precies als op de foto van Nico: op de bank voor het witte huisje, gelegen in een slop zonder verkeer, dat ook nu door de zon werd beschenen. Toen hij Nico uit de auto zag komen begon hij genoeglijk op zijn bankje te schuiven en zonder zijn hoofd op te richten, met een schuine blik naar Nico en mij, lachte hij en mompelde iets onverstaanbaars; hij leek mij toch wel erg debiel.

„Zo, Janus”, zei Nico, „is moeder thuis?”

„Hnn, hnn, dok-ter”, antwoordde de man, van wie ik nauwelijks een oudere indruk ontving, dan zijn portret mij gegeven had.

Nico liep de openstaande deur binnen en kwam even later terug. „’t Is in orde”, zei hij, „en Janus is gewillig genoeg. Niet, Janus? je wilt meneer hier toch wel wat vertellen”.

De jongen – want ik kon hem niet anders zien – richtte nu vragend het hoofd op en op dat ogenblik kwam zijn moeder naar buiten, een forse vrouw van een jaar of zestig, bijdehand genoeg. „Janus”, zei ze gedecideerd, „deze meneer wil weten waar zijn vrienden gebleven zijn. Ze zijn weg, een man en een vrouw. Geef die portretten maar, meneer”, richtte ze zich tot mij, „die had u toch, is het niet?”

Ik reikte haar de twee foto's over – je weet, die van Grete heb ik destijds van jou meegenomen – ze ging breed-uit naast de jongen op het bankje zitten en gaf hem de foto van Rem in zijn hand. „Janus”, zei ze weer, „kijk eens goed, wáár is die meneer op het ogenblik?”

De jongen scheen het helemaal niet plezierig te vinden, hij ging log verzitten, keek schichtig onderuit naar Nico en mij, maar dan toch met veel aandacht naar de foto. Zijn moeder richtte zich op, legde haar werkhanden op haar brede dijen en keek zelfvoldaan alsof ze wou zeggen: Wacht maar, mijn zoon zal het u wel even vertellen.

Het kwam inderdaad sneller dan ik verwacht had. De jongen keek nu niet meer naar de foto van Rem, maar staarde dof naar de straatstenen en terwijl zijn kaken een lichte, malende beweging maakten mompelde hij moeilijk verstaanbaar een paar maal achtereen:

„Het is er groot. Het is er groot. Het is er héél groot.”

„Wáár is het groot, Janus?” vroeg de vrouw.

Op die vraag, te ingewikkeld misschien, reageerde hij niet, maar hij scheen zich in te spannen om méér te zien; zijn ogen verwijdden zich, dan zei hij, bijna fluisterend en half vragend:

„Paarden... paarden...”

Je begrijpt hoe spannend dat allemaal voor mij was, weinig als ik ook opmaken kon uit wat de jongen zei. Rem zou ergens zijn waar het heel groot was en waar veel paarden waren? In grote ruimtes was hij altijd geweest, het abattoir, de stallen van de veeartsenijkundige hogeschool, de vee-markt; en met paarden had hij uiteraard altijd omgegaan. Zag de jongen in Rem's verleden? Ik kon niet laten te vragen:

„Is hij dood, Janus?”

„Dood? Nee-ee...” Het klonk bijna verontwaardigd, en hij voegde er uit zichzelf aan toe: „Hij is héél ver weg”.

Heel ver weg, wat betekende dat voor die jongen? Zijn moeder begreep dat we meer wilden weten en drong aan: „Wáár dan, Janus, en hoe komt die meneer daar!”

Maar het orakel zweeg. Het was een zielig gezicht en ik ging het heel pijnlijk vinden. Maar plotseling, ik had er al een eind aan willen maken en zelfs over het meisje niet willen reppen, begon Janus, terwijl hij met een zekere listigheid keek naar Nico, merkwaardige bewegingen met zijn handen te maken. Twee vuisten maakte hij, de gekromde vingers naar boven. Hij maakte de bewegingen die een arts uitvoert wanneer hij een injectie geeft. Hij deed dat tien, twaalf keer, dan verslapten zijn handen en vielen neer op zijn knieën.

Het leek mij wel zeldzaam merkwaardig, hoe de jongen zich met Rem en zijn werkzaamheid vereenzelvigde, maar het was wel heel jammer dat hij er zelf zo weinig van begreep en zo weinig concreet kon zijn over Rem's verblijfplaats. Misschien zou hij over het meisje toch nog iets meer kunnen vertellen. Ik vroeg de vrouw, Janus het tweede portretje in handen te geven. Wat hij tot dusverre gezegd had, scheen hem wel uitgeput te hebben, maar ik liet het nu toch maar over aan Janus' moeder, die het blijkbaar niet nodig vond, hem te sparen.

De jongen keek weer even naar het portretje en bleef daarna lang zitten staren, zwijgend. Dan kwam er een bijna guitige trek op zijn gezicht en hij zei vrolijk:

„Ze danst, ze danst!”

Wat hij zag scheen hem hevig op te winden en te verheugen.

Hij lachte, schokkend, tot de tranen over zijn wangen liepen. Daarna werd hij kalmer, en hij zei, toch nog levendig, weer hetzelfde van daarstraks:

„Het is er heel groot, heel groot. En er zijn wel duizend mensen. En hij is er ook, hij is heel dicht bij haar. O, zo veel mensen. Muziek, en ze danst. . .”

Dat was alles, meer schenen we niet uit hem te kunnen krijgen. Zijn moeder lachte vertederd. „O, meneer, hij houdt zo veel van muziek en van vrolijkheid, nietwaar, dokter? u weet het wel.”

„Nou, en of”, zei Nico, „Janus is een beste jongen. Maar nu zullen we maar eens gaan, hij zal wel moe zijn.”

„O, dat geeft niets, hoor, hij heeft de hele dag niets te doen dan te zitten. En hij doet graag iets voor u, dokter.”

„Geef haar een tientje”, fluisterde ik Nico toe. Ze accepteerde het dankbaar na veel gulle protesten. Ik volgde Nico naar zijn wagen met het gevoel in een heel vreemde wereld verbleven te hebben.

Nico had geen gelegenheid om nog lang over het geval na te praten en ik ging naar Utrecht terug met de autobus. De helderziende had geen licht in de zaak gebracht, overwoog ik. Rem en Grete, in elkaars omgeving, in grote ruimten, waar veel andere mensen waren – dat kon evengoed Muscadin geweest zijn, want wat was voor die jongen veel, en wat was groot? De vraag was alleen, zag Janus in het verleden, in het heden of in de toekomst, zag hij de figuren van wie hem portretten gegeven werden of zag hij de gedachten van degene die een beroep op hem deed? Zag hij in heden en toekomst en zag hij inderdaad de figuren zoals ze nu handelden en kon men dan helemaal op hem aan, dan zou wat hij zei bewezen hebben dat Rem en Grete leefden, dat ze, er-

gens, in elkaars nabijheid waren – dat zij danste, en dat hij zijn beroep uitoefende, injecties gaf, serums toediende.

Zo zou het ook kloppen met onze speculaties: Rem en Grete overgebracht naar de ruimte achter het IJzeren Gordijn, niet dood Goddank, maar dan toch onbereikbaar en verloren voor ons. Misschien waren ze werkzaam op dezelfde Kolchoze – heet dat zo niet, zo'n enorm boerenbedrijf? – misschien deden ze daar wat ze ook hier deden, zij voor het vermaak, hij voor de dieren, nauwelijks onder dwang, want wat konden ze anders doen?

Om althans *iets* meer zekerheid te hebben ben ik een paar dagen geleden op bezoek gegaan bij professor Ten Have, de Utrechtse para-psycholoog. Het geval-Rem Koning kende hij natuurlijk en ik stelde hem op de hoogte van wat de helderziende uit Meiveld in het midden gebracht had. Hij kende de jongen heel goed en had zelfs over zijn geval geschreven in het Maandblad voor Para-psychologie. Een uiterst begaafd medium meende hij, volkomen betrouwbaar afgezien van de vaagheden, die de uitspraken van iedere helderziende nu eenmaal blijven bezitten. De man had stellig gevoel voor verhoudingen: wanneer hij zei: groot, dan konden we ons inderdaad iets groots voorstellen, wanneer hij zei: veel, een groot aantal. Die IJzeren Gordijn-gedachte leek hem niet gek, want inderdaad, gaf men Janus portretten in handen, dan zag hij heden en toekomst, niet het verleden. Ik vroeg hem, of de politie zich stoorde aan de uitspraken van helderzienden.

„Zeker”, zei hij, zover had de para-psychologische wetenschap het nu wel gebracht, juist en vooral omdat het haar streven is de zwendel op dit gebied aan de kaak te stellen. Maar wat het geval in kwestie betreft, vond ik de aanwij-

zingen niet erg vaag, en meende ik dat de politie er iets mee zou kunnen doen?

Nee, dat meende ik helemaal niet, ik meen alleen dat jouw en mijn speculatie er wat reëler op geworden zijn. De mogelijkheid is een waarschijnlijkheid geworden – voor politie en B.V.D. absoluut niet voldoende. Ik hoef je niet meer te vertellen over mijn bezoeken aan die instanties, het ging daar zoals je je voorstellen kunt: belangstellende gezichten, maar overigens geloofden ze het wel.

Rem en Grete leven – waarschijnlijk. Ze leven ergens dicht bij elkaar – waarschijnlijk. Maar hoe? en heeft het zin hierover iets aan Trees te vertellen? Als dit de afloop is, is het toch maar een vrij sombere afloop. Ik stop nu maar, ik schrijf je nog wel. Groeten aan Greetje,

Je

J A A P

EPILOOG

Uit een brief van Mr Roothaert aan Jaap Romijn d.d. 8 Juni 1952

Bruna heeft een detective-omnibus op touw gezet en vroeg me of ik er ook iets voor wilde schrijven; het hoefde niet groot te zijn: honderd twintig bladzijden was al genoeg. Ik geloof niet, dat ik het kan bolwerken. Het is al zo lang geleden, dat ik warm liep voor die aardigheidjes, ik zou er weer helemaal „in” moeten komen. En het is niet zo eenvoudig als het wel lijkt; je moet eigenlijk heel je vrije tijd aan duistere geslepenheden kunnen denken. Twintig jaar geleden ging het me wel af; ik liep zelfs op straat nog sluwe misdaden te bedrijven, ik ging luisteren bij de behandeling van populaire moorden voor het Assizenhof en verbeterde dan alle stomiteiten van de daders zo grondig, dat ze nooit betrapt zouden zijn geweest, tenzij natuurlijk *mijn* detective er zich mee zou bemoeien. Nee, ik zal er maar niet aan beginnen, vooral niet nu ik zo goed op stoot ben met de tweede Vlimmen...

Uit een brief van Jaap Romijn aan Mr Roothaert d.d. 16 Juli 1952

Dezer dagen heb ik Trees Koning het verhaal van de helderziende uit Meiveld gedaan. Ik had namelijk de indruk, dat ze nog steeds vrij zeker aan de terugkeer van Rem geloofde en meende, dat het goed zou zijn wanneer ze zich vertrouwd maakte met de gedachte dat hij definitief is verdwenen. Maar het leek, dat jouw en mijn gedachtengang haar allerminst

vreemd was en dat ze de verzekeringen van de politie, die zoals dat heet haar gevoelens wenste te sparen, met een aardige korrel zout heeft genomen. Vrouwen kunnen soms zeer reëel zijn in zulke dingen en Treesje is wel bij uitstek flink. Wat niet wil zeggen, dat ze het niet heel moeilijk heeft – nee, hóe moeilijk heb ik wel kunnen merken, die avond.

Materieel zal ze het wel kunnen bolwerken, ze houdt enige inkomsten uit Rem's praktijk en zijn bijbaantjes zullen te zijner tijd misschien een paar kleine pensioentjes opleveren. Overigens sprak ze al over verhuizen en over het geven van Mensendieck-lessen; dat heeft ze ook vroeger gedaan. Dat leek me heel verstandig, ze moet wel iets om handen hebben.

Uit een brief van Mr Roothaert aan Jaap Romijn d.d. 19 Juli 1952

Al voor de vierde of vijfde keer vroeg Bruna om een detective. Nu zul je het eenvoudig vinden, dat ik antwoord: Loop naar de weerlicht, bulldog van een uitgever! Dat kun je hier nog doen. Heb je dat artikel van Greshoff gelezen over de toestanden in Amerika? Daar komt je haar van overeind. Hij was er zelf getuige van, dat Vicky Baum, die haar vak toch kent, zou ik zeggen, bezoek kreeg van een jonge vlegel, die haar namens de uitgever kwam dicteren welke gedeelten van haar manuscript kwamen te vervallen, wat moest worden omgewerkt en zelfs hoe de hele handeling moest verlopen! Ook schijnt het daar voor te komen, dat de schrijver alleen zijn naam en een paar foefjes levert, waarna de uitgever de rest laat opknappen door zijn eigen werklui.

Hier is het dus voor de auteur nog altijd een paradijs van vrijheid. Maar als je een goeie uitgever hebt, moet je er niet te ruw mee omspringen. Ik kan namelijk vergelijken, ik heb in binnen- en buitenland al met heel rare portretten te maken gehad en Bruna zou ik graag een plezier doen; hij heeft er mij zo veel gedaan. Maar ik zie er werkelijk geen kans toe en ik zou het vervelend vinden wanneer hij het opnam als plompe onwil...

Uit een brief van Mr Roothaert aan Jaap Romijn d.d. 16 Augustus 1952

Gisteravond was Beuckelaer nog eens hier. Hij komt namelijk vrij geregeld een glas wijn proeven, in ruil voor interessante verhalen uit zijn dienst. Als ijverig lezer voelt hij vrij goed aan welke van al die gruwelen, of meer kinderlijke slimmigheidjes, literaire mogelijkheden bieden en zo stapel ik romanstof op, meer dan ik ooit zal kunnen verwerken.

Ditmaal had hij er aan gedacht het dossier met onze correspondentie over het geval Koning en Grete Müller mee te brengen.

„O ja, dank je wel”, zei ik en toen zaten we een hele tijd, nogal beteuterd over de trieste afloop van ons avontuur, naar de glazen te staren. En dan, haast verschrikt, begonnen we allebei tegelijk over iets anders te praten.

Toen hij weg was, keek ik de map nog eens in en voor ik het wist was ik aan 't lezen. En je kunt me geloven of niet, maar ik las geboeid, tot laat in de nacht. Ik haalde de rest erbij, die Beuckelaer nooit in handen heeft gehad, en ik mag zeggen, dat ik heel het hopeloos gebeuren nog eens *onderging*.

Toen ik alles in de juiste volgorde had gelegd, dacht ik op eens: Maar dat lijkt wel een boek, een vreemd soort detective-roman, alsjeblieft, daar heb je het boek waar Bruna om gevraagd heeft.

Dat was zomaar een bevestiging, maar nu ik er nog eens over nadenk, vind ik het idee zo gek nog niet. Het geval op zichzelf is wonderlijk genoeg voor een boek en al zouden we er anders over geschreven hebben wanneer het pure fictie was, je kunt toch zeggen dat de correspondentie een zekere vorm, kop en staart bezit.

Schrijf eens wat jij ervan denkt.

Uit een brief van Jaap Romijn aan Mr Roothaert d.d. 20 Augustus 1952

Je vroeg in diezelfde brief wat ik denken zou van uitgave van onze correspondentie betreffende de verdwijning van Rem. Tja, wat moet ik daar van zeggen. Ik zou het, juist gezien onze uiteenlopende literaire idealen en de waardering van elkaars persoonlijkheid, erg aardig vinden om samen een boek te schrijven, maar dit – nee, het lijkt misschien wel op een boek, maar het is dat tenslotte niet. Waarschijnlijk zou je tot dit voorstel niet gekomen zijn wanneer je zo nauw bij het geval betrokken geweest was als ik, neem ik aan.

Nee, er zijn honderdduizend bezwaren. Ten eerste de authenticiteit, die uitgave voor allerlei mensen hoogst pijnlijk zou maken, niet het minst voor Trees Koning. Dan zijn er de stijl en de vorm van het geheel, de eerste toch niet zó als je in een boek mag verwachten – jouw brieven niet te na ge-

sproken! – en de tweede te afhankelijk gebleven van de loop der gebeurtenissen. Verder: de geschiedenis is aan de meeste krantenlezers bekend, waarom zouden ze zich eigenlijk nog interesseren voor de ondergeschikte – en wat mij betreft vrij onnozele – rol die wij erin hebben gespeeld?

En tenslotte, leest men de briefwisseling dan tóch als fictie, dan vrees ik dat men er een anti-Russische tendenz uit zal puren – en daartoe wil ik geen aanleiding geven. Niet dat ik zo zot op de Russen en op de communisten ben, maar ik kén vadertje Stalin en zijn bedoelingen niet, Rusland en het communisme zijn begrippen, zo wijd en zo ten dele bekend dat ik nooit ertegen zou willen propageren. Niet ervoor, maar zeker ook niet ertegen. En anti-propaganda lijkt onze briefwisseling voor wie haar als fictie leest.

Uit een brief van Mr Roothaert aan Jaap Romijn, d.d. 1 September 1952

Zaterdag a.s. ben ik 's morgens in Eindhoven. Ik zou dan 's middags naar Utrecht door willen reizen om mijn uitgever te ontmoeten en vooral ook om nu eindelijk eens met je vrouw kennis te maken. Zodra ik in Utrecht ben, bel ik je op om een nadere afspraak te maken, maar mocht je al plannen hebben, stoor je dan niet aan mij.

Je bezwaren tegen uitgave van de brieven voel ik wel mee, al wegen ze voor mij over het algemeen minder zwaar. Maar misschien kunnen we er nog eens over praten.

Brief van Jaap Romijn aan Mr Roothaert, d.d. 3 October 1952

Beste Ton,

Ik beloofde je, toen je bij ons was, een verslag van ons reisje in bliksemtempo door Duitsland, maar Verhulst en ik hebben dat reisje nu alweer weken achter de rug en in de krant heb ik er met veel aplomb lange, „uitnemend gedocumenteerde” artikelen over geschreven, maar als je mij op de man af vraagt „hoe en wat zijn je indrukken?” dan sta ik toch eigenlijk met mijn mond vol tanden. Het is zo gemakkelijk te zeggen, nietwaar: „de Duitsers? een rotvolk. Duitsland? een pestland”, maar hou dat maar eens vol wanneer je niet alleen domweg reageert – op het radio-gebral van Herr Hitler destijds, op de inval daarna, goed, een rotstreek – maar wanneer je ook werkelijk probeert om te oordelen. Ik stuur je geen gedetailleerd reisverslag, maar laat ik je één, nee, laat ik je twee voorvallen vertellen.

In Frankfurt moest ik op een keer, toen Verhulst er alleen met de auto op uit was, een taxi nemen. De chauffeur was een jonge, frisse vent, die er – zo zijn de Duitsers wanneer ze dienstbaar zijn – echt plezier in had om mij vlot ergens naar toe te rijden. Maar juist omdat ik de jongen aardig vond, wilde ik wat pesterigs zeggen. Langs mijn neus weg zei ik: „Vor dem Kriege war Frankfurt schöner, nicht?” en ik liet het behoorlijk sarcastisch klinken.

Maar hij voelde er niets van, van dat sarcasme, hij beaamde het heel gezellig en deed lange verhalen over hoe Frankfurt weer opgebouwd zou worden en over hetgeen er al was gebeurd. Maar ik bleef boosaardig en gooide hem Rotterdam voor de voeten. Dat zei hem helemáál niets, de goeierd,

maar hij merkte nu dat ik Hollander was en hij laaide van enthousiasme.

„Ah, Holland, schönes Land, hübsche Leute!” Hij had er gewoond, weet je, twee jaar, tijdens de oorlog, begrijp je?” Ik was plotseling een goede kennis van hem, het scheelde niet veel of hij zou me om de hals zijn gevallen.

Het tweede Duitse geschiedenisje speelt zich in Stuttgart af. Op Zondagmorgen, al heel vroeg, maakten we een wandeling door het stadsbos, dat de bergen bedekt temidden waarvan de stad is gelegen. Prachtig is Stuttgart, juist door die ligging en de bossen in de hoogte zijn even afwisselend als uitgestrekt, je kunt er uren lang lopen zonder een sterveling tegen te komen.

Nu, we liepen inderdaad uren en we genoten van het zonnige weer, de rust en de vogelzang. Op de duur spraken we geen woord meer met elkaar. Buiten, vooral in een groot land, waar een bos, een vlakte, een heideveld nog aan zichzelf worden overgelaten, is het soms of de natuur je het zwijgen oplegt.

Toen kwamen we aan een open plek, een kleine, bemoste vlakte. En op die plek stonden in een kleine kring twintig, dertig mannen, jongemannen en jongens. Ze hadden allemaal witte petten op en we zagen hen op het moment dat ze elk een muziekinstrument naar hun mond brachten, de wangen bol. In het volgende ogenblik barstten ze los.

Ton, het was zoiets zots, dat schettergeluid, dwars tegen die stille, machtige bomen aan. En stel je ook voor, dat dit geen spontane onderneming was, maar iets dat plechtstatig was voorbereid: Zondag de zoveelste om zo en zo laat begeven we ons naar die en die „Lichtung” daar en daar; we nemen de Strassenbahn en spazieren dan nog een uur tot we er zijn

– het was om je dood te ergeren, het was om te bulderen, maar toch...

Begrijp je wat ik bedoel? Ik kan nog honderd voorbeelden noemen van Duitse lomphheid, Duitse grofheid, zelfingenomenheid, sentimentaliteit, noem maar op, en misschien zullen ze je overtuigen. Maar ik kan het niet helpen, ik zie toch altijd tévens iets anders, ik zie altijd tegenkanten. Ik was verontwaardigd over die chauffeur in Frankfurt, die zo volmaakt zonder schuldbesef over zijn diensttijd in Holland kon keuvelen – maar ik werd tegelijkertijd ingepalmd door de volmaakte onschuld waardóór hij zo keuvelen kon.

En wat die muzikanten betreft, ze zouden luguber geweest zijn wanneer ze niet zo lachwekkend, zo karikaturaal geweest waren. Zoals ze daar, correct op hun manier en keurig georganiseerd de hele Ausflug, onbehouwen-weg met hun wangeluid het hele bos in beslag namen, deden ze me een seconde denken aan het parade-leger dat Utrecht binnentrok in 1940. En ik zag het ook even omgekeerd: onheilspellend die nu nog in armelijke colbertjes geklede mannetjes in hun Waldeinsamkeit en kinderlijk in hun spel die soldaten van 1940.

Ik merk dat ik deze brief ongemerkt naar een slot toeschrijf voor wat dan toch onze roman in brieven zal worden. Het geval-Rem zoude ik ook naar Duitsland mee – kom daar maar eens van los – en wel temeer omdat het een jaar geleden was sinds ik met Rem naar Antwerpen reed, óók in een volkswagen. Schrijf het me, wanneer mijn gedachtengang niet deugt, maar onder invloed van die Duitse ervaringen – zie hierboven – ging ik ook tegenkanten zien in het geval-Rem. We weten niets van hem, maar we vermoeden met vrij grote zekerheid dat hij zijn dagelijks, zijn liefste werk

doet, ergens voor of achter de Oeral, Grete, misschien, in zijn omgeving. Waarom zou hij zich in die situatie niet kunnen schikken, ja, er niet gelukkig in kunnen zijn? Alles slijt, ook de ellende van gescheiden te zijn van wat hem hier dierbaar was. En de Russen zijn een volk als de Duitsers, de Spanjaarden, de Amerikanen. En Stalin is een mens, evengoed als Hitler een mens was en hun staatkundige stelsels menselijk zijn, met beminnelijke evengoed als met lugubere eigenschappen. Nergens ter wereld is het paradijs en geen enkele staatsman heeft helemaal ongelijk. Wat voor wezenlijk verschil kan het dan maken waar iemand leeft?

4 October 1952

Op het punt waar ik gisteren ophield ben ik al vaak blijven steken. Maar natuurlijk is die gedachtengang fout, natuurlijk heb ik hem zóver gevolgd en niet verder, omdat ik het geval-Rem van mij af wilde zetten. Maar dat lukt niet en het zal ook nooit lukken, en ik kan je nu ook vertellen waarom niet.

Rem mag het dan goed hebben, in ieder geval: laat ons dat aannemen – maar dan toch blijft het feit bestaan, dat over zijn persoon is beschikt niet alleen tegen, maar vooral *buiten zijn wil en weten*, ik zou haast willen zeggen: buiten *ieder* menselijk willen en weten. Dat is de kern van de zaak-Rem, dat zullen we nooit kunnen verkroppen. Was hij vermoord door de een of andere schurk of krankzinnige, dan zou dat een trieste maar menselijke aangelegenheid zijn geweest en het klinkt misschien gek maar het is zo: daar is overheen te komen. Maar het is anders: Rem is het slachtoffer geworden

van een dom mechaniek, een organisme dat zich ontwikkeld heeft in een geheimzinnig, abstract, onmenselijk gebied. Je kunt niemand zijn verdwijning verwijten, Stalin niet, de communisten niet, zijn ontvoerders niet, evenmin als je deze of gene Duitse politicus of kampcommandant de dood van deze of gene Jood kon verwijten. Ze zijn immers zelf slachtoffer van het mechaniek, dat op zeker ogenblik buiten hun verantwoordelijkheid aan het draaien ging. Zou je, onder vier ogen, bij hen je beklag komen doen, dan zou je tegenover een stuurs of beminnelijk, levenslustig of hypochondrisch mens komen te zitten, even verlegen met het geval als jij verontwaardigd, even verlegen en onschuldig als destijds de beklagden van Neurenberg. En slechts een heel enkele maal zou je een harteloos reken-apparaat ontmoeten, als hoedanig jij Riessler destijds beschreef en zoals ik meer en meer Van Egdome ben gaan beschouwen.

Gisteren schreef ik, dat ook de totalitaire stelsels menselijk zijn, even menselijk als ons democratische. Ja, maar er is één verschil en wel dit, dat de gedachte van openbare schuld en verantwoordelijkheid in het laatste de meeste kans heeft. Ze is de meest menselijke gedachte, verdwijnt ze dan worden we fijngemalen in de machines van oorlog en concentratiekamp. Zoals Rem en Grete zijn fijngemalen, ze mogen het dan goed hebben zoals dat heet.

Maar ik zet er een punt achter, achter het boek dan. Het geval-Rem zal nog geen slot hebben wanneer jij en ik al lang dood zullen zijn.

Van harte,

Je

JAAP